

KONGL. MAJ:TS BEFALLNINGSHAFVANDES

uti

Wester-Norrlands Län

till

KONGL. MAJ:T

i underdånighet afgifne

EMBETS - BERÄTTELSE

för åren 1846, 1847, 1848, 1849 och 1850.

STOCKHOLM, 1852.

P. A. NORSTEDT & SÖNER.

Kongl. Boktryckare.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser. Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912. Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes uti Wester-Norrlands Län till Kongl. Maj:t i underdånighet afgifne Embets-berättelse för åren 1846, 1847, 1848, 1849 och 1850.

Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) 2010.

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS BEFALLNINGSHAFVANDES

uti

Wester-Norrlands Län

till

KONGL. MAJ:T

i underdånighet afgifne

EMBETS - BERÄTTELSE

för åren 1846, 1847, 1848, 1849 och 1850.

STOCKHOLM, 1852.

P. A. NORSTEDT & SÖNER.

Kongl. Boktryckare.

INNEHÅLL

Underdånig berättelse

	Sid.
§ 1. Länets allmänna beskaffenhet.....	6.
Kommunikationsmedel.....	11.
§ 2. Invånare.....	17.
Folkbildningen.....	19.
Brott och förseelser.....	22.
Tarflighet.....	23.
Sparbanker.....	26.
Tjenstehjon.....	27.
Byggnadssättet.....	28.
§ 3. Näringar.....	28.
a) Jordbruket.....	28.
Markegångspriset har under samma tid varit följande.....	31.
b) Boskapsskötseln.....	34.
Vid jämförelse af de sednare fem-årstabellerna visar sig att antalet af på landet underhållne kreatur varit följande.....	37.
c) Bränvinsbränning.....	38.
d) Skogarne.....	38.
Afvittringsverket.....	44.
Tunnland. Mantal. Antal afvittrade.....	46-49.
e) Bergshandteringen.....	50.
Tackjernsblåsningen.....	52.
Stång- och hammarverk. Manufakturverk.....	53.
f) Fabriker, bruk och andra näringar.....	59.
1:o Glasbruk.....	59.
2:o Pappersbruk.....	59.
3:o Tegelbruk.....	59.
4:o Skeppsbyggeriet.....	59.
5:o Färgeri.....	60.
g) Väfnadsslöjden.....	60.
h) Jagt.....	64.
i) Fiske.....	65.
1) Strömming.....	65.
2) Lax.....	65.

3) Sik.....	66.
4) Ål.....	66.
5) Nejonögon.....	66.
Markegångspriset å fiskvaror har under qvinqven-	
niet varit följande.....	67.
k) Salpeterstillverkningen.....	68.
l) Handeln.....	68.
§ 4. Politisk Författning.....	72.
Kammarverk.....	72.
Politi.....	77.
Brandstodsöreningen.....	78.
Helsovård.....	78.
Statsbidrag.....	81.
Roteringskostnad.....	83.
Vägarnes underhåll.....	84.
Skjutsningen.....	84.
Fattigförsörjningen.....	85.
§ 6. Städerna.....	87.
a) Hernösand.....	87.
Invånarne.....	88.
I kyrkligt afseende.....	89.
Undervisningsverket.....	89.
Stadens Styrelse.....	90.
De inkomster.....	91.
Handel och Sjöfart.....	91.
1:o Antal af Handlande med deras betjening...	92.
2:o Fartyg begagnade till in- och utrikes	
sjöfart.....	92.
3:o Från inrikes orter ankomna och dit	
afgånga fartyg.....	93.
4:o Tulluppbörden under sistförflutna	
qvinqvennum.....	93.
Handtverkerierna.....	94.
Fiske.....	95.
Stadens skeppsvarf.....	95.
Stadens jord.....	96.
Om helsovården.....	96.
b) Sundsvall.....	96.
Invånarne.....	97.
I kyrkligt afseende.....	97.

Undervisningsverket.....	97.
Stadens styrelse.....	98.
Stadens inkomster.....	98.
Handel och sjöfart.....	98.
1:o Antalet af handlande med deras betjening..	99.
2:o Fartyg, begagnade till in- och utrikes sjöfart.....	100.
3:o Till inrikes sjöfart begagnade fartyg, hvilka ankommit till staden eller afgått derifrån.....	100.
4:o Tulluppbörden under sistförflutna qvinqvennium.....	100.
Handtverkerierna.....	101.
Strömmingsfisket.....	101.
Stadens skeppsvarf.....	101.
Stadens jord.....	101.
Om helsovården.....	102.
Fattigförsörjningen.....	102.
§ 7. Köping.....	102.
Folkmängden.....	103.
1:o Handlande, som i öppna bodar försälja in- och utländska varor.....	103.
2:o Handtverkerier samt fabriks- och manufaktur- inrättningar.....	104.

Tabellbilaga

Tabell för Städerna uti Wester-Norrlands Län
 Tabell för Landet inom Wester-Norrlands Län

Stormäktigste, Allernådigste Konung!

Till Eder Kongl. Majt får jag nåden författningsenligt öfverlemna Fem-års-berättelse för det mig nådigst anförtrodda Län, hvilken berättelse jag vågat gifva den utsträckning att den, för vinnande af nödig jemförelse med föregående och efterföljande qvinqvennier, omfattar hela tiden af sednast tillrygga-

lagda qvinquennium, eller åren 1846, 1847, 1848, 1849 och 1850, ehuru den af Landshöfdinge-embetet under den 30 December 1848 sednast afgifna Berättelse redan innehåller några underrättelser om de tvänne förstnämnde åren 1846 och 1847.

Med djupaste undersållig vördnad, trohet och nit framhärdar

Stormächtigste, Allernådigste Konung!
Eder Kongl. Maj:ts

underdånigste och tropligtigste
tjenare och undersåte

W. GYNTER.

Carl Aug. Eckhäll.

Hernösand, å Landskansliet, den 31 Oktober 1851.

Underdånig Berättelse om tillståndet i statistiskt och ekonomiskt
hänseende inom Wester-Norrlands Län för åren 1846, 1847,
1848, 1849 och 1850.

Landskapen Medelpad och Ångermanland omtalas sällan i fäderneslandets äldre häfder, emedan de i forntiden utgjorde en del af det vidsträcktare område, hvilket, innefattande provinserna Helsingland, Gestrikland, Medelpad, Ångermanland, Jemtland, Herjeådalen, Westerbotten, Norrbotten och Österbotten, benämndes än Norrland, än Nordlanden. Sedermera förekomna provinserna Medelpad och Ångermanland, såsom delar af Helsingland, hvarmed då och ännu i femtonde århundradet förstods hela den kust-sträcka, som är belägen från Dalelvens utlopp till upp om Norrbotten. Medelpads och Ångermanlands öden äro således för det mesta förenade med de öfriga norra provinsernas, och få äro de tillfällen, då Wester-Norrländska landskapen särskildt nämnas i häfderna.

När de norra landskapen först befolkades kan icke med någon visshet bestämmas. Att det skett sednare än i de sydligare: att trakterna kring hafvet och de större floderna först blifvit upprädda och bebodda, samt att Ångermanlands och Medelpads invånare icke utgått från samma stam, kan dock med skäligen säkerhet antagas, då man betraktar olikheten i dels kroppsbildningen, dels folklynnnet i de begge landskapen. Ännu kvarvarande minnen från forntiden bestyrka dock, att befolkningen funnits redan innan Christendomens ljus uppgått i Norden. Ätthögarne, till en stor del förstörda, men till någon del ännu kvarstående, hänvisa till hedendomens dagar, och jordfynden, huru få de än äro, vittna äfven om en dylik ålder. Ruustenarne här, de nordligaste Sverige äger, må väl hänföras till en sednare tidpunkt, men härstamma dock troligen från tiden vid Christendomens början, samt hafva således äfven en vördnadsvärd ålder, och skall man tro sagornas berättelser, jemförda med kvarvarande, fastän få lemningar efter fordna herresäten och befästningar, hafva de ifrågavarande provinsernas inbyggare icke varit overksamme i forntiden, utan delat dess bragder. Att uppdraga en historisk skildring af dessa

utgör icke föremål för denna underdåniga berättelse, och så väl den namnkunnige i Sköns kyrka begrafne Fale Bures bedrifter i tolfte och trettonde århundradena, som Engelbrekt Engelbrektssons och Erik Pukes härtåg i de nordliga provinserna måste således här förbigås, likasom många öfriga tillfällen, då dessa provinserns inbyggare togo verksam del i fäderneslandets öden. Mig må allenast i nåder tillåtas att här anteckna en krigshändelse från sist förflutna århundrade, som med sina följder må hända ännu inverkar på ortens välstånd, nemligen Ryssarnes krigståg i början af 1720-talet, då en stor del af landskapen sköflades samt dess kyrkor och städer afbrändes, en händelse tillika lärorik, då den visar huru nödvändigt det är att i ett blifvande krig hafva ett säkert skydd vid inloppet till Sveriges största segelbara flod.

Intill år 1762 utgjordes Wester-Norrlands Län af provinserna Gestrikland, Helsingland, Herjeådalen, Jemtland, Medelpad och Ångermanland med Landshöfdinge-residens i Gefle, men detta år afsöndrades de tvänne förstnämnde provinserna till ett särskildt Län, under namn af Gefleborgs, och af de kvarvarande borttogos 1810 Jemtland och Herjeådalen, af hvilka ett särskildt Län, under namn af Jemtlands, bildades, samt den nordligaste socknen i Ångermanland, nemligen Nordmaling, som då underlades Westerbottens Län; och blef residenset för Wester-Norrlands Län vid förändringen 1762 förlagdt till Sundsvall, samt derifrån 1778 flyttadt till Hernösand. Det nu varande Wester-Norrlands Län, det femtonde i ordningen af rikets län, består således af provinserna Medelpad och Ångermanland, med undantag af Nordmalings socken i den sednare, samt är beläget emellan 64 grader 25 min. och 62 grader 8 min. latitud, samt 33 grader 5 min. och 37 grader 28 min. longitud. Dess gränser utgöras i söder af Helsingland, i vester af Jemtland, i norr af Westerbotten samt i öster af Bottniska viken; och äro gränslinierna emellan Södra Ångermanland och Jemtland uppgångna 1842, samt emellan Norra Ångermanland och Westerbotten bestämda genom domslut 1843.

§ 1.

Länets allmänna beskaffenhet.

Wester-Norrlands Län antages hafva en arealvidd af 217 qvadratmil, af hvilka Medelpad beräknas till 60, Södra Ångermanland till 105 och Norra Ångermanland till 52; men minsta delen af denna betydliga areal är odlad

eller odlingsbar mark, såsom exempel hvarpå kan anföras, att i Medelpad sjöar, träsk, myror, berg och stenbunden skogsmark utgöra minst trefjededelar af det hela. Största bredden är i Norra Ångermanland från Grundsunda sockens hafsstrand rätt i vester till Jemtlands-gränsen 16 mil, och i Södra Ångermanland från Hernösand till nämnde gräns nordvest vid Tåsjo socken omkring 30 mil. Afsmalnande mot sydligaste delen af Ångermanland, utvidgar sig landet åter i Medelpad, så att dess gränslinie mot Helsingland är 14 mil lång. Största längden från söder till norr är 22 mil; och afståndet från residens-staden Hernösand till Helsinge-gränsen är $8\frac{3}{4}$ mil, till Westerbottens-gränsen $15\frac{1}{2}$ mil och till Jemtlands-gränsen vid Tåsjo sockens yttersta spets omkring 30 mil.

Genom de i Länet öfverallt förekommande betydliga berg är det indeladt i större och mindre delar. Sjöar, skogar och kärr omvexla med åkerland, och gifva landet än ett storartadt vildt, än ett leende och behagligt utseende. Att stora vattendrag i fordomtima genomstrukt land på flera ställen än nu kan otvunget dömas af de betydliga jordhöjderna och de emellan dem varande stora fördjupningar, som ännu finnas. De på landets språk kallade Niperna, hvilka utgöra betydliga, stundom tornlika höjder, bära ojäfaktigt vittnesbörd om det framträngda vattnets kraft att undanföra allt hvad som förekommit i dess väg, om hvilken kraft vittnesbörd icke heller i våra dagar saknas, då, till exempel för några få år sedan, vid en genom Ångerman-elfven undergräfd betydlig jordhöjds nedstörtande i elfven, denna uppkastade sitt vatten med sådan kraft, att ett långt uppå land stående mindre boningshus kullsgos och bortfördes ett betydligt stycke.

Bland Länets socknar äro otvifvelaktigt Resele och Sollesteå de på naturskönhet rikaste, och ådalarne, eller det på ömse sidor om de stora elfvarne varande land, äro både bördiga och vackra, samt kunna i naturskönhet täfla med hvad de flesta provinser kunna uppvisa, om ock det måste medgifvas, att dessa nejdens egentliga skönhet är kort som den höga nordens sommar och under den långa vintern förvandlar sig i ofantliga snömassor mellan de höga bergen och de täta skogarne; men vinterns taflo är storartade och hafva äfven sina dagar. Kustlandet är sämre lottadt än ådalarne, och de så kallade fjellsocknarne hafva minst att bjuda på, vare sig i afseende på naturskönhet eller bördighet. Deras läge högt öfver vattenytan — i Hafverö till exempel, 1,150 fot — gör vegetationen der svårare, än i de öfrige socknarne, och oftare äro de äfven hemsökta af de förstörande nattfrosterne.

Klimatet inom Länets är olika i olika socknar, och olikheten är till och med märkbar inom samma socken på södra eller norra sidan om ett berg. Att det är ifrån är visat en mildare karakter kan dock med skälig visshet antagas, dels vid jemförelse af äldre och nyare observationer i detta afseende, dels i förtroende till äldre folks berättelser om de starka vintrar, som fordom hemsökte de norra provinserna och af hvilka man i seduare åren icke haft särdeles kännning, hvilken förändring anses vara förorsakad af de allt mer och mer skeende uppodlingarne, de i samma mån minskade skogarne, äfvensom af den utdikning af kärr och myror, som efter hand, fast småningom, verkställles.

Flera af Länets socknar äro belägna vid hafvet och ännu flera vid de segelbara floderna; ingen saknar större eller mindre insjöar och tjernar. Af floderna märkas:

1:o Ångerman-elfven, den största i riket, hvilken leder sitt ursprung från tre särskilda ställen på Norrska fjellen. Den första af dessa grenar, eller Ströms-elfven, nedfaller vid Ströms kyrka i Jemtland uti Strömsjön, derifrån den går till Stamsele by i Ramsele socken, der den delar sig i två mindre grenar, nemligen den södra, som går i öster till Ramsele kyrka, hvarifrån till Gransjö gästgifvaregård är båtfart, samt vidare, med strid ström och starka forsar, till nära Sollefteå kyrka, och den norra grenen, eller Wängel-elfven, hvilken, med $2\frac{1}{2}$ mils båtfart, faller i Fjellsjö-elfven, som utgör den andra eller medlersta hufvudgrenen och kommer från Norrska fjellen genom de jemte hvarandra belägna sjöarne Flåsjön, Tåsjön och Ormsjön, hvilka förena sig ofvanom Fjellsjö kyrka, derifrån de följas till Wängel-elfven och förena sig med Resele-elfven, som är den tredje och största hufvudgrenen, samt kommer från Börjefjellarne, öfver 20 mil nordost från Åsele kyrka, samt flyter genom Litsjöarne och Kultsjön, infaller så i den fyra mil långa Malgomasjön och förökes der af en infallande tvåelf, samt, en mil längre ned, af Wojmån, så till Åsele kyrka 7 mil, vidare till yttersta byn i Lappmarken 2 mil, så till Junsele kyrka 4 mil, der Röelfven sydvest infaller, vidare från Junsele till Lidens kyrka $2\frac{1}{4}$ mil, ofvanför hvilken den sammanstöter med Fjellsjö-elfven, hvarefter de förenade fortlöpa förbi Lidens kyrka, hvarifrån vägen tages genom starka forsar $1\frac{1}{4}$ mil, så med stilla gång förbi Resele kyrka 1 mil och derefter med $1\frac{1}{2}$ mils strid fors till Ed, samt så åter i stilla gång $\frac{1}{2}$ mil till Sollefteå-forsen, ofvanför hvilken den förenar sig med södra grenen, eller Ramsele-elfven. Ifrån Sollefteå, der den sista forsens finnes, är elfven segelbar först till Nylands lastageplats för mindre fartyg, samt derifrån till öppna hafvet 6 mil för fartyg af hvilket djupgående som helst. Bredden på Ångerman-

man-elfven är högst olika, än smal ända till några få famnar, än bred ända till $\frac{1}{4}$ à $\frac{1}{2}$ mil; och seglingen från hafvet till Sollefteå företer, särdeles sedan Nyland passerats, de vackraste utsigter med omvexling af åkrar och ängar, berg och slättland, samt större och mindre öar.

2:o Njurunda-elfven, som leder sitt ursprung från Herjeådals- och Ljungdalsfjellen af flera små grenar, hvilka samlas i Storsjön i Herjeådalen, der den kallas Ljungdals-elf, går, tillökt från Oviksfjellen, i Klöfsjön och sedan i öster genom skogen åt Hafverö, derifrån genom Bergsjö, Torps, Stöde, Tuua och Atmars socknar, samt framkommer i Bottniska viken vid Njurunda socken. Från norr och nordvest infaller i Torps socken Gimån, som flyter ur Bandsjön och Råfsundssjön i Jemtland, genom norra delen af Jemtskogen förbi Holms socken ned i Njurunda-elfven. Denna elfs bredd är från 40 till 60 famnar, med ett djup af högst 4 à 5 famnar; den är farbar för båtar en fjerdedels mil från åmynningen till första forsen, men derofvanför äro 8 forsar inom en sträcka af $\frac{3}{4}$ mil. På olika ställen har Njurunda-elfven olika namn och kallas således i Tuna socken Tuna-elfven och i Hafverö socken Ljunga elf.

3:o Indals-elfven har sitt ursprung af tre grenar från Undersäckers-, Offerdals- och Hammardalsfjellen i Jemtland. Den första löper i öster förbi Dufveskans genom Undersäckers socken och förenar sig bredvid Hjerpeskans med den från Offerdal kommande gren, samt rinner sedan genom Mörsills och Matmars socknar i Storsjön, derifrån den vidare genom Lits socken, dit den tredje grenen, Hårkan kallad, genom Sörlide i Norge inkommer. Lits-elfven fortsätter sedan sitt lopp i öster med fyra forsar innan den faller i Gesundsjön, flyter derefter i Ragundasjön, derifrån den störtar i den betydliga Eds-forsen, hvar efter den går genom Lidens, Indals och Timrå socknar samt delar sig ett stycke från Fjåls gästgifvaregård i två grenar, hvilka vid Hässjö socken åter förena sig i Kringel-fjärden, samt faller så i hafvet vid Aknön.

4:o Ljustorps-ån består af två grenar, af hvilka den ena kommer från Stigsjö finnmark, och den andra, som straxt ofvan Lagfors bruk förenar fyra små grenar, från Ljustorps finnskogar. Begge grenarne förena sig en mil ofvanom Lögdö bruk, der Ljustorps-ån faller i Indals-elfven.

5:o Bjästa å i Nätra socken har sin begynnelse i Sidensjö socken af flera vattenleder. En gren kommer från Botheå och en annan från Resele skogsmark, hvilka begge infalla i Drömmesjön, som har sitt utlopp åt Nätra soc-

ken och flyter nedom kyrkan i Åfjärden, som genom Sannings-sundet går i hafsviken.

6:o Mo-elfven, som kommer från Anundsjö och får tillökning vid Söderå by af Gottne-ån, gör en half mil der nedanför vid Alnö $\frac{1}{4}$ mil lång sjö, Själevadsfjärden benämnd, hvarifrån den genom ett sund vid Billsta går in i den $\frac{1}{2}$ mil långa Ytterfjärden, som sträcker sig till kyrkan, der den afsmalnar och får namn af Själevads-ån.

7:o Gideå elf kommer från Lappmarken genom Själevad och Arnäs till Gideå socken, der den vid Dombäcksviken på begge sidor om en liten holme utfaller i hafvet.

8:o Husoms elf har sin upprinnelse i Lemsjön inom Arnä socken och utlöper i Utåsviken, norr om Gideå elf.

För befordran af en lättare timmerflottning, äfvensom för seglation, hafva flera af dessa vattendrag tid efter annan blifvit upprensade, dels genom statsbidrag, dels på enskildes bekostnad.

Om Indals-elfvens upprensning väcktes fråga redan 1761, då ock ansökan om statsbidrag dertill gjordes; men genom en illa beräknad utgräfning af Ragundasjön i Jemtland led Indals-elfven 1796 betydlig skada, i det den uppfylldes med grus och sand, hvarifrån den knappast ännu hunnit fullkomligen rensas. Sedermera har under loppet af åren 1840 och 1841 ett större arbete, ej långt från utloppet, medelst det såkallade Rösås-grundets genomgräfnings, utförts i ändamål att göra elfven flottbar för skogseffekter, hvartill, enligt Kongl. brefven den 4 April 1835 och den 13 Mars 1839 ett statsanslag af 4,675 R:dr erhöles. Om Njurunda-elfvens upprensning gjordes förslag redan 1755, men deraf verkställdes ej vidare än att Kungsådran i Matforsen genom stensprängning ökades till större bredd. Den blef derefter för några och tjuguar sedan på Statens bekostnad till en del upprensad, och för fullbordande af hvad som återstod anvisades vid 1840—1841 årens riksdag ett statsanslag af 3000 R:dr banko, men sedan Hafverö socknemän, inom hvilkas område den ifrågasatta upprensningen, enligt Kongl. brefvet den 22 Oktober 1842, var afsedd, förklarar sig icke våga åtaga sig de med statsbidraget förenade åligganden, afstodnade frågan för den gången. Sedermera hafva Torps socknemän å nyo satt upprensningen i fråga, och undersökningar, enligt Kongl. bref-

vet den 25 November 1846, skett på Statens bekostnad, men instrumentet deröfver har ännu icke till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande inkommit, hvilket dock, enligt hvad som kan förmodas, snart lär ske, hvarefter Kongl. Maj:ts Befallningshafvande skall egna ärendet den skyndsamma och behöriga uppmärksamhet, som föremålets vikt kräfver. Om Nedre Innåns upprensning meddelade Kongl. Maj:ts Befallningshafvande beslut den 5 December 1848, hvilket i besvärsväg blifvit underställt Kongl. Maj:ts och Rikets Kammar-Kollegii pröfning.

För flottning af trävaror på Ångerman-elfven fastställde Kongl. Maj:ts Befallningshafvande under den 5 April 1848 ett reglemente, hvarvid bland annat äfven förklarades att, i betraktande af de vexlingar i vattenhöjden, som elfven i allmänhet är underkastad, samt flera andra förhållanden, någon tid af året icke kunde bestämmas, hvarunder flottning af trävaror icke finge äga rum. Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes Resolution å det föreslagna reglementet är af Kongl. Maj:ts och Rikets Kammar-Kollegium under den 30 April 1850 fastställd.

Det har förut blifvit nämnt, att landet öfver allt genomskäres af mer och mindre betydliga bergsträckor. Flera af dessa, till exempel Skuluberg i Wibyggerå socken, som fordom utgjorde gränsen emellan Södra och Norra Ångermanland, äro märkvärdiga, dels för deras formation, dels för deras ovanliga höjd. Enligt nyligen skedd mätning har Hvalhufvuds Kasberg en höjd af 752 fot, Hemsöhatt 713, Hemsö Kasberg 702, och Hernö Kasberg 612 fot öfver vattenytan och alla dessa äro sjömärken, som synas på ett betydligt afstånd till sjös.

Kommunikationsmedel. Den nytta lättade kommunikationer åstadkomma kan af ingen bestridas; likväl har äfven denna viktiga del af förbättringarne sina motståndare. Nekas kan dock icke att under det sednaste decenniet mycket i detta afseende blifvit uträttadt och att hågen därför mer och mer börjar vakna. Med bidrag af Staten hafva följande vägförbättringar redan åstadkommits:

	Beräknad kostnad i gilladt förslag.			Beviljad Stats- anslag.		
Väganläggning och förbättring emellan Lidens och Junsele kyrkor, enligt Kongl. brefven den 28 Maj 1842 samt den 31 Januari och 3 December 1843	12,010	11	1	4,000	—	—
Omläggning af landsvägen förbi Bergsjö- och Telge-backarne nära Bergsjö gästgifvaregård, emellan Sundsvall och Östersund, enligt Kongl. brefven den 15 Maj och 25 Oktober 1843 samt den 30 Mars 1849	9,007	38	3	3,254	—	—
Omläggning af vägen emellan Eds och Rösta gästgifvaregårdar på sträckningen upp efter Ångerman-elfven, enligt Kongl. brefven den 29 December 1843, den 2 Februari 1844, den 4 September 1845 och den 14 November 1846	4,432	15	—	200	—	—
Omläggning af landsvägen från Sollefteå förbi Långsele gästgifvaregård till Forse bruk, enligt Kongl. brefven den 20 November 1843, den 3 Februari 1844, den 3 April 1845 och den 2 December 1846	15,008	23	8	5,000	—	—
Omläggningar och förbättringar af landsvägen vid Birsta, Wefsta och Berga emellan Sundsvall och Hernösand, enligt Kongl. brefven den 7 Maj 1844 och den 5 Januari 1847 .	1,978	42	—	990	—	—
Omläggning af vägen upp efter Indals-elfven inom Indals och Lidens socknar, enligt Kongl. brefven den 15 Februari och 19 September 1844 samt den 15 September 1846 . . .	5,516	14	1	2,758	—	—
Anläggningar och förbättringar af vägen genom Helgums socken upp efter Ångerman-elfven, enligt Kongl. brefvet den 18 Augusti 1844	2,639	34	—	1,319	41	—
Omläggning och förbättring af vägen genom Edsele socken i samma riktning, enligt Kongl.						
Öfverföres	50,593	34	1	17,518	41	—

	Beräknad kostnad i gilladt förslag.			Beviljad Statsanslag.		
Öfverföres	50,593	34	1	17,518	41	—
breffven den 8 Augusti 1844, den 2 November 1849 och den 12 Februari 1851 . . .	1,697	8	—	848	30	6
Omläggning och förbättring af vägen i Ramsele socken äfven uppefter Ängerman-elfven, bifal- len genom Kongl. brefvet den 11 Mars 1843	3,264	18	4	1,628	39	—
Omläggning af landsvägen emellan Hernösand och Säbrå, enligt Kongl. brefven den 1 Augu- sti 1845, den 25 Augusti 1846, den 11 Juli 1848 och den 11 Maj 1849	3,997	25	9	2,000	—	—
Omläggningar och förbättringar förbi 25 branta backar på vägsträckan uppefter Indals-elfven i Indals och Lidens socknar, enligt Kongl. bref- ven den 4 September 1845, den 15 Septem- ber 1846 och den 18 Oktober 1847	14,844	28	—	9,900	—	—
Omläggning förbi Kungsgårds- och Näfdabackarne vid Selånger på sträckningen från Sundsvall till Östersund, enligt Kongl. brefven den 10 November 1848, den 16 November 1849 och den 16 Maj 1851	2,085	5	—	1,400	—	—
Tillsammans R:dr	76,482	23	2	35,096	14	6

Hvarförutan för omläggning af landsvägen förbi Skönviksbackarne, belägna emellan Sundsvall och Hernösand, hvilket arbete, enligt godkänt förslag, ansågs komma att kosta 6,875 R:dr 20 sk., ett statsanslag genom Kongl. brefven den 4 September 1845 och den 4 Februari 1846 blef beviljad af 4,580 R:dr, som dock, enligt Kongl. brefvet den 6 Juni 1848, blef indraget, likasom det för omläggning af vägen emellan Hernösand och Säbrå beviljade statsanslag ursprungligen varit beräknadt till 2,666 R:dr 32 sk., men genom Kongl. bref- vet den 22 Januari 1850 nedsatts till det i tabellen utförda belopp 2,000 R:dr, sedan, uppå derom gjord underdånig framställning, de vägbyggnadsskyl- dige befriats från en del af arbetet.

Af hvad sålunda är i underdånighet nämndt torde inhemtas, att af det utförda, till en summa af . . . . . 76,482: 23. 2.

uppskattade vägbyggnadsarbetet, Staten bidragit med . . . . . 35,096: 14. 6.
 och kommunerna med det öfriga eller 41,386: 8. 8;
 en ingalunde obetydlig summa relativt till socknarnes folkmängd och förmögenhet. Lägges nu härtill kostnaden för de arbeten, som af menigheterna blifvit utförda utan statsbidrag och bland hvilka i synnerhet må nämnas: a) upp-
 brytande af en ny, en mil lång häradsväg emellan Ljustorps och Indals tingslag, öfver den så kallade Svedjemon, hvilket arbete utförts af Indals, Sköns och Ljustorps häradsboer; b) vägomläggningen emellan Hernösands stad och Norrstigsby, bekostad af Säbrå församlingsboer, samt c) den öfver Själevads-sundet verkställda brobyggnad af sten, bekostad af invånarne i Själevad, Mo och Björna, så kan det icke nekas att mycket blifvit gjordt till kommunikationens förbättrande i denna landsort; men ännu återstå många vägförbättringar och omläggningar, hvilkas utförande beror på erhållande statsanslag. Bland dessa anser jag de hufvudsakligaste vara följande:

1:o Vägens förändrande, så att öfverfarten öfver Ångerman-elfven, hvilken nu ofta är förenad med lifsfara, må kunna förläggas till Sandö, hvilken ö medelst en bro på pålar öfver östra passet af 468 alnars längd, inberäknadt landfästena, borde förenas med fasta landet på norra sidan om elfven, hvarefter väg skulle beredas öfver ön, från hvars andra sida farten skulle ske på färja öfver ett 603 alnar bredt pass till Lunne i Gudmundrå socken; varande i sammanhang härmed ställd en förändring och förbättring af vägen genom Gudmundrå och Högsjö socknar, för undvikande af den svåraste och längsta backen inom Länet, nemligen Ödsbacken, äfvensom af Westby- och Sabäcksbackarne. Sedan undersökning blifvit på Statens bekostnad förrättad och menigheterna hörda, anmälde Kongl. Maj:ts Befallningshafvande ärendet i underdånighet hos Kongl. Maj:t den 18 Oktober 1847, med underdånig hemställan att, i anseende till vigten så väl i statsekonomiskt, som militäriskt afseende af den föreslagna väg- och färjeförändringen, hvilken, enligt kostnadsförslagen, tillsammans erfordrade 44,116 R:dr 6 sk., Kongl. Maj:t täcktes hos Rikets Ständer för ändamålet äska ett anslag af 40,000 R:dr banko, men Kongl. Maj:t förklarade i nåder under den 28 December samma år, att detta ämne för då närvarande icke borde föranleda någon åtgärd. Frågan har nu åter företagits till behandling, medelst en förnyad undersökning, hvarefter menigheterna komma att i ämnet höras i afseende på det bidrag, hvarmed de vilja befordra det viktiga arbetet till fullbordan.

2:o Vägomläggningar i närheten af Hernösands stad, nemligen a) från staden norrut emot Näslands gästgifvaregård, beräknad att erfordra 8,891 R:dr

29 sk. 8 rst., och hvartill Styrelsen öfver väg- och vattenbyggnader föreslagit ett statsanslag af 4,500 R:dr; b) söder om staden på sträckningen åt Sundsvall, kalkylerad till en kostnad af 12,113 R:dr 44 sk., af hvilken summa nämnde Styrelse såsom statsanslag projekterat 8,000 R:dr.

3:o Vägomläggning i Tuna och Stöde socknar, hvilken, enligt Kongl. Maj:ts nådiga bref den 13 November 1850, skall bero på förnyad underdånig anmälan, sedan Rikets Ständer fattat sitt beslut i afseende på för dylika arbeten äskadt anslag; varande af Styrelsen öfver väg- och vattenbyggnader för detta arbete i underdånighet föreslaget ett statsbidrag af tillsammans 9,676 R:dr 16 sk.

4:o Vägomläggning emellan Graninge och Forse bruk på vägsträckningen emellan Jemtland och Sollefteå, hvarför kostnaden antagits komma att utgöra 10,540 R:dr. Uti nådigt bref af den 3 December 1845 har Kongl. Maj:tt förklaradt, att anslag till detta arbete ej borde ifrågakomma förr, än den i samma sträckning projekterade väganläggning utmed Gesund-sjön i Jemtland erhöle understöd från statsmedlen, och som sådant understöd blifvit beviljadt samt nu utgår, har Styrelsen öfver väg- och vattenbyggnadsarbeten, med underdånig anmälan att interessenterne äfven påbörjat vissa delar af vägomläggningen emellan Graninge och Forse, för sistnämnde vägförbättring i underdånighet föreslagit ett statsbidrag af 3,500 R:dr.

5:o Väganläggning emellan Fjellsjö och Bodum uppefter Ångerman-elfvens södra gren, hvars kostnad är beräknad till 11,348 R:dr 13 sk. 4 rst. och för hvilket arbete Styrelsen i underdånighet föreslagit ett statsbidrag af 5,600 R:dr. Ofvanom Fjellsjö kyrka, dit man kommer med kördon, finnes nu ingen egentlig väg, hvadan Tåsjö sockens förnödenheter måste till en del bäras dit, så att till exempel en tunna salt ofta der måste betalas med ända till 30 R:dr riksgäldssedlar.

6:o Vägomläggning till undvikande af de så kallade Krånge-backarne i Häs-sjö socken, hvilket arbete, med en uppgifven kostnad af 5,500 R:dr, är beslutadt vid härads syn, som genom Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes utslag den 15 Juli 1836 är fastställt.

7:o En större vägförbättring inom Anundsjö socken, hvarigenom tre svåra backar skulle undvikas, samt i öfrigt en lättare kommunikation vinnas emellan Norra Ångermanland samt Åsele med flera socknar i Westerbotten. Kostnaden uppgafs vid undersökningen 1841 till 1,182 R:dr 24 sk., men församlingen, ehuru erkännande nyttan af den föreslagna förbättringen, ansåg sig då icke kunna åtaga sig arbetet.

8:o Anläggning af ny väg inom Ramsele tingslag i fortsättning med de väg- arbeten inom samma tingslag, som, enligt hvad ofvanberördt är, med understöd af Staten redan blifvit fullbordade. Om denna väganläggning har Kongl. Majts Befallningshafvande hos Styrelsen öfver väg- och vattenbyggnader under den 29 Februari 1848 gjort framställning.

9:o Förändring af vägen emellan Daksta och Spjute gästgifvaregårdar, hvarigenom den, med undvikande af tre farliga och branta backar, skulle blifva kortare genom broläggning öfver Skuleviken. Kostnaden uppgifves till 5,732 R:dr.

10:o Förflyttning af en byväg, hvilken i följd af landsvägens omläggning söder om Hernösand, enligt mom. 6 i föregående andra punkt, varder rubbad, för hvilket arbete, uppskattadt till en kostnad af 1,004 R:dr 9 sk., Styrelsen öfver väg- och vattenbyggnader i underdånighet föreslagit ett statsbidrag af 500 R:dr.

Många flera arbeten af allmän-nyttig beskaffenhet finnas som här skulle kunna uppräknas, men jag inskränker mig till de nu nämnda, såsom varande af mesta vigt för orten, och jag vågar tro, att behovet, påkallar dem i den ordning de här äro nämnda. Likaledes äro här förbigångna de smärre förbättringar, hvilka, utan Statens mellankomst, dels redan äro verkställda och dels kunna verkställas, i den mån kommunerna antingen sjelfvilligt erbjuda sig dertill, eller kunna till åtagande af dem antingen förmås, eller åläggas. — Enligt hvad jag i det föregående haft näden nämna är, enligt min öfvertygelse, förändring af passagen öfver Ångerman-elfven framför alla andra kommunikations-förbättringar af behovet påkallad. Den $\frac{1}{4}$ mil långa öfverfarten ifrån Hernön å ena till Weda å andra sidan är för lång och svår att passeras på färja; och i stormväder är denna passage icke allenast äfventyrlig för lif och helsa, utan äfven stundom omöjlig, så att poster, så väl som resande ganska ofta antingen blifvit flera dagar uppehållna, eller ock fått göra en besvärlig och lång omväg till annat ställe, der öfverfarten med mindre äfventyr kunnat verkställas. Någon sådan förbättring, om ock dess nytta icke kan bestridas, är ej af så stort behof å de andra vattendragen. Fråga om förändrad passage öfver Indals-elfven och broanläggning vid Fjäl, väckt redan 1787 och sedan mångfaldiga gånger företagen till handläggning, hann äntligen 1840 bringas till ett önskligt slut, genom en broanläggning på de brobyggnadsskyldiges bekostnad öfver södra sundet vid Fjäl, så att passagen på färja hvarken är lång eller äfventyrlig.

När

När fråga är om lättade kommunikationer, bör icke heller med stillatigande förbigås den nytta för handel och näringar i orten, som genom ångbåtskommunikationen åstadkommes. Medelst fyra ångfartyg underhålles regulier kommunikation emellan Länet och hufvudstaden samt de mellanliggande städerna Hudiksvall, Söderhamn och Gelle. Dessa ångfartyg innehafva: Beizelius och Thule, hvardera 120, Örnköld 80 och Norrland 60, eller tillsammans 380 hästars kraft, samt kunna således, jemte passagerare, rymma icke obetydliga varupartier, och då två af dem hvarje vecka reguliert besöka Länets städer samt köpingen Örnköldsvik och stundom äfven Näske lastageplats i Nätra socken, är varutransporten derigenom på ett märkbart sätt förökad. För kommunikationen längs Ångerman-elfven begagnas ett af ett bolag med en kostnad af 14,000 R:dr banko år 1849 bygd mindregångfartyg, Elfkingen om 20 hästars kraft, som fem dagar i veckan gör reguliera turer till Nylands och Sollefteå lastageplatser, samt lemnat en inkomst af emellan 4 och 5,000 R:dr banko om året.

§ 2.

Invånare.

Alla föregående fem-årsberättelser hafva visat att folknummern är ifrån år ökats, och samma resultat kommer äfven den närvarande att bestyrka. Följande tabell visar lättast den progression, i hvilken tillökningen på landsbygden fortgått:

	Mantalsskrifne.		Skattfrie.		Summa.	
	Mankön.	Qvinkön.	Mankön.	Qvinkön.	Mankön.	Qvinkön.
Vid qvinqvenniets början funnos	21,923	23,572	18,136	20,234	40,059	43,806
Vid 1846 års slut	22,550	24,268	18,967	21,092	41,517	45,360
» 1847 » »	23,358	25,002	19,311	21,138	42,669	46,140
» 1848 » »	23,685	25,543	19,560	21,138	43,245	46,681
» 1849 » »	23,791	25,579	19,457	21,225	43,248	46,804
» 1850 » »	23,988	25,669	19,687	21,254	43,675	46,923
Tillökningen under qvinqvenniet utgör således	2,065	2,097	1,551	1,020	3,616	3,117

Berättelse öfver Wester-Norrlands Län för åren 1846—1850.

Af de vid 1850 års slut, enligt mantalslängderna, befintliga 90,598 invånare räknades inom de olika fögderierna:

	Mankön.	Qvinkön.
I Medelpad: Skattskrifne 8,330. 8,562	13,971	14,714
Skattfrie 5,644. 6,152		
eller tillsammans 28,685 personer, hvadan, då befolkningen vid qvinquenniets början endast utgjorde 27,096 personer, tillökningen är 1,589 eller omkring 5 $\frac{8}{10}$ procent.		
I Södra Ångermanland: Skattskrifne 8,751. 9,486	16,050	17,447
Frie 7,299. 7,961		
eller tillsammans 33,497 personer.		
Då nu antalet vid 1845 års slut utgjorde 31,243, har en tillökning uppkommit af 2,284 personer eller circa 7 $\frac{1}{2}$ procent.		
I Norra Ångermanland: Mantalsskrifne 6,907. 7,621	13,654	14,762
Frie 6,747. 7,141		
eller tillsammans 28,416 personer; så att, då folkmängden vid 1845 års slut utgjorde 25,556 personer, en tillökning uppkommit af 2,860 personer eller omkring 11 $\frac{1}{2}$ procent.		
Summa för landsbygden	43,675	46,923
Lägges nu härtill städernas folkmängd, hvarom mera längre fram	2,157	2,684
Så skulle hela Länet äga en folkstock af	45,832	49,607
eller tillsammans 95,439 personer.		

Jemföres denna summa med totalnumerären för år 1845, utgörande för landsbygden . . . . . 83,865, och för städerna 4,591 eller tillsammans . . . . . 88,456 personer, skulle tillökningen uppgå för hela Länet till Sex tusen Nio hundra åttiotre personer, eller circa 7 $\frac{8}{10}$ procent; tages åter jmförelsen endast för landsbygden, blifver tillökningen 6,733 personer, eller vid pass 8 $\frac{1}{10}$ procent. Men

dessa uppgifter må icke tillerkännas full trovärdighet, emedan vid mantalskrifningen mången säkerligen underlåter att uppgifva en del minderåriga barn, eller andra från afgifter befriade personer. Deremot skulle mera trovärdighet kunna tillerkännas de af presterskapet uppgifna samt af Kongl. Tabell-Kommissionen sammandragna tabeller, och enligt dessa skulle folkmängden inom Länet vid 1845 års slut hafva utgjort 93,775 personer, samt vid 1850 års slut 99,553, och tillökningen således utgöra 5,778 personer, eller circa 6 procent. Att tillökningen är en följd dels af goda år, eller åtminstone af uteblifven missväxt, dels af lättad arbetsförtjenst och dels af ofta inträffande hemmansklyfningar och jordafsöndringar, måste tagas för gifvet, men så knyts ock mången gång äktenskap under föga utsigter till bergning, hvaraf den gifna följden väl är folkstockens tillväxt, men ock mången gång fattigdom och elände, större i den mån hushållet tilltager.

Indelas landsbygdens folkmängd på landets arealvidd, uppkommer ett resultat, som visar att Länet är ganska glest bebodt, emedan icke mer än 418 människor belöpa på hvarje qvadratmil, men då man erinrar sig huru landet är uppfyllt med betydliga sträckor af skogar, huru det öfverallt har icke obetydliga sjöar, myror och andra för beboende oanvändbara lägenheter, blifver förhållandet i så betydlig mån annorlunda, att man kan med säkerhet antaga, det de egentligen bebyggda trakterna hafva ett mångfaldigt större antal invånare på qvadratmilen. Samma förhållande visar sig, om landsbygdens folkmängd fördelas på hemmanens antal, efter hvilken fördelning endast omkring 56 personer skola belöpa på hvarje helt mantal.

Folkbildningen, som för ett tiotal af år tillbaka, då ingen enda socken ägde egen fast skola, inskränkte sig till meddelande, dels hemma i föräldrahuset, dels genom någon tillfälligtvis antagen skolmästare, af nödig Christendoms-kunskap, har i sednare åren genom folkskolornas införande i nästan de flesta socknarne utsträckt sig med snabba steg, och Norrlänningens fattningsförmåga samt naturliga förstånd har i betydlig mån underlättat arbetet. Det är endast i ett par socknar, der allmogen länge och envist motsatte sig folkskoleväsendets ordnande, dertill synbarligen förledd af några inom deras egna gränсорboende halfupplysta bond-advokater, hvilka lyckats tillvinna sig förtroende, men äfven på dessa ställen har den goda saken segrat, trots det starka motståndet. Så väl af dessa händelser, som af annat som förekommit, har det emedlertid visat sig, att de socknar, som alldeles saknat sådana obehörige ledare, äro de, som äro mest tillgänglige för den verkliga upplysningen, samt

lättast att öfvertyga om deras sanna fördel. Af Länets 62 socknar sakna ännu endast Hafverö, Ytterlännäs, Junsele, Tåsjö, Ullånger, Skorped och Björna folkskolor, men jag tror mig kunna intyga att på de flesta af dessa ställen är det tillfälliga omständigheter, mest brist på skickliga lärarcämnen, som verkat uppskof med ordnandet, samt att den tid icke är aflägsen, då hvarje socken har sin egen folkskola. Såsom bidrag till folkskolelärares aflöning utgår ett årligt statsbidrag, hvilket år 1850 utgjorde 415 R:dr 33 sk. banko. Till bildande af folkskolelärare är i Hernösand inrättadt ett seminarium, vid hvilket sedan dess början den 1 Februari 1843 till 1850 års slut blifvit utexamine-rade 110 personer, deraf under sednaste qvinnevinnium 96 personer, bland hvilka 7 prestmän.

De så ryktbara vordne Norrländska "Läsarne", hvarmed ingalunda må förstås de, som sammankomma för att i stilla andagt betrakta Guds ord och med dess läsning uppbygga hvarandra, utan de, hvilka hysa vilsefarande religionsmeningar, motsätta sig de antagna kyrkoceremonierna och under religionens täckmantel tillåta sig och sina anhängare den gröfsta osedlighet, hafva inom Wester-Norrlands Län haft föga framgång. De förra äro merendels fredliga medborgare, som aldrig åstadkomma förargelse, men de sednare verka ondt i flerfaldig riktning både med lära och lefverne; deras andliga högmod tillåter dem icke att erkänna några andra för rättsinnige lärare, än dem, som äro af deras eget samfund, och dessa sjelfvalde eller sig sjelf konstituerande lärare, ofta de mest osedlige, såsom exemplet med Erik Jansson visar, vilja med diktatorisk stränghet föra så väl den andliga som världsliga styrelsen öfver sina anhängare, under nedslungande af förbannelser öfver hvar och en, som djerfves tänka olika med dem och i synnerhet öfver de religions-lärare, som våga framföra grundsatser, stridande mot deras. Stifts-styrelsen har nitiskt vakat öfver den sanna och rätta upplysningens spridande och Läns-styrelsen har genom varningar sökt afväpna det onda. Följden har ock, med biträde af ett nitiskt presterskap, blifvit att under de sednare åren, mig veterligen, icke mera än ett enda fall inträffat, då något försök gjorts att emancipera sig från iakttagande af gällande kyrkolag och ordning. Det var nemligen en hemmansägare inom Själevads socken, som vägrade att låta döpa sitt nyfödda barn, under föregifvande att döpelsen, efter hans förmenande, borde verkställas först när barnet hunnit de år, att det sjelf kunde förstå döpelsens nytta, men sedan detta barn på mitt föranstaltande blifvit behörigen döpt af församlingens presterskap, och den nämnde hemmansägaren med hustru och barn samt andra hans anhängare, tillsammans emellan 60 och 70 personer, aflyttat från

fäderneslandet, har ingen försökt att sätta sig mot kyrko-ordningens föreskrifter, samt inga den religiösa och sedliga käuslan störande konventiklar hållits, till hvilkas upphörande äfven i icke ringa mån bidragit underrättelsen om Erik Janssons ohyggliga slut. De enskilda konventiklarna börja ofta i godt ändamål, nemligen till gemensam uppbyggelses hemtaude af Guds ord, men då merendels okunnigt folk dervid företager sig att utlägga Skriften, spridas villomeningar och ensidiga åsigtter. Sådant förekommes, efter min öfvertygelse, lättast och säkrast derigenom, att församlingarnes lärare så ofta ske kan, till exempel hvarje helgedag, sjelfve hålla bibelförklaringar. Till sådana förklarings hållande har så väl högvördige presteståndet vid 1840 års riksdag, som Hernösands Konsistorium uppmanat församlingarnes presterskap, och de hållas äfven på flera ställen af skicklige och nitiske lärare, till allmän uppbyggelse. I Hernösand förrättas de söndagligen, samt besökas flitigt. Den Heliga Skrift är allmänt spridd genom härvarande bibel-sällskaps berömliga bemödande.

Sedligheten, hvilken hos Norrlands inbyggare förr i allmänhet var framstående framom de sydligare Länens, är väl ännu ett utmärkande drag hos befolkningen i en del aflägsna socknar, men i andra har den mer och mer aflägsnat sig, att dömma af de brott, som i sednare åren mera än fordom i dessa socknar föröfvats. Den vanliga källan till brotten, nemligen fyllerilasten, är visserligen icke större i Wester-Norrlands Län än i de flesta andra, och med undantag af några socknar, der den företrädesvis visat sina förstörande verkningar, skulle man snarare kunna antaga att bränvins-supandet i detta Län är mindre än längre söderut, samt att det snarare af- än tilltagit. Orsaken dertill må vara hvilken som helst, antingen nykterhets-föreningarnes bemödanden, hvilka åtminstone icke motverkas inom Länet, eller ett stigande medvetande om människans värde och det förnedrande i fylleriet; glädjande är det dock för fosterlandsvännen att erfara verkningarna af en mer och mer inträdande bättre anda. För att få en öfversigt af de under qvinqvennet angifna och afdömda brottmål, meddelas följande ur de officiella uppgifterna sammandragna tabell:

År	Brott och förseelser							
	Angifna				För hvilka personer blifvit sakfällda			
	Brott emot person.	Brott emot äganderätten.	Andra lagöfvertädelser.	Summa.	Brott emot person.	Brott emot äganderätten.	Andra lagöfvertädelser.	Summa.
1846	214	102	431	747	192	92	404	688
1847	243	129	301	673	228	110	277	615
1848	200	88	401	689	191	79	364	634
1849	206	108	356	670	182	86	315	583
1850	196	139	498	833	184	112	462	758
Summa	1,059	566	4,987	3,612	977	479	1,822	3,278
I medeltal	212	113	397	722	195	96	364	656

För att visa i hvad förhållande antalet af de tilltalade och sakfällde personerna står dels till Länets hela folkmängd, dels till den för landsbygden särskildt, må nedannämnde ur samma källor hemtade uppgift här få ett rum, med den anmärkning, att folkmängden är beräknad enligt mantalsskrifningarne till det antal, särskildt för städerna och särskildt för landet, som i denna underdåniga berättelse är uppgifvet:

År	Personer, hvilka för brott mot person och äganderätt blifvit						Vid jemförelse af folkmängden belöper en anklagad eller sakfälld på nedanstående antal invånare.					
	I hela Länet.		På Landsbygden.		I Städerna.		I hela Länet.		På Landsbygden.		I Städerna.	
	Anklagade.	Sakfälda.	Anklagade.	Sakfälda.	Anklagade.	Sakfälda.	Anklagade.	Sakfälda.	Anklagade.	Sakfälda.	Anklagade.	Sakfälda.
1846	300	273	208	186	92	87	306	343	417	467	53	55
1847	304	266	200	177	104	89	308	352	444	502	46	53
1848	270	244	199	176	71	68	351	389	452	511	68	71
1849	317	270	235	191	82	79	299	314	383	471	59	61
1850	374	317	279	230	95	87	252	301	325	394	51	56

Under detta qvinqvennum har icke något dödsstraff gått i verkställighet. Förhållandet med fängpersonalens större eller mindre antal under de olika åren, hvaraf äfven någon ledning för bedömande af sedligheten torde vara att hemta, har under det sist tillryggalagda qvinqvennum visat följande resultat, hvarvid dock bör anmärkas, att transport-fångar icke äro i det utförda antalet inbegripne:

År 1846	förvarades i Länets fängelser	170
» 1847	» » »	184
» 1848	» » »	192
» 1849	» » »	206
» 1850	» » »	238

Tillsammans 990 personer, eller i medeltal 198 årligen.

Af förestående antal äro förvarade:

	1846	1847	1848	1849	1850	Summa.
för undergående af ransakning, fängelse vid vatten och bröd, samt enskildt fängelse	159	172	183	201	200	915
för försvarslöshet och olofligt kringstrykande	9	2	4	3	30	48
för undergående af bysättning	2	10	5	2	8	27
Summa	170	184	192	206	238	990

eller i medeltal af första kategorien 183, af den andra circa 10 och af tredje kategorien vid pass 5.

Slutligen bör anmärkas, dels att de flesta af brotten varit emot äganderätten, dels att dessa brott i skogstrakterne ofta varit föranledda deraf att ägo-områdena, i följd af de på många ställen ännu antingen oafslutade, eller icke företagna afvittringarne, varit obestämda, dels att i de nordligaste fjellsocknarne brottmålen alltid varit färre än i de nedre socknarne.

Tarflighet, som förr var så allmän i de norra provinserna, samt äfven är af behovet högligen påkallad för invånarnes bergning, har, under ett tiotal af år eller något mera, på många ställen inom Länet lemnat rum åt en tilltagande yppighet så väl i föda som klädedrägt, i sednare afseendet förnämligast hos ungdomen. Det kan likväl icke nekas, att den fordna tarfligheten ännu

är bibehållen icke allenast inom mången familj, utan äfven en och annan af de mest aflägsna socknarne, men anmärkningen om ett motsatt förhållande gäller dock flertalet af både familjer och socknar. Bland lyxartiklar intager kaffet måhända främsta rummet och kaffedrickningen tilltager i ett märkbart förhållande, så att numera knappt någon koja finnes, der icke denna dryck till öfverflöd njutes. Åtgången kan någorlunda bedömmas vid jämförelse af de till städerna importerade kvantiteter kaffebönor, utgörande enligt tullkammarsjournalerne för nästlidet år icke mindre än 328,313 skålpund, deraf endast 169 $\%$ från utlandet; hvarvid likväl måste anmärkas att någon del deraf blifvit försändt till Jemtland och der konsumerats.

De betydliga pekuniära fördelar, hvilka under de för trävaruhandeln gynnande år beredts en del socknar, borde i dessa hafva verkat till välmåga, men ty värr är icke förhållandet sådant, ty i dessa socknar har lagsökningarnes antal i proportion varit lika stort som i de öfriga, hvartill såsom skäl måste antagas, dels ett af denna handel bland allmogen uppkommet vingleri, dels de i jemnbredd med de ökade inkomsterna uppstegrade lefnadsbehofven, och detta visar, hvad erfarenheten äfven lärt, att den lätt åtkomliga penningeförtjensten bortgår med lika snabba steg som den kommer, samt medför mindre välsignelse än den som med svett och möda förvärfvas. En gång vand vid yppighet i mat och klädsel är återgången svår och behofven måste således fyllas på hvad sätt som helst, ofta medelst skuldsättning. Penningebristen synes mer och mer tilltaga, ehuru tillgången på rörelsekapital under de sednare åren blifvit betydligt ökad, derigenom att en filialafdelning af Mälareprovinsernas enskilda bank blifvit inrättad i Hernösand.

Under loppet af de fem åren 1846—1850 har följande antal utsökningsmål hos Kongl. Majts Befallningshafvande blifvit afgjort och de för hvarje år utförda belopp utdömde:

År	Antal mål.	Utdömdt belopp.	
1846	1,306	67,976	32 10
1847	1,512	90,002	24 7
1848	2,105	103,405	16 —
1849	2,493	172,528	42 —
1850	2,280	152,481	— —
Summa	9,696	586,394	19 5
Eller i medeltal hvarje år	1,939	117,278	42 3

under

Under sådana förhållanden utgör återinträdandet af förfädrens sparsamhetsanda föremål för hvarje sann fosterlandsväns lifliga önskingar. Nöden lärde förfädren en vis omtanka för morgondagen, och nöden har äfven varit upphovet till de välgörenhets-inrättningar, som genom besparingar i den goda dagen bereda utvägar till uppehälle under den onda. Bland sådana inrättningar räknar detta Län i främsta rummet socknemagasinerne och sparlärarne, samt dernäst de i sednare tider inrättade sparbanker. Om ränteförsäkringsanstalt har väl varit fråga, men någon sådan har icke ännu kommit till stånd.

Om inrättande af socknemagasiner i hvarje socken öfverenskoms redan vid ett landsting 1757, och reglemente för dessa inrättningar stadfästades af Kongl. Majt redan året derpå, men öfverenskommelser och reglementen hjälpa föga, der icke alfvarsam hand hålles öfver efterlefnaden. Så var det äfven här. I en del socknar inrättades aldrig några magasin, i andra inrättades de väl, men upphörde snart och minsta antalet utgjorde de, som höllo öfverenskommelsen och efterlefde reglementet. En väckelse erhöles dock Länets iuvånare när, efter 1846 års ofordelaktiga skörd, det stadgandet af Kongl. Majt gafs, såsom vilkor för erhållande af understöd till de nödlidande, att socknemagasiner skulle inom Länet allmänt inrättas, för hvilket ändamål äfven ett nytt reglemente under den 22 September 1819 i nåder stadfästades och de nya magasinerna skulle vara färdiga inom midsommartiden 1822. Men äfven här mötte verkställigheten motstånd, likasom ett år 1824 framställt förslag om distrikt-magasiners inrättande och en annan året derpå gjord framställning om öfverenskommelser socknevis till ersättande af sådan skada, som å säden förorsakas genom hagel, frost, vattuflöden eller andra olycksbändelser. Från inrättande af socknemagasiner begärde flera socknar befrielse och för dessa biföll Kongl. Majt äfven en sådan frihet, med skyldighet att i stället inrätta sparlärar, enligt för sådane under den 7 Maj 1831 nådigst fastställda reglementen. Ändamålet med så väl socknemagasinerne, som sparlärarne är naturligtvis att i nödens stund kunna lemna understöd och afhjelpa åtminstone de första och mest tryckande behofven, och detta ändamål kan äfven vinnas, om inrättningarne med omsorg skötas och med välvilja omfattas, men tyvärr! är såväl magasin- som sparlärs-inrättningen på många ställen med motvilja ansedd och synnerligen den sednare, såsom saknande all fullständig kontroll, vauvårdad. Kongl. Majts Befallningshafvande har vid flerdaldiga tillfällen försökt visa allmogen magasinernas företräde för sparlärs-inrättningen, men någon verkan af dessa framställningar har föga visat sig och nöden blifver

väl slutligen den, som kommer att lära behovet af sådana magasin. De undsättningslån i spannmål, som Länet under föregående missväxtår erhållit, hafva vållat otaliga bekymmer för både Länsstyrelsen och undsättningstagarne, och någon allmänna undsättning kommer således troligen icke att begäras, om Länet förskonas från en allmän missväxt. Partiella brister måste, så vidt möjligt är, afhjelpas af kommunerna, och endast i de fall, att så icke ske kan, genom understöd, helst mot arbetskyldighet. Under det sist utgångna qvinnenniet hafva undsättningar endast varit sökta och beviljade, i anseende till felslagen skörd, åt Tåsjo socken genom Kongl. brefvet den 26 April 1850 till ett belopp af 333 R:dr 16 sk., utan återbetalningsskyldighet, samt i anseende till en den 16 April samma år inträffad hagelskada, hvarigenom, inom Skorpeds, Dals och Öfverlänns socknar, en förlust åbragtes å grödan af 5,074 R:dr 39 sk. 8 rst. samt å hus och byggnader af 719 R:dr 24 sk., ett undsättningslån af 6,133 R:dr 16 sk. banko, mot återbetalningsskyldighet inom viss tid, genom Kongl. brefvet den 19 Oktober samma år beviljades.

Sparbanker. På Wester-Norrlands Läns Hushållnings-Sällskaps högtidsdag den 29 Januari 1827 upprättades en sparbank för Länet och denna inrättning försågs då med stadgar, hvilka af Kongl. Majt i nåder stadfästades under den 4 Februari 1829; varande banken under tiden öppen för insättning redan den 14 Maj 1827, och vid samma års slut voro af 57 personer insatte, jemte upplupne räntor, 496 R:dr 28 sk., så att banken vid denna tid hade en behållning af 639 R:dr 8 sk., dess egen hjälpfond deri inberäknad. Ehuru sedan den tiden banken genom en oredlig ombudsmans förvållande gjort förluster, har dock förtroendet till inrättningen icke minskats, hvilket synes af de betydliga insättningarna. Sålunda visa räkenskaperna att vid 1846 års slut ansvarighetssumman var . . . . . R:dr 17,561: 3. 6.

och insättarnes antal 230

1847	262	»	19,312: 7. 6.
1848	258	»	19,804: 34. 3.
1849	248	»	19,267: 12. 3.
1850	238	»	18,698: 26. 10.

Uti Sundsvall inrättades för staden och kringliggande ort år 1847 en särskild sparbank, som under den 18 Januari 1848 erhöi nådigt reglemente. Denna banks verksamhet börjades med år 1850 och vid samma års slut hade den en ansvarighetssumma af 7,469 R:dr 41 sk. r:gs. Insättarnes antal var då 130.

Vid Gideå bruk inrättades 1833 äfven en sparbank, hvartill brukets förre ägare Grosshandlaren H. W. Eckhoff skänkt grundfonden; men denna inrättning upphörde vid Eckhoffs iråkade obestånd 1844.

Tjenstehjon. Brist på dugliga tjenstehjon har under många år varit öfverklagad, och denna brist, som ännu existerar, härrör hufvudsakligen deraf, att en mängd unga personer årligen bygga hjonelag enligt hvad förut sagdt är, ofta utan den ringaste utsigt för framtida bergning. Ett begär att, såsom det heter, sätta föttern under eget bord, förleder dem synnerligen under goda år, då lefnadskostnaden är ringa och dagliga behofven lätt kunna fyllas genom arbete för andra, att utan omtänka för framtiden, utan besinning af hvad som fordras för en ökad familj, eller under tillstötande sjuklighet, öfvergifva den tjenande klassen och bygga eget bo, hvilket sker antingen medelst öfvertagande af föräldrars egendom och deras förseende med så kalladt födoråd, eller genom förvärfvande, ofta på kredit, af ett litet torp, eller medelst upparbetande af nybygge. I alla dessa fall blifver oftast fattigdomen det nya hjonelagets ständiga följeslagare, och ortens fattigförsörjningsanstalt deras vanliga tillflykt. Den här i orten vanliga plägsed att en fader, innan krafterna ännu förbjuda honom att arbeta, till sitt barn öfverlemnar sin jord, med förbehåll att under sin öfriga lifstid erhålla så kalladt födoråd, bestående i vissa kvantiteter spanmål och viktualier, är i flera afseenden skadligt. Utom det att ett sådant öfverlåtande ganska ofta åstadkommer oenighet emellan föräldrar och barn och deraf följande rättegångar, särdeles när födorådet är utfäst större än den svaga hemmansdelen tål, är foljden deraf att den från arbete befriade födorådstagaren och hans hustru merendels förfalla i lättja: att födorådsgifvaren, som, under beräkning att den lilla hemmansdelen skulle föda honom och hans omgifning, ingått gifte och aflat barn, snart måste åt sina kreditorer öfvergifva fädernehemmet och sjelf åter inträda i arbetsklassen, under det hustru och barn falla fattigvården till last. För torparen gäller till en del detsamma och för nybyggaren i ännu högre grad, ty denne, som bygger sitt bo ofta in i djupa skogen långt bort ifrån människor, har, sedan det honom såsom nybyggare tillkommande understöd upphört, icke mer än sina egna och de sinas händer att lita på, för förvärfvande af det dagliga brödet, sedan han icke sällan på kredit uppbyggt sin lilla stuga. För honom är således skogens åverkan, för att skaffa sig sina behof, så till sägaude en nödvändighet och han tillitar äfven denna hjälpkälla, under fullt medvetande af kontrollernas omöjlighet. Enligt hvad jag i det föregående haft nåden antyda, äro således de förtidiga och ofta förhastade bosättningarne orsak till brist på

dugliga tjenstehjon, men äfven andra orsaker saknas icke dertill, såsom att ogifta qvinnfolk med ett, två, ja stundom flera oäkta barn, sätta sig för sig sjelfva och sysslolöst förtära det bröd, de genom sin liderlighet förvärfva, under det att barnen falla antingen allmänna fattigförsörjningen, eller invånarne medelst bettlande till läst: att tjenstehjons städslände sällan eller aldrig, oaktadt uti detta afseende utgångna varningar, sker enligt tjenstehjons-stadgans föreskrifter m. m.

Markegångspriset på ett drängsdagsverke har under åren 1846—1849 varit 32 sk., men under år 1850 endast 30 sk. samt på ett ökedagsverke under förstnämnde år 1 Rdr 16 sk. och under det sistnämnde 1 Rdr 12 sk., men de verkliga priserna hafva under sommarmånaderna stundom varit högre.

Byggnadssättet på landet medtager mycket mera timmer än som i de södra provinserna vanligen är fallet, och byggnaderna äro dock här vida mindre välförsedda mot köld än i sistnämnde provinser. Timmerna inläggas i byggningen vanligen runda såsom de af naturen äro och afslikas först sedan byggningen är färdig; fyllningen under de otäta golfvän, der sådan finnes, är gemenligen sågspån, hvarigenom deras eldfarlighet förökas, och drifningen emellan timren sker sällan med annat än moss. I skogarnes land ser man på nytimrade byggnader nästan hvarje timmer hafva betydlig vaukant, hvilket i de södra provinserna, äfven der skogstillgången är ringa, sällan eller aldrig varsnas. Med undantag af en och aunan ladugård, som är uppförd af sten, äro byggnaderna i Norrland af trä, rymliga och vackra, oftast två våningar höga, ehuru man på många ställen får se den öfra våningen oinredd och tom. Torftak äro sällsynta och täckningen sker numera antingen med stickor eller tegel. Inuti husen råder merendels snygghet, och Norrlänningen är i allmänhet gästfri, synnerligen i de ifrån städerna aflägsnare socknarne.

§ 3.

Näringar.

a) *Jordbruket* inom Länet kan visserligen sägas relativt till den försummade boskapsskötseln vara för långt uppdrifvet, men i allmänhet har det icke på långt när hunnit den höjd, dit det kan och bör komma. Likväl är det obestridligt att det år ifrån år är i tilltagande, likasom att af den mer och mer sig ökande folkmängden en betydlig del måste söka sin bergning af jorden. Ärfda vanor och ett envist motstånd mot allt nytt, förr än detta så till sägande handgripligen visar att det är mera vinstgifvande än det gamla,

lägga hinder i vägen för jordbrukets uppdrifvande och det är således endast med långsamma steg det går framåt. Inom orten finnas få possessionater, som med efterdöme kunna visa vägen till bättre systemer, och exempel hafva således icke här samma inflytande som i de södra landskapen, men äfven bland allmogen finnas dock flera, som, mera fördomsfria än mängden, lemnat de fäderne-ärfda vanorna i jordens skötsel och användande, samt antagit hvad som på andra ställen visat sig vara nyttigt och ändamålsenligt, så vidt sådant varit för orten passande, såsom följer af hvilken förändring dessa jordbrukare redan hemta ersättning i bättre och rikare skördar. Agronomers vistande i Länet, huru kort detta än varit, har äfven i sin mån bidragit att gifva anledning till förbättringar, som måhända annars icke varit påtänkta; men hvad som felar Länet är en landtbruksskola, der nya metoder kunde inläras och nya rön verkställas. Fråga om en sådan inrättning på enskild bekostnad väcktes redan 1841, men måste i anseende till bristande medels-tillgångar afstadna och något anslag af Staten har för detta ändamål icke vunnits, ehuru motion derom blifvit väckt och behovet visadt vid sednaste riksmöte. Genom ett och annat landtbruksmöte har man sökt, så godt man kunnat, ersätta bristen af landtbruksskola, och vid dessa möten hafva landtbrukare haft tillfälle att utbyta sina tankar i de för orten mest viktiga ämnen. Hvad som måste erkännas är att gödning och dikning i allmänhet försummas. Vål har Hushållnings-Sällskapet utsatt premier för begagnande af myrgödsel, samt lemnat underrättelse om flera gödningsämnen användande, men detta har föga omfattats af allmogen; och dikningen har äfven Sällskapet sökt uppmuntra genom utsatta belöningar för täckta diken, helst af sten. Detta Sällskap, som af tjugutre för Norrlands väl nitiske män redan 1805 inrättades under namn af Ekonomiskt Sällskap, samt under den 23 Januari 1819 erhöll nådiga stadgar, har under sin tillvaro sökt, så vidt i dess förmåga stått och med dess ringa tillgångar varit förenligt, sprida nyttiga kunskaper i de till näringsgrenarne hörande delar, så väl genom utdelande af belöningar åt dem som deraf gjort sig förtjente, som genom utgifvande af smärre afhandlingar, och nu sedan för lidet år af Sällskapets handlingar. Att Hushållnings-Sällskapet således icke varit utan inflytande på jordbruket och öfriga näringars förkofran vågar jag hoppas.

Jordmånen är väsendtligen olika i olika trakter. I ådalarne är den mest fruktbar och består af lera och lermylla samt sandmylla, men vid hafskusten och de socknar som gränsa till Jemtland, likasom vid stränderna af elfvarne råder sanden. Mergel har icke kunnat upptäckas. Ehuru det icke kan med

skäl sägas, att någon af Länets socknar äger en öfverallt god och fruktbar jordmån, kan det emedlertid dock antagas att den på de flesta ställen är sådan, att jorden, med omsorg skött, lemnar den idoge arbetaren lön för sin möda. Den korta tid sommarvärmen här i landet varar fortskyndar växtligheten på ett märkvärdigt sätt, så att, då åkern förskonas från nattfrosten vid den tid, då mognaden inträffar, afkastningen vid medelmåttig årsväxt är tillräcklig för behovet, samt i goda år lemnar öfverskott, dels till afsalu, dels till förråd för inträffande svagår; men dessa nattfrostor förstöra ofta på en gång de härligaste åkerfält, dock mest partielt, ty mera sällan hafva landskapen Ångermanland och Medelpad varit hemsökta af allmän missväxt. Endast på de ställen der jordmånen är af bättre beskaffenhet begagnas träde och då vanligen till en tredjedel, i Medelpad på sina ställen ända till hälften af åkern, men i fjellsocknarne, der jorden är mager, gödslas och besås den hvarje år, utan att ogräs deraf uppkommer. Egentligt vaxelbruk begagnas på ganska få ställen, men ett för orten eget slag sådant bruk, bestående deri att utvexla lejder, eller att ängsstycken upplöjas och gödslas, samt 2 à 3 år å rad besås med korn, hvarefter de åter igenläggas till gräsvall, är mera allmänt. Hvete sås mera sällan, hvartill såsom skäl uppgifves sommarens korthet, hvarigenom det icke skulle hinna till full mognad, men en och annan ståndsperson, som gjort försök med detta säde, har trots sig finna att farhågan icke är grundad. Råg sås icke heller allestädes och öfver hufvud beräknadt endast till en sjettedel mot kornet. Allmogon foregifver att rågsädet fordrar bättre jord än kornet, samt att råghalmen mindre begärligt förtäres af kreaturen, än den som kornet lemnar, men erfarne jordbrukare af ståndspersonsklassen vilja icke gilla dessa skäl, utan förmoda att endast ärfda fördomar, i förening med den omständigheten, att Norrlänningen är ifrån barnaåren öfverallt vaud vid kornbröd och annan af denna säd beredd spis, hittills hindrat rågsädets allmänna utsträckniug. Att råg är ifrån år mera odlas har erfarenheten likväl visat, och måhända skall man äfven i Norrland göra den erfarenheten, som annorstädes icke uteblifvit, att rågsädet är vida mindre ömtåligt för frosten än kornet, som nu är landets hufvudsäde och kan anses intaga femsjettedelar af jorden emot rågen. Hafra och blandsäd äfvensom korn sås på så kallade nyristor och råg dels på svedjelanden, dels på odalåkern. Säden inträffar allmännast om våren i slutet af Maj och om hösten i medlet af Augusti månad, eller på svedjeland i slutet af Juli, samt bergningen i slutet af Augusti och början af September, dock så, att både sådd och bergning ske fjorton dagar tidigare på de ställen, der åkrarne af kringliggande höjder äro skyddade från

de kalla vindarne. Kål, kålrötter och rofvor odlas endast till husbehof. Potates, som, enligt en författares uppgift, 1751 var en i Norrland »mera omtalad och beskrifven än sedd och försökt växt», blef genom Landshöfdingen Örnskölds bemödande införd och är nu, efter hundra års förlopp, så allmän, att det icke finnes någon jordägare eller torpare — dess område må vara aldrig så litet — som icke odlar den till husbehof, och lika allmänt som det i början streds emot dess införande, skall det nu medgifvas att den är outhärlig, synnerligen för den fattigare befolkningens bestånd. Denna jordfrukt odlas mest på trädesåkrar, hvilka året derpå besås med korn. Potatessjukan har under de sednare åren visat sig, men dess härjning har dock intet år varit allmän, utan endast partielt sträckt sin förödelse.

Under sednast tillryggalagda qvinqvennum har årsväxten inom Länet sålunda utfallit, att af råg erhållits minst fjerde och högst 10:de kornet, af korn och hafra minst 4:de och högst 8:de, samt af potates minst 3:dje och högst 10:de kornet.

Markegångspriset har under samma tid varit följande:

År.	En tunna Råg.			En tunna Korn.			En tunna Hafra.			En tunna Ärter.		
1846	10	32	—	8	—	—	4	—	—	9	—	—
1847	11	—	—	9	—	—	4	40	—	10	—	—
1848	9	—	—	7	4	—	4	8	—	8	32	—
1849	8	32	—	6	32	—	4	8	—	8	32	—
1850	9	16	—	7	8	—	4	8	—	9	16	—
Summa .	48	32	—	37	44	—	21	16	—	45	32	—
Medelpris	9	35	2	7	28	—	4	12	10	9	6	5

Att markegångspriset likväl icke något af åren utgjort det pris, som i handel och vandel varit gängse, är fullkomligt säkert, utan kan detta med all säkerhet antagas hafva varit minst 1 R:dr per tunna råg och korn högre än hvad markegångstaxan utsätter.

Om man jemför utsädes-qvantiteterna, sådana de i fem-årsberättelserna uppgifvas, skall det visa sig huru betydligt åkerbruket på ett fjerdedels sekel tilltagit. Dessa uppgifter angifva nemligen följande förhållanden:

	1822	1833	1848	1850
Hvete . . . . . Tunnor	$\frac{5}{8}$	$3\frac{3}{4}$	$\frac{3}{4}$	$\frac{3}{4}$
Råg . . . . . »	2,217	2,242	2,357	2,361
Korn . . . . . »	47,030	20,343	23,383 $\frac{1}{4}$	21,375 $\frac{1}{2}$
Hafra . . . . . »	4,427	2,008	2,502 $\frac{3}{8}$	3,891
Blandsäd . . . . . »	2,385	2,766	4,365 $\frac{1}{4}$	4,996 $\frac{1}{4}$
Ärter . . . . . »	782	4,016 $\frac{1}{2}$	4,043 $\frac{1}{2}$	994 $\frac{7}{8}$
Potates . . . . . »	6,470	8,753	20,863 $\frac{1}{2}$	19,416

Afkastningen af det i sista kolumnen upptagna utsäde angifves uti den denna underdåniga berättelse vidfogade tabell hafva varit 4 tunnor hvete, 16,179 $\frac{1}{2}$ tr råg, 119,692 tr korn, 16,571 $\frac{1}{2}$ tr hafra, 20,764 $\frac{1}{4}$ tr blandsäd, 6,327 tr ärter och 119,898 tr potatoes, men att denna uppgift är blott approximativ och måhända för knapp behöfver icke sägas. Beräknas behöfvet efter den af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i en föregående berättelse angifna grund, att 3 tr säd, hälften råg och hälften korn, behöfvas för hvarje person i ett hushåll, skulle för de på landsbygden boende 90,598 personer erfordras icke mindre än 271,794 tr spanmål om året; men denna kalkyl af behöfvet synes vara för högt tilltagen, enär säkert är att för månget hushåll, synnerligast bland den fattigare befolkningen, icke får påräknas 3 tr spanmål för hvarje medlem af familjen och icke heller behöfver påräknas så mycket, synerligen för de smärre barnen. Närmare skulle man, enligt min öfvertygelse, komma sanningen, om för hvarje person af stora och små behöfvet kalkylerades till 2 tr korn och $\frac{1}{2}$ tna råg om året, i hvilket fall hela behöfvet för landsbygden skulle utgöra 181,196 tr korn och 45,299 tr råg, utom potatoes. Förvandlas nu den här framom för år 1850 uppgifna afkastning efter grund att 1 $\frac{1}{4}$ tna blandsäd eller 1 tna ärter svarade mot 1 tna råg, så uppstår följande beräkning af tillgångarne för samma år:

	Råg.	Korn.
	Tr.	Tr.
Råg och korn	16,479	119,692
20,764 tr blandsäd, motsvarande	16,612	—
6,327 tr ärter, d:o	6,327	—
Summa	39,418	119,692
Så skulle en brist uppstå af	6,481	61,504
i den erforderliga kvantiteten	45,299	181,196

Men

Men att denna beräkning icke är tillförlitlig måste antagas af många skäl, helst då det icke kan förnekas att landet under de sista fem åren producerat så mycket säd, att den öfver hufvud taget icke allenast varit tillräcklig för behofvet, utan äfven lemnat något till afsalu eller förråd. Skörden synes således vara för ringa uppskattad och uppgiften derom är icke stödd på annat än förmodade förhållanden, enär ingen heimmansägare kan tvingas att uppgifva den afkastning, han erhåller af jorden, och det dessutom kan anses säkert att af de få, som lemna en sådan uppgift, mången lemnar den otillförlitlig.

Trädgårdsskötseln bedrifves föga inom Länet och nästan ensamt antingen i städerna, eller uti deras grannskap af ståndspersoner. Erfarenbeten har dock för dess idkare visat att odlingen af köksväxter icke allenast kan ske, utan äfven är vinstgifvande, enär under vanliga somrar de flesta sådana växter här finna mognad. Körbär finnas på flera ställen, så väl i Medelpad som Ångermanland, samt mogna vanligen, men äpplen, hvilka mogna i Medelpad, komma sig sällan före i Ångermanland och i ingendera provinsen har man lyckats till mognad framdraga päron och plommon.

Linsädet i Länet är tillräckligt för behofvet och medgifver i Norra Ångermanland äfven någon försäljning, ehuru detta säde under sednare åren icke blifvit utvidgadt, utan snarare inskränkt, en följd dels af den minskade linneväfnadstillverkningen och afsättningen, dels deraf att linet anses vara det säde, som mest mattar jorden. Emot sättet för linets beredning hafva anmärkningar blifvit gjorda, hufvudsakligen bestående deri att jorden icke nog sorgfälligt afdikas, att åkern icke nog djupt bearbetas, att linknoppen icke aftröskas om vintern, utan straxt efter uppräckningen afrepas, hvarest linet genast lägges i vatten, att linrötningen icke sker om våren, eller före försommaren, att man torkar linet vid eld, att linstänglarne icke blekas, att linet upphänges på gärdsgårdarne, hvarigenom det får fläckar, och icke i kapeller, att man i stället för den i Belgien brukliga svingeln nyttjar bråka, som skall vara skadlig, att linstänglarnes sortering både före och efter rötningen uraktlåtes, m. m. Alla dessa anmärkningar, grundade på iakttagelser under en resa i Belgien, har Hushållnings-Sällskapet låtit komma till allmogens kännedom, i det hopp att förr eller sednare nyttiga förbättringar skola uttränga den gamla slentrianen.

Linfröet är merendels från Riga och tillhandahålles jordbrukarne af städernes handlande vid marknaderna.

Hampa odlas nästan ingenstädes och humla på icke många ställen, denna sednare växt ej en gång till husbehof, ehuru den dryck, hvori humlan väsendtligen ingår, nemligen öldrycken, icke kan anses allmän i Norrland.

Några förbättringar i åkerbruksredskapen hafva under de sednare fem åren icke införts. Den utgöres nästan öfverallt af den vanliga Wermlands- eller Dalplogen, som köres med en häst och förfärdigas omsorgsfullt inom landet, samt anses för sin lätthet att handtera mest ändamålsenlig, synnerligen för bearbetning af mindre jordtegar; vidare af pinnharf med raka pinnar, årder, kloharf och vält. Till sädens aftagning begagnas öfverallt liar, torkningen sker på hässjor, utom på de få ställen der rior äro anlagda, och tröskningen med tröskvagnar, samt på åtskilliga ställen med tröskmaskiner för dels häst-, dels vatten-, dels handkraft; och spanmålen förvaras vanligen uti så kallade herbergen eller stolpbodar. Plogar, dels af Engelsk modell, dels tillverkade på Åkers bruk, hafva i flera år användts å Torpshammar och Johannisbergs egendom, samt befunnits särdeles ändamålsenliga.

b) *Boskapskötseln* är i Länets icke så omhuldad, som den förtjenar. Fodertillgång saknas sällan, men på sommarbete är i många socknar brist, och det är endast i fjelltrakterna som betesmarken är god, dock egnas på få ställen någon särskild skötsel åt dessa marker, hvilka dessutom år ifrån år, i följd af nyodlingar, förminskas. Der sommarbete saknas föras kreaturen till så kallade fåbodställen, der de uppehålla sig under hela sommartiden och der mjölken förvandlas i smör och ost, men när betet der är förtärdt, insläppes boskapen på många ställen å de afbergade åkravue, der den till skada för växtligheten söndertrampar lindor och ängsslätter. Beteshagarne, der de finnas, användas förnämligast för hästarne. Under de sednast förflutna fem åren har höfångsten varit dels medelmåttig, dels öfver medelmåttan, men intet år under densamma. Fem tunnlands afkastning af ängsjorden anses motsvara ett tunnlands åkerjord och afkastningen af den odlade och sjelfväxande ängen varierar mellan 140 och 150 L:ö hö på tunnlandet. I följd af de förnämliga höskördarne hafva några särskilda medel att framfodra boskapen icke under denna tid behöft användas, men annars gagnas, då behofvet så kräfver, till boskapsfoder bark och löf, hvaraf förråd insamlas för vinterbehofvet. För beteshagars anläggning, ängsodling och tjernars aftappning hafva belöningar tid efter annan utdelats, och betydliga vattenaftappningar samt ängsodlingar hafva äfven utan belöning af driftiga landbrukare blifvit företagne. Ängsvattningen är på få ställen inom Länets känd, men der den blifvit vidtagen har den visat sin välgörande verkan. Under besök i Länets hafva Agronomer

inom Torps, Hässjö, Säbrå, Graninge, Sollefteå och Själevads socknar utstakat sil-ångar, uppgjort planer för sjöars aftappning och sänkning, samt i öfrigt lemnat råd och upplysningar rörande ängsvattning. Genom aftappning af sjön Deljetjern i Tuna och Selångers socknar, för hvilket arbete, enligt Kongl. brefven den 4 Februari och 7 September 1846 samt den 9 December 1848, ett statsbidrag af 600 R:dr banko anvisats, vinnes en högst betydlig areal, utom det att de förut odugliga myrorna omkring tjernen blifvit odlingsbara och märklig skillnad visat sig uti de förut för årliga frostskador blottställda byarne Berg, Österdelje och Lilledelje, der, efter uttappningen, ingen årsväxt blifvit skadad af kölden. Gräfning för sänkning af en sjö vid Oxsjöby i Torps socken och hvarigenom en angränsande myra förmodas blifva odlingsbar börjades utan statsanslag förlidet år; och en lägenhet vid Torpshammars bruk, omkring 30 tunnland, lemnade första året efter öfversilningen 2,500 L:z hö högre afkastning än förr. Många sådana aftappningar, till vida större areal och i nästan hvarje socken, voro ännu att göra, om allmogen ägde förmåga att bestrida de för dylika arbeten erforderliga betydliga kostnader, eller kunde af allmänna medel vinna tillräckliga bidrag dertill. För ett arbete af sådan art, nemligen utdikning af en tjern och sex myror vid Klosters by af Torps socken, hvarför kostnaden är beräknad till 1,800 R:dr, har Styrelsen öfver väg- och vattenbyggnader föreslagit ett statsbidrag af 900 R:dr banko.

Boskapsracerna äro med få undantag ännu små och ladugåden lemnar följaktligen icke den afkastning, som skäligen bör kunna uppnås, om en förädlad race, passande för klimatet, efter hand införes, eller om den inhemska med mera sorgfällighet skötes och icke, såsom nu på flera ställen är seden, man vill hafva många kreatur födda med det foder, som borde tillkomma ett vida färre antal. Förståndiga jordbrukare hafva äfven gjort inskränkning i antalet, men fodrat de bibehållna så mycket bättre och derpå funnit sin räkning. Hvad som otvifvelaktigt skall verka förmånligt i afseende på förbättring i boskapsracen är den utdelning af premier för väl vårdade boskap, som af Hushållnings-Sällskapet årligen på flera ställen i Länet verkställas, men ännu mera det sedan år 1846 på Statens bekostnad inom Länet varande Stamholländeri, bestående af 20 kor och 2 tjurar af Voigtländer-race. Af dessa kor har en gifvit ända till 881 kannor mjölk om året. Vid de auktioner, som årligen här hållas, försäljas unga qvigor och tjurar, hvarigenom en förbättrad race efter hand borde kunna spridas inom Länet, om allmogen i allmänhet vore mera mån om en sådan förbättring; och Hushållnings-Sällskapet har äfven utfäst premier för kor af inhemska race, som lemnat betydligare mjölkaf-

kastning. Sjelf begagnar allmogen till sin föda tjernmjölk och ostvassla, af hvilken sednare mesost tillverkas, samt afyttrar smör och ost till städerna.

Till fårafvelns förbättring inköptes för flera år tillbaka 11 tackor och 9 gumsar af Skottsk race, hvilka fördelades på tre byar inom Hafverö socken; och från Island införskrefvos några år derefter sex får på Statens bekostnad, hvilka öfverlemnades till vård på Stenhammars egendom i Södra Ångermanland. Sedermera hafva femtio Skottska får blifvit till Länet aflemnade från schäferierna i Jemtland samt utdelade till fem schäferier, och fråga har varit om införande af en förbättrad fårafvel på Alnön, men finansiella hinder hafva vållat att sådant ännu ej kunnat sättas i verket. De åtgärder, som tid efter annan till fårafvelns förbättring vidtagits, hafva icke haft önskad framgång och schäferierna upphörde snart, hvartill såsom orsak uppgifves att betet, utom i fjelltrakterna, är för knappt, att de inskränkta trädesgårderna, såsom varande i samband med den besädda delen af åkern, icke kunna utan föregången afstängning till bete begagnas, att ängarne, för det mesta bestående af sidländ mark eller kärr och myror, frambringa en till fårens föda både otjenlig och otillräcklig näring, att betet i fjelltrakterna icke gerna kan anlitas för fårkreaturen, i anseende till svårigheten att fria dem från odjur, samt att fåren således med dryg kostnad måste vinterfödas 7 à 8 månader om året. Detta gäller dock i allmänhet Medelpad och Norra Ångermanland, ty i Södra Ångermanland är tillgången på bete ymnigare. De får som finnas äro i allmänhet små och skötas ej synnerligen väl; deras ull är ej heller tillräcklig för behofvet.

Getter och svin underhållas icke till någon mängd inom Länet. De förra synas dock såsom lättfödde kunna väl trifvas i fjelltrakterna, der de gifva den fattigare befolkningen en stark föda genom deras mjölk, af hvilken äfven göres ost.

Hästen är Norrlänningens älsklingsdjur och skötes af honom med särdeles omsorg, samt födes med det bästa höet. De hästar, som i orten finnas, äro merendels af Norsk race, hvarken stora eller prydliga, men starka och ihärdiga. Uti några socknar i Norra Ångermanland uppfödes ett icke obetydligt antal hästar, hvilka sedermera med fördel afyttras till de södra provinserna; och hafva till racens förbättring tid efter annan hingstar från Strömsholms stuteri varit stationerade i Länet.

Vid jemförelse af de sednare fem-årstabellerna visar sig att antalet af på landet underhållne kreatur varit följande:

	1837	1842	1847	1850
Hästar	11,142	10,965	11,065	11,434
Oxar	1,891	1,457	1,753	1,695
Kor	40,518	43,271	43,713	42,223
Ungboskap	9,017	10,293	10,184	10,150
Får	45,734	50,155	49,906	51,122
Svin	3,949	5,958	5,712	5,294
Getter	11,439	16,307	18,183	18,733
Summa	123,690	138,406	140,516	140,651

Det skulle synas här af som antalet år ifrån år i det hela ökat sig, men under de sednaste 3 åren minst. Likväl kan af dessa tabeller föga tillförlitligt dömmas. Vid goda foderår utvidgar allmogen gerna sina ladugårdar ofta utöfver hvad som med beräkning af tillräcklig föda borde vara, och vid de tillfällen, då höafkastningen utfaller mindre ymnigt, måste utslagning ske.

Markegångspriset på ett lass hårdvalls-hö om 40 lispunds vikt har under de sista fem åren varit: år 1846 . . . . . R:dr 7: 32.
 » 1847 . . . . . » 11: 16.
 » 1848 . . . . . » 10: —
 » 1849 . . . . . » 7: —
 » 1850 . . . . . » 7: —

Summa R:dr 43: —; eller i

medeltal 8 R:dr 28 sk. 10 rst.

På sätt jag förut antydt, är en försummad ängsodling hufvudorsaken till det mindre goda skick, hvori Norrländska boskapsskötseln ännu sig befinner och hvartill, såsom likaledes förut är anmärkt, äfven bidrager den inrotade vanan, som i orten fortgår, att med klen och otillräcklig föda underhålla ett större antal kreatur, eller att mera hafva afseende på antalet än beskaffenheten. Äfven här mötes den, som ifrar för förbättring, af den allt för långt drifna konservatismen af hvad förfädren brukat och hvilken sällan öfvergifves i andra fall, än der vinsten af det nya genast står att upphemta.

Boskapssjuka har icke till någon betydlig del under det sistförflutna qvinqvennium blifvit spord. Endast inom en socken har den smittosamma sjukdomen springormen ibland hästskreaturen visat sig, men sedan de smittade till en del dödats och till en del fått ändamålsenlig vård af Länets veterinärläkare har sjukdomen upphört, utan att göra betydligare skada. Men ett viktigt föremål för Länsstyrelsens bekymmer utgör den omständighet, att veterinärläkaren, i brist af nödig bergning, troligen snart nödgas lemna sin befattning, den han med omsorg och sakkännedom skött. Den ringa lön han af Staten åtnjuter är alltför otillräcklig för hans behof, och en uppmaning till socknarnes invånare att med en ringa afgift af 1 sk. på hvarje seland bidraga till hans underhåll har hittills varit fruktlös. Man vänder sig i stället till i orten varande qvacksalfvare, hvilka i sin okunnighet mera än en gång förvärrat en sjukdom, som af en kunnig person skött kunnat botas.

c) *Bränvinsbränning* idkas af allmogen icke betydligt och vid de i sednare åren anlagda två konstbrännerier har tillverkningen icke heller varit särdeles stor. Införseln af denna vara torde kunna antagas utgöra omkring 150,000 kannor, hvaraf dock en del försäljes utom Länets. Nedanstående tabell utvisar bränvinspannornas antal och afgiftens belopp under qvinqvenniet:

År.	Bränvinspannor af			Afgift.	
	1:a Klassen.	2:a Klassen.	3:e Klassen.		
1846	1,082	—	—	3,610	10 6
1847	829	3	1	3,432	43 —
1848	540	2	1	2,449	41 —
1849	666	2	1	3,818	11 3
1850	508	1	1	2,541	1 3
Summa	3,625	8	4	15,822	11 —

d) *Skogarne* bestå hufvudsakligen af grau, tall, björk, asp och al. Mindre ofta förekomma rönn och sälg, samt sällan lönn, alm och lind. Några få ekar, dock af mindre slag, finnas hos en och annan ståndsperson, men i allmänhet hafva de ekar som planterats visat föga växtlighet. Inom ett Län af det betydliga omfång, som Wester-Norrlands, står det icke i mensklig förmåga att fullkomligt förekomma skogsåverkan, äfven om Länets, som nu icke har någon skogsbetjening, deraf ägde ett stort antal. Skogarne hafva derföre ofta

varit och äro ty värr ännu föremål för mängens roflystnad, samt användas icke sällan utan afseende på efterkommandes behof; men lyckligtvis äro de så rika att de, missbruken oaktadt, böra vara tillräckliga för flera släkten. Hvad som gör att allmogen visar sig mindre angelägen om skogarnes bevarande, är måbända någon gång osäkerheten om hvem som i en framtid kommer att äga dem, och denna osäkerhet är en följd af den långsamhet, hvarmed afvittringen fortskrider och hvarom jag på annat ställe i denna underdåniga berättelse har nåden säga min tauka. I allmänhet är Norrlänningen ingen vän af den växande skogen. Der han uppför sitt boningshus borttrödjer han gemenligen hvarje träd i grannskapet, och hvad sjelfva skogarna beträffar, så visar erfarenheten att ju lättare de varit åtkomliga för sågning och flottning, desto mera äro de medtagna. Således äro de närmast hafvet och elfvarne mest borthuggna; och å de här belägna hemman är stundom skogsbrist för husbehof; men ju mera de äro aflägsna från vattendragen och ju mera deras begagnande är förenadt med svårighet, möda och kostnad, ju rikare äro de. I fjellbygden är trädens växtlighet, i anseende till den der rådande svagare jordmånen, mindre än i den öfriga delen af Länets, och man anser att för fullmognad af skog i fjelltrakterna fordras minst ett par århundraden och ändå skattas fjellbygdens timmer sämre än strandbygdens, och detta sednare sämre än det som växer i den mellan fjell- och strand-socknarne belägna bygd och hvilket skall vara bäst.

Enligt en af Kongl. Majts Befallningshafvande år 1843 i underdånighet meddelad uppgift, skall den skogbärande delen inom Länets upptaga en areal af icke mindre än 2,241,481 tunnland, eller ej långt ifrån hälften af Länets hela vild, och den del af nämnde areal, som anses lemna tjenligt byggnadsvirke, utgöra 754,655 tunnland, eller öfver en tredjedel af hela den uppgifna skogsvidden, uti hvilken dock icke är inberäknad hvarken de ställen der enstaka träd växa, eller hvad som af landmätare vanligen benämnas impedimenter. Den massa skog, som enligt hvad förut är nämnt finnes, består till en mindre del af sådan som äges af enskilde personer och några få sockneallmänningar, men till större delen af kronoskog, hvilken dock, i den mån den hinnes afvittras, upplåtes dels till nyhemman och torp, dels till fyllnadsskog åt andra hemman, dels nyttjas under rekognition för jernbrukens behof af kolning, eller till fällande af ett visst antal träd årligen för sågverken, emot stubbören, eller är mot afradsskatt i smör upplåten till mulbete. De personer, som erhålla hemman och torp på de afvittrade kronoskogarne, beräkna sin utkomst föga på åkerbruk, utan mest på den afkastning, skogens afverkning

lemnar, och denna källa anlita de ock så flitigt, att för mången föga återstår att afverka, när frihetsåren löpa till ända.

Att beräkna huru mycket skog, som årligen afverkas, öfverstiger möjlighetens gränser, men då det tages i betraktaude att inom Länet finnes följande antal privilegierade sågverk, nemligen:

	Grofbladiga.	Finbladiga.	Med rätt till köpetimmer å Kronans skogar.	Summa.
Medelpad	35	20	—	55
Södra Ångermanland .	134	7	3	144
Norra Ångermanland .	44	4	2	17
eller tillsammans	180	31	5	216

utom 132 husbehofs-sågqvarnar, samt vidare i öfvervägande kommer den frikostighet, hvarmed myndigheterna i äldre tider tillåtit afverkning, så att nedannämnde sågverk, enligt undfångna privilegier, anse sig äga rättighet att årligen erhålla utsyning på kronoskogarne för utstämpling af följande icke obetydliga antal till försågning användbara träd, nemligen:

I Norra Ångermanland: Husum	882
Mo	1,180
Brynjeström	1,300
I Södra Ångermanland: Lo	4,000
Kramfors	4,000
Forse	2,500

Summa 13,862;

varande dock stockfångsten från skatteskogarne mångfaldigt större: när man vidare erinrar sig att

till

	Famnar ved.	Stigar kol.
till Jernbruken kan antagas åtgå circa		80,000
» Glasbruken	4,800	—
» Tegelbruken	150	—
» 2 Ångqvarnar	1,480	—
» Ångfartygen	1,550	—
eller tillsammans	7,980	80,000

utom hvad som fordras till en del andra inrättningar, så kan man någorlunda föreställa sig den oerhörda quantitet skog som årligen afverkas, och då tages ändå icke i beräkning den högst betydliga quantitet ved, som dels användes inom orten, dels sjöledes härifrån föres till andra orter. Under det sednast tillryggalagda qvinquennium hafva pass blifvit meddelade för följande quantiteter ved, som blifvit från Länet afförd till Stockholm och varit af den beskaffenhet, att premier, enligt Kongl. brefven den 31 Januari 1822 och den 24 Mars 1824, blifvit densamma tillagde:

	Björk.	Tall och Gran.	Summa.
År 1846	1,573	927	2,500
» 1847	1,453½	704	2,157½
» 1848	2,284	735	3,019
» 1849	2,222¼	1,118	3,340¼
» 1850	2,308	1,292½	3,600½
Summa	9,840¾	4,776½	14,617¼

eller i medeltal 2,923 famnar om året.

Huru mycket virke som årligen afföres antingen till Stockholm för att derifrån exporteras, eller till andra inrikes orter, kan icke med någon tillförlitlighet uppgifvas, men ifrån tullplatserna inom Länet hafva till utrikes orter direkt utskeppats:

		1846	1847	1848	1849	1850	Summa.
Bandstakar	st.	40,444	4,634	1,557	5,688	6,507	28,230
Bjelkar och Sparrar	st	53,158	59,652	43,692	55,235	72,043	283,780
Bräder, hel-	Tolft	77,716	64,787	45,063	58,754	86,280	332,600
» half-	»	5,401	3,603	2,879	3,223	4,577	19,683
Brädstump	»	19,678	15,657	20,957	43,358	36,336	135,986
Läkter	»	10	—	—	—	—	10
Master och Spiror	st.	3,157	3,404	1,553	3,270	3,357	14,444
Spakämnen	st.	299	293	898	958	292	2,740
Timmer	st.	—	185	—	—	—	185
Ved	famnar	177	191	163	617	525	4,613
Ärännen	par	1,671	1,052	1,143	2,589	2,127	8,582
Tjära	Tunnor	411	143	285	728	1,733	3,300

Värdet af hvad sålunda blifvit exporteradt kan antagas ungefärligen hafva utgjort:

År 1846	R:dr	875,000.
» 1847	»	808,000.
» 1848	»	499,000.
» 1849	»	657,000.
» 1850	»	1,033,000.

Summa R:dr 3,872,000.

eller i medeltal 774,400 R:dr om året. Att trävaruhandeln är en rik källa till utkomst och bergning för en mängd personer inom Länet kan således lika litet bestridas, som att den skulle vara och förmodligen längre förblifva det, om en på rationella grunder fotad skogshushållning ägde rum. För trävaror har afsättningen varit mindre förmånlig under åren 1848 och 1849, men deremot särdeles förmånlig under åren 1846, 1847 och 1850, men det är ock naturligt att i samma mån afsättningen tilltager och priserna höjas, anlitas skogarne mera. De år då trävaruhandeln varit förmånlig har äfven betydlig förtjenst beredts torpare och inhysesmän genom skogsarbeten, samt i allmänhet medelst körslor. Genom afläggande af den förut så vanliga tak-täckningen med näfver och takved, samt takstickors allmännare användande i stället, har en icke ringa besparing i skogsöndandet uppkommit. Stengärdesgårdar äro deremot icke allmänna, utan gagnas ännu såsom stängsel på de

flesta ställena sönderklufven ungskog med störar, ett stängselsätt, som för skogen är högst menligt.

Då Kongl. Maj:ts Befallningshafvande antydt huru skogarne vanvårdas, torde det äfven kunna fordras att medlen för en sådan vanvårds förekommande angifvas, men detta torde i högsta grad blifva vanskligt, troligen omöjligt, enligt hvad jag förut haft nåden nämna, synnerligast i händelse fråga blefve om ett totalt förekommande af vanvård eller missbruk. Att det icke rimligen kan fordras af en kronobetjent att han skall hafva en noggrann uppsigt öfver kronoskogen lärer få antagas för gifvet vid det förhållande, att flera länsmausdistrikter finnas i Lännet, hvilkas område hvart för sig utgör större areal än hela härader i andra Län, ja till och med än hela Län. För bibehållande af en jemu uppsigt, så vidt nemligen en sådan ligger inom möjlighetens gräns, fordras således, på sätt Kongl. Maj:ts Befallningshafvande redan under den 25:te Juni 1844 i uunderdånighet och under den 21 Oktober 1847 hos Kongl. Kammar-Kollegium ytterligare framställt, en särskildt tillsatt talrik skogsbetjening, å hvilkens vårdnad det skulle ligga att, genom täta visitationer, göra sig förvissad att ingen skog obehörigen tillgrepes och att, der så sker, genast befordra den brottslige till näpst, men denna skogsbetjening borde ock vara underkastad den strängaste kontroll, såsom följd hvaraf dess skiljande från befattningen, utan omvägen af mångåriga rättegångar, borde vara tillåtet, när den visade efterlåtenhet antingen i tillsynen, eller i de brottsliges tilltalande, eller i öfrigt i uppsyllande af sina skyldigheter. Innan en särskild och tillräcklig skogsbetjening erhålles skulle hvarje utsträckning i tillåtelsen att afverka skogen otvifvelaktigt leda till nya missbruk, och ehuru på vissa ställen finnes så ymnig tillgång af skog, att ett rätt och ändamålsenligt användande deraf icke skulle vara vädligt, utan tvärtom bidraga till flera fattiga inbyggares bergning, vågar jag dock icke under närvarande förhållanden tillstyrka en sådan utvidgning utöfver den, som genom Kongl. brefvet den 11 April 1844 redan är medgifven.

Hvad särskildt tjärubräningen och pottaske-tillverkningen vidkommer, hör det icke lemnas oförmäldt att anslag af Statens medel, nu sednast 666 R:dr 32 sk. genom Kongl. brefvet den 16 November 1849, till dessa näringars uppmuntran tid efter annan erhållits, samt premier deraf utdelats, alltid under förbehåll att det skolat styrkas att endast stubbar och vindfällen för ändamålet blifvit begagnade. På Hushållnings-Sällskapets bekostnad hafva derjemte personer blifvit afsända till Westerbotten, för att der inhemta rätta tillverkningssättet och detsamma till Wester-Norrlands Läns allmoge utlära.

Men dessa näringsgrenar, huru lätta de äro att utöfva, enär det antages att rötter till begagnande för behofvet på de flesta ställen fås för intet, hafva dock haft föga framgång, och är det troligt att de först då komma sig före, när arbetsfortjenst vid trädafverknigen kommer att saknas. Min fulla öfvertygelse är att skicklige tjärubrännare på mångfaldiga ställen inom Länet skulle kunna bereda sig, icke allenast tillräcklig arbetsfortjenst, utan äfven en icke obetydlig vinst, om de företogo sig att af de öfverallt befintliga stubbar tillverka tjära, samt att denna, i Wester-Norrland tillverkad, skulle blifva lika god som den, hvilken införskrifves från Finland. Af den här förut intagna uppgift på exporterade trävaror synes att utförseln af tjära icke allenast är obetydlig emot hvad den kunde och borde vara, i jemförelse med rikedomerna af de till denna varas erhållande erforderliga materialier, utan äfven att denna exportartikel är ifrån år minskats. Pottaske-tillverknigen har under sednare året ökats, så att den kan antagas stiga öfver 600 L:℔.

Såsom sammanhängande med artikeln om skogarne fordrar *Afvittringsverket* sin behandling. Detta har inom provinserna fortgått öfver ett århundrade, utan att man ännu hunnit målet, och oansedt 1 § i Kongl. Förordningen den 12 December 1734 föreskref att alla allmänningar skulle inom fyra år derefter hafva undergått afvittring. För afvittringen i Ångermanland fastställdes, af Kongl. Majjt under den 2 Oktober 1742 och af Kammar-Kollegium under den 23 November samma år, iustruktion, och nya föreskrifter i samma ämne gäfvos uti Kongl. brefvet den 17 Mars 1752, Kongl. Landtmäteri-Kontorets Instruktion den 11 Maj 1757, Kongl. brefven den 17 September 1766 och den 12 Maj 1801, hvilket sednare äfven angick Medelpad. Men alla föreskrifter oakadt blef arbetsprodukten år ifrån år mindre och mindre, samt var nära att alldeles upphöra, då afvittringsverket åter väcktes till lif genom Kongl. brefvet den 8 December 1820, hvarigenom förberedande åtgärder till afvittringens fortsättning i de norra Länen anbefalldes. Några år sednare utkom Kongl. Stadgan angående afvittringsverket i dessa Län, daterad den 10 Februari 1824, och under samma dag gäfvos särskilda nådiga förordnanden, dels om afvittrings-landtmätarnes antal, dels om inseendet öfver dem och kontrollen af deras verksamhet. Enligt den nämnde nådiga instruksjonen skulle arbetet bedrifvas skyndsamt och säkert, men att intetdera varit fallet visar, i förra afseendet den omständigheten att afvittringen efter ett fjerdedels århundrades oafbruten verksamhet ännu icke på långt när är slutad, och i sednare afseendet den mängd af återförvisningar som ägt rum. Att ingå i en speciel undersökning om orsaken till dessa missförhållanden är här icke stället, utan

torde jag i detta afseende endast få åberopa den af mig sednast afgifna underdåniga årsberättelse. Här må det allenast i nåder tillåtas mig nämna, det hufvudsakliga skälen till det mindre förmånliga resultat af arbetet, som visar sig, varit dels de flera gånger inträffade ombytena af styresmän och af afvittrings-landtmätare, dels den mera noggrannhet, hvarmed detta arbete nu måste bedrivas mot hvad som i början ägde rum. Det måste nemligen antagas att för hvarje tjänsteman fordras ett eller annat år, innan han kan med sin befattning blifva fullkomligt hemmastadd, och att, innan erfarenhet och vana inhämtas, arbetet skall fortgå med mera både långsamhet och osäkerhet, än som är fallet när det handlägges af den, som under en längre tids öfning förvärfvat sig den säkerhet och vana vid författningarnes tillämpning, hvilken i alla bestyr är så ytterst vigtig. Men orsaken må vara hvilken som helst, så är det dock bestämdt gifvet, att långsamheten verkar ofördelaktigt för landet och dess inbyggare i ekonomiskt afseende, och då, enligt hvad domhufvanden i Södra Ångermanland uppgifvit, de många ingrepp i andras ägo-områden, hvarom ransakningar förevarit, äro att tillskrifva dröjsmålet med afvittringarnes slut, måste det medgifvas att långsamheten inverkar ofördelaktigt äfven i moraliskt hänseende.

Ifrån början voro, enligt Kongl. brefvet den 10 Februari 1824, endast två afvittrings-landtmätare i Länet anställda, hvilket antal, enligt Kongl. brefvet den 18 Mars 1825, ökades med ännu en, enligt Kongl. brefvet den 23 Januari 1828 med ytterligare en, hvilken sednare år 1841 afgick utan efterträdare, och enligt Kongl. brefvet den 2 Juni 1847 ökades med ännu tvänne, men enligt Kongl. brefvet den 7 December 1850 kommer en af dem tills vidare att förblifva otillsatt, så att för närvarande 4 landtmätare äro vid afvittringen anställda, under tillsyn af en styresman, hvilken befattning nu är tills vidare uppdragen Förste Landtmätaren i Länet.

För att söka visa afvittringens fortgång och den ståndpunkt, hvarpå den vid 1850 års slut sig befann, meddelas nedanstående på de afgifna årsberättelserna och andra handlingar grundade uppgift, af hvilken, huru ofullständig den än är, torde kunna i nåder inhämtas, dels hvad som är definitivt handlagdt ock faststaldt, dels hvad som fordrar ytterligare handläggning, dels hvad som ännu icke är till afvittring företaget:

Socknar.	Förrättnings- År.	T u n n -			
		Summa afställda.	Delte och utbrutne till hem- man och nybyggen.		
			Inrättnings- Jord.	Afrensings- Jord.	Impedimen- ter.
<i>1:o. Afslutade och fastställda:</i>					
Boteå	1793.			1,741	
Gudmundrå	1825, 26, 27, 30.	16,077	395	10,867	4,813
Högsjö	1824, 26, 27.	12,723		12,723	
Thorsäker	1833, 1841.	12,733		8,327	4,406
Ytterlännäs	1829, 30, 39, 40.	12,708	229	7,269	5,210
Torp	1727, 1734, 1812.	3,957		3,957	
Tuna, Atmar, Stöde	1731.				
Sidensjö	1824, 25, 26.	38,915	623	29,104	9,188
Wibygerå	1824, 27, 32.	10,642	1,178	6,914	2,550
Indal	1847.			171	
	Summa	107,755	2,425	81,073	26,169
<i>2:o. På Kongl. Maj:ts Nådiga pröfning beroende:</i>					
Bodum	1830, 1831.	98,598	2,148	74,429	22,021
Fjellsjö	1832, 34.	65,202	939	53,209	11,054
Täsjö	35, 38.	88,918	2,325	71,333	15,260
	Summa	252,718	5,412	198,971	48,334
<i>3:o. På Kongl. Kammar-Kollegi pröfning beroende:</i>					
Helgum	1829, 37, 47.	22,218	405	20,358	1,455
Junsele	1825, 34, 39, 49.	200,547	3,804	160,681	36,062
Säbrå	1846, 47, 49.	4,857	65	4,760	32
Nätra	1847, 48.	14,657		11,876	
	Summa	242,279	4,274	197,675	37,549
<i>4:o. På Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes pröfning beroende:</i>					
Bergsjö	1842, 43, 44, 48, 49.	131,411	4,254	31,704	76,314
Resele	1848, 49.		116	5,336	1,152
	Summa	131,411	4,370	37,040	77,466

Socknar.	Förrättnings- År.	T u n n -			
		Summa afstatede.	Delte och utbrutne till hem- man och nybyggen.		
			Inrösning- jord.	Afrösning- jord.	Impedimen- ter.
<i>5:o. På Afvittrings-Styresmannens handläggning beroende:</i>					
Njurunda	1847.				
Indal	1845.	12,074			
Liden i Ångermanland	1832, 36, 40, 47.	55,287			
Edsele	1829, 37.	37,400			
Ramsle	1832, 35, 36, 40,	184,891			
Anundsjö	1829, 33.	347,671			
Arnäs	1838, 39, 40, 45.	32,944			
Gideå	1838, 45.	14,755			
Björna	1836, 37, 46.	104,599			
Wiksjö	1844, 45, 46.	7,790			
	Summa	797,411			
<i>6:o. På Domstols utlåtande beroende förrättningar:</i>					
Holm	1845.				
Nätra Skärgård	1849.	6,466			
	Summa	6,466			
<i>7:o. Under handläggning af afvittrings-landmätarne:</i>					
Hafverö	1841, 42, 48, 49, 50.	123,268			
Liden i Medelpad	1843, 46, 47, 49, 50.	41,204			
Grundsunda	1838, 1840.	50,480			
	Summa	214,592			
Summa	Summarum	1,752,992	16,481	514,759	189,519

L a n d.			Utsakade rågångar och stängsel-linier.	Mantal.			Antal afvittrade					År, då förrättningen vann laga kraft.	År, då förrättningen avslutades.
Utbrutne öfverlopps- märker.	Impedimen- ter.	Afräsnings- jord.		Förut åsatte, som blifvit afvittrade.	Förelagone tillökning i gamla hemman.	Förelagone å nybyggen.	Hemman.	Nybyggen.	Kronotorp.	Öfverloppsmark.	Lägenheter utan mantal.		
155	1,937			$\frac{1}{2}$	$\frac{5}{24}$	1				1		1847	
155	1,937			$\frac{1}{8}$	$\frac{5}{31}$	1				1			
463	4,847	15,920	3,417,907 *)	117 $\frac{1}{8}$	11 $\frac{1}{8}$	32 $\frac{1}{16}$	149	70	1	8	1		

*) Denna summa kan ej fördelas på socknarne.

Sammandragas nu dessa uppgifter, så befinnes: att afvittringen är tillfullo afslutad i . . . . . 12 socknar.
 Att den beror på Kongl. Majts nådiga pröfning i . . . . . 3 »
 På Kongl. Kammar-Kollegii d:o i . . . . . 4 »
 På Kongl. Majts Befallningshafvandes d:o i . . . . . 2 »
 På Afvittrings-Styresmannens handläggning i . . . . . 10 »
 På Domstols åtgärd i . . . . . 2 »
 På Afvittrings-Landtmätarnes handläggning i . . . . . 3 »
 samt att antingen skog icke är att afvittra, eller afvittring icke börjad i de öfriga.

Huru snart afvittringsverket kan slutas är således omöjligt att ens approximativt kunna bestämma; men hvad som ligger i öppen dag är att resultatet ej motsvarat kostnaden. Denna har från 1824 till 1850 års slut utgjort:

Arfvoden till Landstats-Tjenstemän	R:dr	2,883:	16.	—
dito till Styresmannen	»	9,197:	10.	8.
dito till Landtmätaren	»	48,173:	45.	2.
dito till Nämndemän och Gode Män	»	382:	26.	—
Handlägnings-kostnader	»	13,837:	12.	2.
Diverse utgifter	»	352:	13.	4.

Summa R:dr 74,826: 27. 4.

e) *Bergshandteringen.* De Norrländska bergverken hafva från sekler tillbaka utgjort föremål för Regeringens omtanka och uppmuntran. De nämnas särskildt i Drottning Christinas fullmakt för General-Bergs-embetet den 14 Februari 1637 och försågos med special-privilegier den 9 Augusti 1673. Utom de förmåner, som genom det allmänna bergsprivilegiet blefvo bergverken i riket förunnade, tillerkändes de Norrländska bergverken då vissa särskilda friheter, hvilka konfirmerades genom Kongl. Förordningen den 27 Augusti 1723. Tillåtelsen att ifrån Nora, Lindes och Wester-Bergslagen få köpa tackjern, förunnad genom Kongl. Resolutionen den 18 Maj 1689, § 2, men sedermera genom Kongl. brefvet den 25 Maj 1725 inskränkt till Wester- och Öster-bergs-lagen, äfvensom den bergverken i Norrland genom Kongl. brefvet den 12 November 1690 tillagda rättighet att emot ett visst pris behålla och utsmida tionde-jernet, ansågos i dessa tider bidraga till bergshandterings uppmuntran och förkofran; och flera andra författningar hafva sedan tid efter annan i samma syftemål utkommit. Af den jernmalm, som vid bergverken i Medelpad och Ångermanland bearbetas är dock en högst obetydlig del bruten inom

dessa provinserns område. Endast på Ulfön i Nätra skärgård har jernmalmsbrytningen under det nu tillryggalagda qvinquennium fortgått, men äfven der hafva skärpuingarne blott så mycket bearbetats, som varit nödigt för det inmutade fältets förvarande; dock är malmtillgången der ej obetydlig, fast jernfattig. Mutsedlar hafva under dessa fem år blifvit utfärdade till följande antal, nemligen:

	1846	1847	1848	1849	1850	Summa.
1:o Å nya malm- och mineral-anledningar:						
Kopparmalm	2	3	1	1	2	9
Jernmalm	—	1	1	—	—	2
Svafvelkis	—	—	1	—	—	1
Silfver- och blymalm	—	—	—	1	2	3
Tillsammans	2	4	3	2	4	15
2:o. På förut bearbetade ställen:						
Kopparmalm	2	—	2	—	—	4
Jernmalm	1	3	1	—	—	5
Silfver- och blymalm	2	—	—	—	—	2
Qvarts	—	—	—	2	—	2
Tillsammans	5	3	3	2	—	13

Flera af dessa malmanledningar, äfvensom nästan alla före 1846 inmutade, hafva dock vid bearbetningen visat sig vara så litet gifvande att de måst öfvergifvas; och hvad de öfriga innebära, torde endast i en aflägsen framtid kunna bestämmas. En i Förnätra af Nätra socken uti Norra Ängernland funnen kopparmalms-anledning, bearbetad af ett bolag, synes dock lofvande. Hviloständ hafva under samma period på viss tid blifvit beviljade för:

	1846	1847	1848	1849	1850	Summa.
Kopparmalms-anledningar	3	—	7	—	—	10
Jernmalms- dito	—	—	—	—	5	5
Silfver- och bly dito	—	—	—	1	1	2
Tillsammans	3	—	7	1	6	17

Inom Wester-Norrlands Län hafva under de fem sistförflutne åren följande fem masugnar, dock icke alla under hela tiden, varit i gång, på sätt nedan skall i underdånighet förmålas:

1:o Galtström i Njurunda socken med privilegier af 1673.

2:o Lögdö i Ljustorps socken, privilegierad 1685.

3:o Söderfors i Atmars socken med privilegier af 1767.

4:o Bollsta i Ytterlännäs socken med privilegier af 1737, då en redan på 1600-talet i Öfvergårds-ån af Sollefteå socken inrättad masugn ödelades.

5:o Utansjö i Högsjö socken med privilegier af år 1833, der endast Danne-moramalm bearbetas. Härförutan privilegierades 1843 masugnar vid Björkä och Forse bruk i Öfverlännäs och Långsele socknar, men dessa äro ännu ej uppbyggda.

Under de ifrågavarande fem åren har tackjernsblåsningen inom Länet bedrifvits sålunda:

År	Masugnar i gång.	Blåsningstid.		Uppgifven tackjerns-tillverkning.	Antal fri-dygn.	Tionde-Tackjern-Tackjernsvigt.		
År 1846	5	613	3	12,588	40	168	15	1
» 1847	2	303	21	6,136	16	71	25	1
» 1848	4	573	22	13,100	32	165	19	1
» 1849	3	492	1	10,432	24	174	1	7
» 1850	4	508	18	12,636	32	244	8	16
Summa	18	2,566	17	54,892	144	825	9	6
Medium häraf gör för året . . .	3 $\frac{2}{3}$	513	8 $\frac{1}{3}$	10,978 $\frac{2}{3}$	28 $\frac{1}{3}$	165	1	17

hvarvid dock bör anmärkas att tionde-tackjernet, enligt Kongl. Kungörelsen den 29 November 1844, angående nedsättning under viss tid af den för tackjerns-tillverkningen utgående tionde-afgift, utgör endast hälften af det belopp, som efter fastställda grunder eljest skolat utgöras: att de utförda tionde-beloppet blifvit lösta med penningar, enligt det af Kongl. Kammar-Kollegium, Stats-Kontoret och Bergs-Kollegium fastställda pris, nemligen för åren

1846—1847 . . . . . R:dr 6: 40.

1848 . . . . . » 6: 24.

1849 . . . . . » 6: 32.

1850 . . . . . » 7: 8.

samt att för Galtströms, Lögdö och Bollsta masugnar åtnjutits den, i följd af svagare malmfång, enligt Kongl. brefven den 21 Juni 1826 och den 5 Juni 1839 tills vidare beviljade nedsättning till 3 R:dr 32 sk. skeppundet. Då under föregående qvinqvennium under en blåsningstid af per medium 519 dygn årligen i medeltal tillverkats 11,250 skeppund, befinnes tillverkningen under sista qvinqvennium vara minskad med 272 skeppund i medeltal årligen. Under sista qvinqvennium hafva vid masugnarne följande kvantiteter gjutgoods blifvit tillverkade:

År 1846	127
» 1847	138
» 1848	120
» 1849	132
» 1850	391½

eller tillsammans 908½ skeppund tackjernsvigt, utgörande i medeltal circa 182 skeppund årligen. Då under det näst föregående qvinqvenniets fyra sista år tillverkats 404 skeppund, eller per medium 101 skeppund årligen, har tillverkningen under det sednaste qvinqvenniet ökat sig med 81 skeppund om året.

Af de för stång-, ämnesjerns- och manufaktursmide tid efter aunan privilegierade stångjernsverk, med dervid införlifvade ej särskildt varande, eller beskattade ämneshamrar, funnos år 1850:

	Stång- och hammarverk.		Manufakturverk.	
	Hamrar.	Härdar.	Knipp-hammare.	Spik-hammare.
Inom Medelpads fögderi	24	34	7	14
» Södra Ångermanlands dito	17	27	10	22
» Norra dito dito	5	6	2	3
Tillsammas	46	67	19	39

Dessa verk, samt de som blifvit privilegierade, men ännu icke anlagts, äro följande:

Inom Medelpad.

1:o Galtström i Njurunda socken vid Ormsjö-åns utlopp, privilegieradt 1673 och sedermera tid efter annan samt sednast den 12 Mars 1794 ökadt, så att

det nu har 3 hamrar och 4 härdar, med oinskränkt smidesrätt, enligt Kongl. Förordningen den 27 April 1846.

2:o Matfors i Tuna socken, privilegieradt 1833 till 2,400 skeppund smide för 5 härdar, samt tillökadt 1840 med en härd och en hammare för 600 skeppund, eller tillsammans 6 härdar och 3000 skeppunds smide, men år 1846 blefvo tre härdar med 1,500 skeppunds smide nedlagde. Verket ökades deremot 1840 med en stålugn och 2 manufaktur-hamrar, men stålugnen är ännu ej uppförd. Har nu 3 hamrar, 3 härdar, 1 knipp-hammare och 1 spik-hammare.

3:o och 4:o Sörfors, med derunder lydande Långskog eller Gryttjen i Atmars socken. Sörfors privilegierades 1765 för en spik- och svartsmidshammare till förädling af 100 skeppund stångjern, samt 1767 för en rå- och garfstålshammare med 200 skeppunds tillverkning. Smidet ökades sedan till 600 skeppund, hvarförutan år 1834 privilegierades en härd för 300 skeppund ämnes-smide; och Gryttjen privilegierades 1836 till en hammare och en härd med 450 skeppunds smide, ökades tillsammans med Sörfors år 1839 med 1 hammare och 2 härdar för 1,200 skeppund, samt fick 1842, enligt 4 § i Kongl. Kungörelsen den 26 Oktober 1838, en tillökning i smidet af 600 skeppund. Nu finnas i Gryttjen 4 härdar och 6 hamrar med oinskränkt smidesrätt efter 1846 års Kongl. Förordning; men i Sörfors finnas allenast knipp-hammare och 2 spikhammare, sedan dess stångjerns-privilegier nyligen blifvit flyttade till

5:o Johannisfors i södra delen af samma socken vid gränsen mot Helsingland, der 2 hamrar och 2 härdar finnas.

6:o Torpshammar i Torps socken, privilegieradt 1797 samt tillökadt 1834 med 2 stockar och 2 svanshamrar och 1837 med 2 hamrar och 5 härdar för 2,250 skeppund, hvarförutan 1845 privilegierades en manufaktur-smedja för tillverkning af jär. Endast 3 hamrar och 4 stångjernshärdar äro uppförda, sedan anstånd 1845 erhållits för 2 härdars nybyggnad och 2 härdar med behörigt tillstånd 1848 blifvit nedlagda. Stålugn, samt ett betydligt spik- och manufaktur-smide finnes der äfven. Har en knipp-hammare och 4 spikhamrar.

7:o Hjeltanså i Torps socken, privilegieradt 1845 till 2 mindre manufaktur-hamrar för lie-smide, men ännu ej uppbygdt.

8:o Norafors i Sättna socken, privilegieradt 1795, samt ökadt 1838 med en hammare och en härd för 450 skeppund och 1841 med 2 stångjernshärdar för 1,200 skeppund. Hade således 5 härdar med 2,595 skeppund, 45 skeppund frälsesmide, samt manufakturverk, men 1848 blef nedläggning af 2 härdar

beviljad. Nu finnas 2 hamrar och 3 härdar samt en knipp- och 2 spikhamrar.

9:o Sulå i Indals socken, privilegieradt 1795. Har 1 hammare och 2 härdar med 525 skeppund årligt smide.

10:o Sillre i Lidens socken, privilegieradt 1842 för en knipphammare och 2 spikhamrar; men någon byggnad der ännu ej börjad.

11:o Lagfors i Ljustorps socken, privilegieradt 1741 för 2 härdar och 600 skeppunds årligt smide, men 1807 tillökadt, så att det nu har 3 hamrar och 4 härdar med 1,800 skeppunds smide.

12:o Lögdö i Ljustorps socken har, utom den förut nämnde masugnen, en knipp- och 2 spikhamrar. Lagfors, Sulå och Lögdö förekomma under gemensam benämning af Lögdö-verken.

13:o Ävike i Hässjö socken, privilegieradt 1686, samt sedermera förökadt 1695 och 1838, sednare året dels med en hammare och 2 härdar, samt 900 skeppunds smide, dels med 400 skeppund i förut ägande smidesrätt, har nu 3 hamrar och 6 härdar med 2,700 skeppunds årligt smide, samt 1 knipp- och 2 spikhamrar.

14:o Utom dessa verk är 1845 privilegierad en manufaktur- och en spikhammare i Sidsjöån på Sundsvalls stads område, der bultstänger och spik af så kallad gul metall, i nytta och användbarhet jemgoda med slika artiklar, tillverkade af koppar, men betydligt understigande dessa i kostnad, beredas, hvilken inrättning för skeppsbyggeriets behof fortgått med oafbruten verksamhet.

Inom Södra Ångermanland.

15:o Westanå i Wiksjö socken, privilegieradt 1744 till stålverk, hvilket dock sedermera nedlades, förändrades derefter till ämneshammare, ökades 1746 med en spikhammare och började 1762 tillverka svartsmide. År 1839 ökades verket med 2 hamrar och 3 härdar för 1,800 skeppunds smide, samt fick 150 skeppunds tillökning i smidesrätten för förut befintliga verkstäder, så att det nu har 3 hamrar och 6 härdar med 3,150 skeppunds privilegieradt årligt smide, en knipp- och 2 spikhamrar.

16:o Utansjö i Högsjö socken, privilegieradt 1738 för en stångjernshammare med 2 härdar och 600 skeppunds smide, tillökades 1741 med en spikhammare, 1757 med en räck- och 2 knipphamrar, samt 1834 med en manufaktur-stock och en spikhammare, hvaremot sistnämnde år, för utvidgande af tackjernsblåsningen och järnmanufaktureringen, 500 skeppunds stångjernssmide nedlades, så att der endast funnos en hammare och en härd med 400 skeppund

privilegeradt årligt smide, jemte spik- och plåt-tillverkning med 1 knipp- och 2 spikhamrar, men med den 31 Oktober 1850 nedlades allt så väl stångjerns- som manufaktursmidet, så att der nu endast finnes den ofvannämnde masugnen.

17:o Gålsjö i Boteå socken, privilegeradt 1694 med en hammare, hvartill 1704 kom ännu en, 1695 i Högfors anlagd, men derifrån förstnämnde är hitflyttad, 1734 än en hammare och 1744 en knipphammare, så att verket en tid hade 1,400 skeppunds smide, men 1761 erhöles tillstånd att till Björkå flytta 600 skeppund, hvarefter Gålsjö nu har allenast en hammare och 2 härdar med 800 skeppund årligt smide, hvarjemte 1843 privilegerades ett manufakturverk af 2 stockar med 8 spik- och 2 knipphamrar.

18:o Björkå i Öfverlännäs socken, som, privilegeradt 1761, enligt hvad förut är nämndt, från Gålsjö fick 600 skeppunds smidesrätt, tillökades 1837 med en hammare och en härd för 450 skeppunds smide, jemte 150 skeppunds tillökning i förut ägande quantitet, har nu 2 hamrar och 3 härdar med 1,350 skeppunds smide.

19:o Stensätter i Ytterlännäs socken, privilegeradt 1847 för tillverkning af liar och andra svartsmiden. Har en knipp- och 2 spikhamrar.

20:o Sollefteå i socknen af samma namn, privilegeradt 1737 till 300 skeppunds smide och ökadt 1748 med en hammare och 2 härdar för 700 skeppund, samt 1840, på grund af 4 § i Kongl. Kungörelsen den 26 Oktober 1838, med 480 skeppund 6 lispund, så att det nu, utom en knipphammare, har 2 hamrar och 3 härdar för 1,933 skeppund 6 lispund privilegeradt årligt smide.

21:o Graninge i Långsele socken är det äldsta i landet; uppbyggdes redan 1673, samt försågs med privilegier af samma år, äfvensom 1683, 1695 och 1736, enligt hvilka det ägde 2 hamrar med 4 härdar och 1000 skeppunds smide, ökades 1837 med 3 härdar för 1,350 skeppunds smide, samt, på grund af 4 § i högstberörde nådiga Kungörelse af den 26:te Oktober 1838, med 483 skeppund 6 lispund, och har nu 4 hamrar samt 7 härdar med 3,950 skeppund privilegeradt årligt smide, varande en af härdarne privilegerad för 350 skeppund garfstålssmide, hvarförutan manufaktursmide samt betydlig svartsmides- och spiktillverkning här idkas vid 2 knipp- och 4 spikhamrar.

22:o Forse i Långsele socken, privilegeradt 1805 för 600 skeppunds smide, samt tillökadt 1840 enligt 1838 års Kongl. Kungörelse med 500 skeppund, 1841 med 4 härdar för 2,400 skeppund, jemte 400 skeppund förhöjning i förut ägande smide, 1843 med 2 härdar för 1,200 skeppund, samt 2 knipphamrar och

och 4 spikhamrar med 3 ässjor för tillverkning af hvarjehanda svartsmiden och 1845 med en stjälpugn för tillverkning af gjutgods. Bruket hade då 10 härdar med 6,000 skeppunds årlig smidesrätt; med 1845 skedde en minskning af 2 och 1846 af 3 härdar, så att nu återstå 4 hamrar och 5 härdar med 3,000 skeppund årligt smide, utom de ofvannämnde spik- och knipp-hamrarne.

23:o Brunnefors och

24:o Sörgård, begge i Stigsjö socken, privilegierade 1839, det förra för en härd med 600 skeppund smide och det sednare för 2 härdar med 1,200 skeppund smide, äro ännu icke uppbyggda.

Inom Norra Ångermanland.

25:o Gideå i socknen af samma namn, privilegieradt 1805 för 2 härdar med 900 skeppund smidesrätt samt ökad 1831, så att det nu har 4 hamrar och 5 härdar och 2,100 skeppund årligt smide, 1 knipp- och 2 spikhammare.

26:o Mo i Mo socken, privilegieradt 1842 för en hammare och 600 skeppund årligt smide, samt för en knipphammare och 2 spikhammare vid 2 stockar. Har nu en hammare och en härd, samt en spik- och en knipphammare.

Efter dessa upplysningar bör anmärkas att stång- och ämnes-jernsmidet under det sist förflutna qvinqvennum bedrifvits på sätt efterföljande tabell utvisar:

	Härdar.	Uppgifven stång- och ämnesjerns tillverkning.
		Skeppund.
År 1846	76	32,514
» 1847	76	33,035
» 1848	72	30,774
» 1849	68	30,743
» 1850	69	32,604
Summa	364	159,670
Medeltal	72	34,934

hvidan, då tillverkningen under nästföregående qvinqvennum i medeltal utgjorde 34,102 skeppund om året, en minskning visar sig af 2,168 skeppund. Hammarskatten för år 1850 utgjorde 329 skeppund 7 lispund 7 skålpund. Jernmanufaktur-tillverkningen under qvinqvennet har varit följande:

	Skeppund bergsvigt.
År 1846	2,123
» 1847	2,623
» 1848	2,546
» 1849	2,276
» 1850	3,135

Summa 12,703.

eller per medium årligen 2,541 skeppund.

Jemföres denna summa med medeltalet af hvad som under nästföregående qvinqvennum årligen tillverkades, eller 2,293 skeppund, visar sig här en tillökning af 148 skeppund. — Under qvinqvennet hafva följande partier stångjern blifvit från Länet exporterade till utrikes orter, nemligen:

	Hernösand.			Sundsvall.			Summa.		
	sk℔	L℔	℔	sk℔	L℔	℔	sk℔	L℔	℔
År 1846	4,041	5	—	7,978	5	5	12,019	10	5
» 1847	3,292	11	15	8,434	9	10	11,727	1	5
» 1848	3,242	11	—	5,732	4	10	8,974	15	10
» 1849	4,257	1	10	7,694	4	15	8,951	6	5
» 1850	3,342	1	15	10,078	15	—	13,420	16	15
Summa	15,175	11	—	39,917	19	—	55,093	10	—

utom de icke obetydliga partier, som afskickats till Stockholm och derifrån utskeppats. Att de Norrländska jernverken äro af yttersta vigt för allmogen, åt hvilken de gifva en icke ringa förtjenst, dels genom körslor, dels genom kolning, är onekligt, och det är derföre så mycket mera att beklaga om rörelsen af en eller annan orsak skulle lida minskning, som Norrlands rika och ymniga vattendrag, samt i allmänhet äfven ymniga skogar gifva dem det mest önskvärda läge, och den folkmängd, som vid bruksrörelsen användes, år ifrån år ökas. Den uppgafs år 1832 till 720, år 1838 till 920, år 1843 till

1,020, år 1848 till 1,408 och år 1850 till 1,409 personer. Att bruksrörelsen under det sednaste qvinqvennet dock ej stigit synes af de ofvanför intagna jämförelser, och erfarenheten har visat att den ej varit särdeles lönande, hvar till orsakerna få sökas, dels deri att priset för den betydliga quantitet kol som erfordras stigit i samma mån som värdet ökats å andra delar af trävaror, dels deri att priset å jernet under tiden varit betydligt nedjagadt, dels ock att malmen för största delen måste med dryg kostnad hemtas från *aflägsna landsorter*. Att några förbättrade metoder för arbetet under sednaste fem åren blifvit införda har jag mig icke bekant, utom det att förlidet år vid Forse bruk uppfördes 2 härdar för tillverkning af stångjern efter Lancashire-metoden: att vid Bollsta masugn år 1849 byggdes en kostsam rörledning af tackjern, 120 fot lång, för användande af gas från masugnen till malmostugnen, samt att vid Galtströms bruk samma år uppfördes en ugn för malmens rostning med den ifrån masugnen bortgående gasen på samma sätt som vid Bollsta, och hafva dessa förbättringar medfört betydlig fördel.

1) *Fabriker, bruk och andra näringar*, hvilka icke tillhöra bergsrörelsen, äro få. Hit må dock räknas:

1:o Glasbruk, hvilka äro tvänne, nemligen Sandö och Skönvik. Det förra beläget i Nora socken, på en holme i Ångerman-elfven, anlades 1750 och afyttrades förlidet för ett belopp af 25,000 R:dr, ehuru värderadt till 89,000 R:dr banko. Behållningen af bruksrörelsen läser de sednare åren varit omkring 6,000 R:dr samma mynt och tillverkningen är numera inskränkt till fönsterglas. Skönvik i Sköns socken vid hafskusten, anlagdt 1815, har 8 verkstäder, af hvilka 7 för fönsterglas och en för hvitglasblåsningen. Det sysselsätter 30 arbetare och har under de sednare åren i medeltal tillverkat för 22,075 R:dr 16 sk. årligen. Begge hafva i alla afseenden ett fördelaktigt läge och äro gynnade af en tillräcklig vedtillgång.

2:o Pappersbruk. Nyede pappersbruk var länge det enda norr om Helsingland, och då det genom vålded ödelades, invättades ett annat i Westanå uti Njurunda socken, som årligen sysselsätter 7 arbetare med ett tillverkningsvärde i medeltal af 3,993 R:dr 24 sk. årligen.

3:o Tegelbruk finnas 2 å Hernön och ett i Skog af Södra Ångermanland; men tillverkningen är ringa, i brist af tjenlig lera, och allmogen begagnar dessutom för eget behof vanligen sjelf tillverkad tegel af obränd lera.

4:o Skeppsbyggeriet är en för orten vigtig näring, som bedrifves vid flera varf och mindre byggnadsplatser, samt lemnar näring åt ett betydligt antal arbetare. De hufvudsakligaste varfven äro Wifsta och Svartvik i Medelpad.

Under de sedwaste fem åren äro följande antal fartyg och båtar af fem läster och derutöfver byggda:

	Arbetare.	Antal.	Sammanlagdt läste-tal.	Värde.
Vid Vifsta i Medelpad	82	11	1,499	95,666 32 —
» Svartvik i dito	46	6	1,086	74,200 — —
» Bondsjö i Södra Ångermanland . .	40	7	826	54,850 — —
» Stenhammar i dito	15	3	276	16,533 — —

5:o Färgeri, ett med 2 arbetare, 995 R:drs värde och 8 R:drs bevillning; garfverier 3 med 4 arbetare, 4,367 R:drs värde och 30 R:drs bevillning; samt 18 diverse fabriker och manufakturverk med 20 ägare och 17 arbetare, samt 2,372 R:drs värde och 16 R:drs bevillning; varande under sistnämnde rubrik inbegripne 4 vallmars-stampar, som tidtals gifvit någon sysselsättning; 7 kalkugnar på Alnön, om hvilka samma anmärkning gäller, samt en pottaskekalciner-ugn.

Antalet af handverkare och gerningsmän på landet med deras arbetare har varit följande:

	Handverkare.		Gerningsmän.	
	Personer, som hålla verkstad.	Arbetare.	Mästare.	Arbetare.
År 1846	—	—	371	184
» 1847	—	—	423	148
» 1848	—	—	422	149
» 1849	1	1	452	114
» 1850	1	—	451	90

g) Väfnadsslöjden utgör en betydlig näringsgren för flera socknars invånare. För dess införande i Norrland har landet att tacka den ädle höfding, hvars namn, Pehr Abraham Örnsköld, icke utan tacksamhetens känslor nämnes af någon Norrlänning. Det var i Nätra linokulturen och linne-väfnaden togo sitt första stamhåll, och det är ännu i denna socken de förnämligast idkas. Men redan 1769 omtalas huru den spridt sig till samt idkades i flera andra socknar: att de väfnader som tillverkades kunde kalkyleras till 3 tunnor guld

värde m. m. Jemför man detta uppskattningsvärde med det, som i de sednaste tjugufem åren antagits utgöra det approximativa, visar sig huru betydligt linneväfnadsslöjden tilltagit sedan Örnkölds tid. Också har denna slöjd alltemt utgjort föremål både för Regeringens och Rikets Ständers uppmuntran, i början genom äreskänker och sedermera genom premier för den finare lärftstilverkningen. Disse seduare, påbudne genom Kongl. Kungörelsen den 22 Februari 1762, § 5, utgå med 3 rst alnen för väfnad af fulla 6 quarters bredd med 2,720 till 2,920 ändar samt af 7 quarters bredd med 3,200 trådar i uppräning, allt med tillökning af 1 rst för hvarje 200 trådar derutöfver. Efter denna grund hafva premier inom Länet utgått under det sednaste qvinvenniet till följande belopp:

År.	Alnar lärft uti						Summa alnar.	Premiernas belopp. Banko.	
	1:a	2:a	3:e	4:e	5:e	6:e			
K l a s s e r n a .									
1846 . . .	26,675	29,511	28,779	19,864	5,650	1,505	111,984	2,670	24 6
1847 . . .	26,604	40,428	39,403	32,132	9,840	2,271	150,678	3,741	26 9
1848 . . .	28,958	36,456	38,769	26,455	7,937	1,725	140,300	3,409	26 —
1849 . . .	30,765	33,164	22,873	13,598	3,850	825	105,075	2,366	45 —
1850 . . .	27,484	33,309	32,189	19,725	6,642	1,118	120,467	2,866	37 3
Summa	140,486	172,868	162,013	111,774	33,919	7,444	628,504	15,055	15 6
Medium	28,097	34,573	32,403	22,355	6,784	1,489	125,701	3,011	3 1

Jemföres denna uppgift med den för nästföregående qvinvennium, hvilken upptager:

	Summa alnar.	Medium alnar.
Af 1:a klassen	175,489	35,098
» 2:a d:o	230,058	46,012
» 3:e d:o	194,974	38,995
» 4:e d:o	125,569	25,114
» 5:e d:o	34,202	6,840
» 6:e d:o	8,557	1,711
» 7:e d:o	71	14
» 8:e d:o	—	—
» 9:e d:o	137	28
» 10:e d:o	117	23
Summa	7,969,174	153,835

med en premiesumma af 18,158 R:dr 33 sk. 6 r:st, eller per medium 3,631 R:dr 35 sk. 6 r:st om året, så visar sig utfallandet icke till fördel för de sistförflutna fem åren. Premie-lärfterna äro nemligen i afseende på qvantiteten under åren 1846—1850 icke obetydligt mindre än hvad de utgjorde under åren 1841—1845, och sistnämnde tidsperiod företer äfven större qvantiteter finare väfnader än under åren 1846—1850.

Att linneväfnads-slöjden icke fortskridit, utan snarare aftagit, visar sig af denna jemförelse, och skulle tydligare synas om det vore en möjlighet att emellan de olika qvinqveennierna anställa en jemforelse i afseende på linneväfnadstillverkningen i det hela, men sådant låter sig icke göra ens approximativt, emedan inga tillförlitliga uppgifter i denna del äro att erhålla. Att de tillverkade partierna under sednare åren varit mindre, än hvad de förut varit, är dock påtagligt, och kan bedömmas af de minskade partier, som numera i handel utbjudas, ehuru det ock måste medgifvas att man af denna sednare omständighet icke kan hemta nog tillförlitlig visshet för bedömandet, enär den är ifrån år tilltagande folkmängden förökar behovet för tillverkarnes egen räkning, och således i samma mån minskar afverkningen för försäljning. Orsaker till den minskade linneväfnads-tillverkningen vill man finna i den omständigheten, att Norrlands-lärfterna i sednare åren fått en trögare afsättning, så att mången familj, som förr träget skötte sin spinnrock och sin väfstol, nu vändt sin håg till åkerbruket, hvarpå detta ofelbart vunnit. Men den trögare afsättningen är ock otvifvelaktigt, åtminstone till någon del, en följd deraf, att Norrlands-lärfterna icke kunna täfla med de utländska linneväfnaderna i utseendet, om de ock mången gång öfverträffa dessa i godhet. Dock brister äfven i afseende på boniteten mycket, ty om än ett och annat lärfts-stycke påträffas, som uthärdar jemförelse med hvad utlandet kan prestera, måste det dock erkännas att mängden af tillverkningarne är beräknad mera på uppnående af en betydlig qvantitet, än på vinnande af en utmärkt kvalitet. Bland dem, som sysselsätta sig med väfnads-slöjder, träffas dock ännu en och annan, hvars bemödande är att alltid lemna god vara åt sina afnämare, och en sådan har, i följd deraf, ock alltid lättare att få sin tillverkning afyttrad och till högre pris än den stora mängden. I följd af den minskade fördel lärfts-tillverkningen inbringar för sina idkare, har det någon gång blifvit ifrågasatt, huruvida icke det skulle vara en vinst för orten att linneväfnads-slöjden upphörde att såsom hufvudsaklig binäring bedrifvas af invånarne i Norra Ängermanland, samt att i följd deraf de nu spinnande och väfvande använde sina bemödanden och sina krafter för upphjelpande af åker-

bruket och boskaps-skötseln, hvilka hufvudnäringar, enligt hvad förut är nämnt, icke äro så för sig komna, som i andra socknar, der väfnadsslöjden i mindre skala och föga öfver husbehof idkas. Man har äfven hört ifrågasättas huruvida lärfstillsverkningen i Norrland numera förtjenar att påkostas de premier, som af Staten bestås. För mig vill det dock synas, som linneväfnads-slöjden i Norrland ännu förtjenar allt det omhuldande den hittills åtnjutit, ty, om ock å ena sidan icke utan skäl klagas att spinrocken och väfstolen beröfva jordbruket mången nyttig arbetare, om ock den stilla verksamhet, som åtföljer spånads- och väfnads-slöjderna, icke bidrager att utveckla den kraftfullhet och styrka, som arbetet i skogen och på åkern, måste dock å andra sidan erkännas att synnerligen i de år, då jorden nekar sin brukare nödig afkastning, det får skattas vigtigt att äga en husslöjd, som årligen inbringar till orten minst 200,000 R:dr banko, samt, med omsorg utförd, icke allenast skänker sin idkare dagligt bröd, utan äfven — exempel härpå saknas icke — bereder välstånd inom de boningar, der arbetsamhet, ordning och sedlighet äro hemmastadda. Dessutom har erfarenheten visat — hvad som äfven för framtiden är att förmoda — det också i dessa socknar jordbruket skall, om än långsammare, fortskrida i den mån folkmängden tilltager, och således invånarne tvingas till modernäringens omfattande. Hvad premierna särskildt beträffar, kan deras nytta icke bestridas, om ock det vore att önska, det Författningarne tilläte att vid deras utdelande gjordes afseende lika mycket på väfnadens omsorgsfullhet och jemnhet hela stycket igenom, som på trädarnes antal.

Att Regeringen uppmuntrat och befrämjat linneväfnads-slöjden, dels genom äreskänker, dels genom premier, är i det föregående nämnt, men äfven andra åtgärder äro under tidernas lopp så väl af det allmänna som af enskilde vidtagne för denna slöjds förkofran. Då det redan år 1840 visade sig att linneproduktionen var i aftagande, började man uttänka medel för dess upphjelpande. Länsstyrelsen öfverlade i detta afseende med deputerade från socknarne, deras presterskap och kronobetjeningen; och följden af detta möte var en underdånig anhållan om åtgärder å allmän bekostnad till meddelande af undervisning i drälls- och damast-tillsverkningen efter Ekenmarkska metoden, hvilken underdåniga framställning bifölls i nåder under den 30 December 1841; och under ledning af en i denna metod inlärd utmärkt skicklig person öppnades följande året en skola, deri fri undervisning i denna konst meddelades, med begagnande af väfstolar, hvilka tillhandahöllos på Statens bekostnad. Men ehuru underrättelse om denna inrättning genom allmän kungörelse meddelades och oansedt enskilda uppmaningar från Länsstyrelsen, infunno sig dock endast några få af allmogens döttrar,

för att inhemta den undervisning, som var dem beredd; och då med nådigt tillstånd undervisningen äfven följande året fortsattes var förhållandet enahanda. Fråga uppstod derefter om Magerska dubbelspinningsens införande, och en person, inöfvad af uppfinnaren, anställdes i Juni månad 1844, samt började inom orten meddela undervisning i konsten, till hvars inlärande allmogen på allt sätt uppmuntrades, men äfven här strandade alla bemödanden mot den enishet, hvarmed den gamla metoden bibehölls och försvarades, oaktadt det vid anställd täflings-spinning emellan den gamla spinn-metodens förfäktare och de af lärarinnan i den nya metoden inlärdade elever uppenbart visade sig att den nya metoden hade ett obestridligt företräde. Längre hade icke bemödandena att åstadkomma en både nyttig och nödig förbättring hunnit, då fullmäktige af allmogen år 1848 hos Eder Kongl. Maj:t åter framställde underdånig anhållan om åtgärder från Statens sida för linnetillverkningens upphjelpande, och denna underdåniga anhållan understöddes af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, med underdånigt förslag om medels anvisande för spridande och bibringande af kunskapen om sättet att åstadkomma en förbättrad vinstgifvande linnetillverkning, hvilket dock, enligt Kongl. brefvet den 22 December samma år, i saknad af för ändamålet disponibla medel då icke bifölls.

h) *Jagt* idkas icke betydligt och tillgången på skogsfågel har under sednare åren i anseende till de blida vintrarne och de kalla vårarne aftagit, emot fordom, då betydliga partier deraf affördes till Stockholm, der fågeln med betydlig förtjenst afyttrades. Skjäl fångsten borde kunna uppdrivas till en mera vinstgifvande binäring än hvad den nu är, enär erfarenheten visat att skjäl-djuren stundom i mängd visa sig vid kusten. Hushållnings-Sällskapet har dels genom premier, dels medelst gåfvor, sökt uppmuntra denna näringsgren, och har äfven ett statsanslag af 500 R:dr banko genom Kongl. brefvet den 16 November 1849 för detta ändamål blifvit anvisadt. Skallgång efter rofdjur verkställes sällan, utan fällas de af enskilde personer, eller fångas i giller. För att uppmuntra rofdjurs utödande hafva Länets invånare 1831 åtagit sig att, dels pastoratsvis, dels socknevis, genom sammanskott af hvarje matlag, som äger kreatur, erlægga premier eller så kallade skottpenningar för inom pastoratet, eller socknen, utan skallgång dödade björnar, vargar och lodjur, till det af Kongl. Maj:t stadgade belopp, eller 12 R:dr för björn, 9 R:dr för varg och 6 R:dr, allt banko, för lodjur, hvilken öfverenskommelse vunnit nådig stadfästelse. Under qvinqvenniet hafva följande antal rofdjur blifvit fångade och dödade:

År

År.	Varglo.	Filfas.	Björnar.	Vargar.	Lodjur.	Rävar.	Mårdar.	Utrar.	Skjalar.	Hökar.
1846	—	1	15	2	3	248	35	—	30	6
1847	—	—	3	5	5	216	25	1	39	4
1848	—	—	4	4	2	239	46	1	53	7
1849	—	—	6	5	13	209	29	4	104	3
1850	1	—	3	2	4	200	16	3	30	—
Summa	1	1	31	18	27	1,112	154	9	256	17

Elgar finnas i obetydligt antal inom Länet och deras fällande är i författningarne förbjudet.

i) *Fiske*. Den mängd af större och mindre vatteudrag, som finnes inom Wester-Norrlands Läns område, har från urminnes tider varit bekant för sin rikedom på fisk, och hafvet, som omgifver dess land, har äfven varit en rik källa för invånarnes näring. Att fisket är ifrån år likväl blifvit mindre lönande är tyvärr sannt, ehuru det måste medgifvas att det ännu lemnar bergning åt en stor del af Länets inbyggare. De fisksorter, som här finnas, äro hufvudsakligen följande:

1) Strömning, som är af flera slag och vanligen benämnas dels efter tiden då den fångas, dels efter sättet huru den tages. Således benämnas den vårströmning, höstströmning, skötströmning och notströmning. Fångandet sker dels med not dels med skötar, på det förra sättet i Juni och Juli, samt på det sednare i Augusti och September månader. Denna sednare anses bättre än den förra, och omansas äfven bättre än den förra, som under den varmare årstiden fås. En del af den strömning som fås och icke förtäres färsk insaltas, men af en annan del tillverkas så kallad surströmning, hvilken för Norrlänningen är en behaglig och nästan oundgänglig föda, men för mängden af de södra provinsernas invånare afskräckande genom sin lukt.

2) Lax är äfven af flera slag samt af åtskillig godhet. Hufvudsakligen förekommer den bättre laxen, eller blanklaxen, som uppkommer från hafvet och är särdeles fet, forslaxen och vraklaxen, som afmagrat under arbete mot strömmen, börting, som under vintren uppehåller sig i elfvarne, men går till hafs om våren, laxöring, som är af ett mindre slag och vid islossningen uppstiger i elfvarne, samt stonbit, som ständigt vistas i åar och bäckar. Grälaxen öf-

vervintrar i fjärdarne och är af sämsta slaget. Men äfven dessa laxsorter äro olika i de olika elfvarne. I Njurunda-elfven är den således lång och smal, i Indals-elfven kortare, bredare och fetare. I Ångerman-elfven fås den största och fetaste laxen i norra grenen och den mindre i de stridaste strömmarne; i Själevads-elfven är den magrare, och i allmänhet bero laxens godhet och ntseende dels på vattnets beskaffenhet, dels på det mer eller mindre utrymme, den äger för sina rörelser, och deraf förklaras äfven hvarföre forslaxen är sämst.

3) Sik, som äfven är af flera slag. Lappsiken finnes endast uti större fjellvatten och träsk, genom hvilka de större elfvarne gå; hafs-siken uppstiger under sommaren i elfvar och fjärdar; finnsiken vistas i insjöar; siklöjor äro en mindre sort, som fås uti hafs-fjärdar och större sjöar; samt rabboxar eller stint uti djupare sjöar. Sik- och strömmings-stimmarne följas merendels åt. Siken uppstiger icke längre än till Sollefteå, derifrån den tränger sig upp i Ramsele forsén. Uti Indals-elfven går den stundom upp till Liden och Fors. Om vintern föres sik från Jemtland till Wester-Norrland, der den försäljes.

4) Ål fångas egentligen i ålkistor och förekommer nog allmänt. Insjöålen är fetare och större än hafsålen.

5) Nejonögon fångas i katser uti åar och strömmar.

Vid 1850 års slut faunos inom Wester-Norrlands Län 252 kronofisken, för hvilka inflöto de i kolumnerna här nedan utförda årliga arrenden:

	Lax.			Sik.			Ål.		Strömming.			Nejon- ögon.	Peningar.		
	Tr	L $\mathcal{E}$	Ⓔ	Tr	L $\mathcal{E}$	Ⓔ	L $\mathcal{E}$	Ⓔ	Tr	L $\mathcal{E}$	Ⓔ	st.	R:dr	sk.	rst.
Medelpad	21	9	10 $\frac{3}{4}$	14	4	1 $\frac{1}{2}$	66	5 $\frac{1}{2}$	7	—	—	1,565	1,637	17	4
Södra Ångermanl:d	42	5	6 $\frac{3}{4}$	—	—	—	2	8 $\frac{1}{2}$	2	—	—	135	1,777	47	9
Norra dito	4	1	18	—	—	11	1	—	158	4	5	1,201	1,992	26	11 *)
Summa	68	4	15 $\frac{1}{2}$	14	4	12 $\frac{1}{2}$	69	14	167	4	5	2,901	5,401	44	—

Enligt Kongl. Maj:ts Nådiga bref den 22 Mars 1850 borde 246 fisken till skatte försäljas, 109 dito, såsom vid flera arrende-auktioner lemnade utan anbud, tills vidare icke till nytt arrende utbjudas, samt 182 stycken från jordeböcker och fiskelängder uteslutas.

*) Deri inberäknadt värdet efter markegång för 4 L $\mathcal{E}$ 15 Ⓔ torrsk och 4 L $\mathcal{E}$ 18 Ⓔ skjälspäck.

Markegångspriset å fiskvaror har under qvinqvenniet varit följande:

År.	L a x.						Sik.		Ål.		Ström- ming.		Nejon- ögon.								
	Bättre 1 Tunna.		Fors- 1 Tunna.		Tuna- 1 Tunna.		1 Tunna.		1 Lisp.		1 Tunna.		100 styck.								
1846	40	—	—	35	—	—	40	—	—	20	32	—	3	16	—	8	—	—	1	4	—
1847	42	24	—	37	24	—	42	24	—	20	32	—	3	18	—	10	32	—	1	4	—
1848	40	—	—	36	—	—	40	—	—	21	32	—	3	16	—	9	40	—	1	4	—
1849	42	32	—	38	32	—	42	32	—	23	36	—	3	16	—	13	24	—	1	—	—
1850	44	12	—	40	12	—	44	12	—	24	12	—	3	16	—	11	8	—	1	—	—
Summa	209	20	—	187	20	—	209	20	—	111	—	—	16	34	—	53	8	—	5	12	—
Medium	44	42	5	37	23	2	44	42	5	22	9	7	3	16	5	40	30	5	1	2	5

För fiskets upphjelpande har Hushållnings-Sällskapet vidtagit flera ändamålsenliga anstalter, deribland att utdela premier för vinterfiske, hvilket här i orten alldeles åsidosattes.

De ofta förekommande klagomålen att vid åtskilliga sågverk, särdeles husbehofssågarne, den fallande sågspånen icke tillvaratages, utan kommer i vattendragen och vållar hinder för laxens uppstigande från hafvet, förelät Kongl. Maj:ts Befallningshafvande att 1846 underdånigst hemställa om en sådan förändring i 3 kap. 10 § af Kongl. Fiskeri-Stadgan den 14 November 1766, att, i stället för det der för en dylik förbrytelse bestämda ansvar, nemligen förlust af sågverket, hvilket ansvar vore svårt att tillämpa, ett visst vite för sådan förseelse måtte utsättas, och denna förändring har sedermera genom Kongl. Kungörelsen den 21 December 1849 ägt rum, som äfven för- anledt åtal för förbrytelser af dylikt slag. Å andra sidan klagas af sågverks- ägarne att fiskena förhindra eller försvåra flottningen, af hvilken anledning nämnde ägare uti till Kongl. Maj:ts ingifna underdåniga ansökningar anhållit att vissa villkor, afseende flottningens befordran, måtte i näder fastställas till iakttagande vid kronofiskenas försäljning. Kongl. Maj:ts Befallningshafvande har för sin del ansett att både trävarufflottningen och fisket utgöra för orten vigtiga näringsgrenar, hvilka jemte hvarandra väl kunna bestå, derest gällande författningar efterlevas. Fisket har från urninnes tider utgjort en för nord- bon kär sysselsättning, som i icke ringa mån härdat honom för sjömanslifvet

och bidragit till hans underhåll. För fiskerinäringen hafva ock från sekler tillbaka författningar varit gifna, som skyddat dess idkare och utstakat dess gränсор. TrävarufloTTningen har i sednare tider äfven fått sina bestämmelser, och Norrlands vattendrag äro nog vidsträckt för att lemna utrymme för begge näringsgrenarnes fortfarande bestånd i bredd med hvarandra, när begge hållas inom sina af naturen och författningarna bestämda gränсор. För att emedertid skydda, så den ena, som den andra näringsgrenen, har Kongl. Maj:ts Befallningshafvande genom särskilda utslag fastställt vissa grunder för fisket, åsyftande laxynglets fredande, dels vid fastställande af reglementen för flottningens verkställande, fäst af förbehåll om iakttagande af hvad på nyssberörde sätt stadgadt blifvit, dels genom utfärdad allmän kungörelse varnat fiskeidkarne mot öfverträdelse af författningarne om kungsådras öppenhållande, och anbefallt kronobetjeningen att befordra till rättelse hvad deremot kan vara brutet. Dessa utslag äro i besvärsväg komna, dels under Kammar-Kollegi, dels under Kongl. Maj:ts nådiga pröfning.

k) *Salpeter-tillverkningen* här i Länet svarar icke mot kostnaden, ehuru äfven denna näringsgren varit af Hushållnings-Sällskapet genom premier uppmuntrad. Nedanstående uppgift visar förhållandet för sednaste qvinqvennium:

År.	Tillverkade.			Kostnad.		
	L $\mathcal{L}$	℔	lod	R:dr	sk.	r.
1846	22	17	—	609	20	—
1847	63	6	—	697	40	8
1848	24	6	8	554	37	—
1849	—	—	—	284	33	8
1850	23	7	—	550	8	—
Summa	133	16	8	2,693	43	4

eller i medeltal 26 L $\mathcal{L}$ 15 ℔ 8 lod om året med en kostnad, äfven i medeltal beräknad, af 538 R:dr 37 sk. 6 r. Jemföres detta utfallande med föregående qvinqvenniets, då per medium 224 L $\mathcal{L}$ 19 ℔ tillverkades med en kostnad af 568 R:dr 43 sk. 8 r., så visar det sig att näringen snart sagdt är ifrån år förfaller.

1) *Handeln* på landet måste af hvarje opartisk bedömmas såsom icke allernäst nyttig, utan äfven nödvändig, synnerligen i provinser, der flera socknar

äro belägna på betydligt afstånd från städerna; men att denna handel, missbrukad såsom den på många ställen är, medför förderf, så i moraliskt som finansiellt hänseende kan lika litet bestridas, och klagan öfver den missbrukade landthandeln är nu lika allmän som den fordom var öfver gårdfarihandeln. I lynnet hos Norrlänningen, synneligen inom Norra Ångermanland, ligger en, om icke fallenhet för, dock längtan efter handelsföretag, och ynglingen, innan han ännu uppnått myndiga år, till och med ogifta qvinfolk, hafva likasom ett behof att försöka sin lycka med spekulationer i handelsväg, hvilka ofta sluta med den handlandes undergång. Denna handel inskränker sig icke heller inom ortens produkter, utan utsträcker sig till en art schackreri med öfverflödsvaror, dem landthandlarna tillbyta sig för redbara och mera nyttiga artiklar, samt afyttra icke sällan på kredit till personer, hvilka sedermera för betalningen måste lagsökas, och deraf följer att man bland antalet af så väl lagsökande som lagsökta ofta träffar omyndiga personer, och hvilka äfven veta att begagna sitt omyndighetstillstånd för att undandra sig betalningsskyldigheten. De som drifva handel i vidsträcktare skala och begifva sig med ortens produkter af linneväfvader, smör och fågel m. m. till Stockholm, eller andra orter utom Länet, hemkomma sällan, eller aldrig med penningar för hvad de afyttrat, men desto oftare med konjak, rumm, kaffe, socker, sidenvaror och en mängd andra öfverflödsartiklar, dem de utprångla i orten, der de äfven gifva exempel på lättja och någon gång på sedeslöshet. Detta allt gäller emedlertid endast dem som drifva otillåten handel, och hvilkas antal icke är obetydligt: men då denna handel ofta sker så i smyg, att deras tilltalande och fällande är förenadt med största svårighet, hafva åtgärderne till dess förekommande icke heller kunnat blifva verksamma, utan hufvudsakligen inskränkt sig dertill att åtal anbefallts endast i den mån, förbrytelsen angifvits till beifran. En annan klass är den som handlar med vederbörligt tillstånd, eller de egentliga landthandlande, hvilka, på de grunder Kongl. Handels-Ordningen den 22 December 1846 bestämmer, till en sådan handels bedrivande blifvit antagne och hvilkas antal blifvit mera inskränkt, sedan genom Kongl. Kungörelsen den 18 Januari 1850 kommunerna blifvit tillåtet att öfver antagningen sig yttra, och hvilken nådiga författning haft till följd att en och annan socken, hvars invå-
uare önskat att bibehålla enkelhet i seder och lefnadssätt, samt aflägsna en skadlig lyx, afstyrkt bifall om ansökningar till handelsrättighet, hvilket dock icke afskräckt sökande att besvära sig öfver det, i följd af ett sådant afstyr-

kande erhållna afslag, då de således velat påtruga allmogen sig och sina varor. Handelsrättighet på landet har under sistförflutna qvinqvennum blifvit meddelad:

År 1847	åt	41	personer
» 1848	åt	17	»
» 1849	åt	16	»
» 1850	åt	9	»

således tillsammans . . . . . 83 personer; och under samma tid har funnits följande antal handlande, som i öppna bodar på landet försälja de i Handelsordningen uppräknade in- och utländska varor och derfor erlagt bevillning:

År.	Handlande.	Betjening.	Bevillning.
1846	—	—	—
1847	33	6	40
1848	39	8	354
1849	49	2	458
1850	43	5	475

men jemför man detta antal med bevillningslängderna, blifver förhållandet mycket olika, ty dessa visa en vida högre handelspersonal, såsom till exempel år 1850, då samma längder upptaga:

	Handlande.	Bevillning.
I Medelpad	8	404
I Södra Ångermanland	40	439
I Norra Ångermanland	26	344
Summa	74	882

Orsaken till denna skiljaktighet är att taxerings- och pröfnings-konmitteerna åsätta alla dem som veterligen handla, antingen det sker med, eller utan tillstånd, bevillning, och flertalet af dem erlagga äfven den påförda afgiften, under medvetande af sin skyldighet dertill; men när någon ej vederbörligen antagen landthandlare besvarar sig öfver en sådan påföring, varder han derifrån af Kongl. Kammar-Rätten befriad.

Landtmanna-seglationen har under qvinqvennet varit idkad med följande antal fartyg och båtar af fem lästers drägtighet och derutöfver:

	På utrikes sjöfart begagnade.				Till inrikes sjöfart begagnade.				Ångfartyg.	
	Fartyg.		Besättning.		Fartyg.		Besättning.		Antal.	Hästkrafter.
	Antal.	Läster.	Skeppare.	Sjöfolk.	Antal.	Läster.	Skeppare.	Sjöfolk.		
År 1846					19	525				
» 1847	3	383	3	23	26	390	26	36		
» 1848	1	101	1	5	29	464	28	42		
» 1849	2	169	2	7	23	474	23	36	1	5
» 1850	1	95	1	4	28	519	28	44		

Såsom härmed sammanhang ägande må äfven i afseende på lots- och fyringsväsendet anmärkas, att lotspersonalen inom Länet tillhör, dels Umeå, dels Sundsvalls lotsfördelning under norra lotsdistriktet, samt att inom Länet bör finnas följande antal lotsar:

	Åldermän.	Mästerlotsar.	Sekundlotsar.	Summa.
Skagen	—	1	1	2
Ulfön	1	1	2	4
Nylands lastageplats	—	—	1	1
Hernö	—	1	2	3
Åstholm eller Tynderö sand	—	1	1	2
Sundsvall	—	1	1	2
Bremön	1	1	2	4
Summa	2	6	10	18

Sjömärken finnas på Skagen, Ulfön, Barkarholmen, Hvalhufvud, Hemsö, Hernö, Dalund, Skeppshamn, Åstholm, Bremökalf och Kråkö.

§ 4.

Politisk Författning.

Kammarverk. Länets består af följande antal förmedlade hemman, fördelade i tre fögderier, nemligen:

	Skatte.	Krono.	Frälse.	Summa.
Medelpad	468 $\frac{61}{150}$	45 $\frac{211}{334}$	7 $\frac{565}{578}$	452 $\frac{1187}{28300}$
Södra Ångermanland	584 $\frac{2555}{13565}$	45 $\frac{21123}{76320}$	9 $\frac{67}{728}$	636 $\frac{17}{150}$
Norra Ångermanland	540 $\frac{247}{360}$	18 $\frac{173}{283}$	$\frac{1}{3}$	529 $\frac{893}{1140}$
Summa	1,520 $\frac{2433107}{3053500}$	79 $\frac{479137}{303180}$	17 $\frac{225}{2304}$	1,617 $\frac{21767}{28800}$

Då man undantager det mindre betydliga antalet af frälse- och kronohemman, är således Länets hela område af en och samma jordnatur, hvilket otvifvelaktigt bidrager till enkelhet och reda vid utgörande af onera; och erfarenheten har äfven visat att kronohemmanens antal tid efter annan förminskats genom skatteköp, hvilket äfven troligen kommer att efter hand inträffa med de nya kronohemman, hvilka i följd af afvittringarna uppkomma, så att efter ett och annat decennium några kronohemman knappast torde komma att finnas inom detta Län. Under sistförflutna decennium har rekognitionsskog inom Ljustorps och Stigsjö socknar blifvit skattlagd till 62 $\frac{603}{800}$ mantal, som ingått i skatt; och under samma tidrymd äro 14 $\frac{579333}{763200}$ mantal skatteköpta. Vid 1845 års slut funnos inom Länets 93 krononybyggen och sedan den tiden är ytterligare endast ett beviljadt, så att antalet vid 1850 års slut utgjorde 94, hvilka alla ännu innehafva frihetsår. Hemmanen i Ångermanland äro delade i så kallade seland eller sädesland, hvaraf 24 utgöra ett helt mantal, samt i Medelpad uti så kallade mål, af hvilka 48 gå på ett mantal, men dessa seland och mål äro ofta fördelade i så brutna tal, att icke tjenstemännen och ännu mindre jordägarna sjelfve kunna utan mycket omak reda förhållandena vid frågor om utskylders utgörande. Vid de nu slutade jordransakningarna har det äfven visat sig att de många delar, i hvilka ett hemmans-nummer blifvit klufvet, sammanlagda stundom icke öfverensstämma med det i jordeboken för numret i sin helhet utförda mantal, att köp- och fastebref icke sällan upptaga oriktiga nummer och hemmantal; och hvad som värre är, det har

har äfven visat sig att kronohemmansåboer fordom af mindre uppmärksamma domare erhållit fastebref på sina innehafvande kronohemman, såsom om de varit skattehemman, och att de sedermera man ifrån man blifvit i denna sednare egenskap försålda och fastade. När nu, såsom en följd af jordransakningarne, en ny jordebok kommer att upprättas, skulle denna inom få år blifva lika osäker och lika förvillande som den gamla, om icke någon åtgärd vidtogs för att hålla den i full ordning, och detta kan, efter min öfvertygelse, icke ske annorlunda, än att extrakt af jordebok och skattskrifningslängd skall företes vid hvarje tillfälle, då uppbud och fasta begäras å något hemman eller del deraf.

Jordafsöndringar ske oafbrutet och underlätta möjligheten för de här framom öfverklagade obetänksamma bosättningarne, af hvilka fattigdom och uselhet, med få undantag, äro följden. Väl tillses på det noggrannaste att ingen afsöndring får innehålla mindre än 6 tunnland duglig jord, samt att lämplig afgäld till det afsöndrade hemmanet förbehålles, allt i enlighet med Kongl. Förordningen den 19 December 1827, men det kan icke förekommas att afgälden, om än i kontraktet bestämd till skäligt belopp, dock genom särskilda öfverenskommelser, hvilka icke komma till den pröfvande auktoritetens kunskap, nedsättes så lågt, att det afsedda ändamålet icke vinnes. Vid ett sammanträde för några år sedan emellan ortens embetsmän och kunnige jordbrukare uttalade sig allmänna omdömet för den sats, att inom detta Län intet ägo-område borde, för att lemna tillräcklig utkomst, vara mindre än ett fjerdedels mantal, det är 6 seland eller 12 mål; men det kan antagas med skälig visshet, att af de inom Länet varande jordägare en ganska stor del innehar mindre jordrymd, mången blott 1 à 2 seland. Och hvad de afsöndrade lägenheterna beträffar, så kan det antagas såsom säkert att flertalet af dem är af den beskaffenhet, att innehafvaren för sig och de sina ensamt deraf icke drager tillräcklig bergning, utan måste påräkna särskild arbetsförtjenst.

Efterföljande tabell visar antalet af bebyggda hemmansdelar och lägenheter:

	Medelpad.	Södra Ängermanland.	Norra Ängermanland.	Summa.
Kronoskattehemmansdelar	2,386	2,518	2,230	7,134
Krono dito	73	201	79	353
Frälse dito	—	13	1	14
Torplägenheter	1,936	1,677	1,195	4,808
Kyrkoherde- och Kapellans-boställen: Krono	16	38	11	65
Skatte	—	2	—	2
Kyrkobetjenings, handtverkares, bruksarbetares, backstuguhjons samt båtsmäns hushåll	1,024	2,188	1,054	4,266
Summa	5,435	6,637	4,570	16,642

Att få spridda ägoskiften sammandragna till färre antal utgör numera ett allmänt sträfvande, sedan jordbrukaren allt mer och mer börjar inse fördelen deraf. Laga skiften fortgå derföre oafbrutet och andra landtmäteriförrättningar verkställas äfven i icke obetydligt antal, såsom bevis hvarpå må nämnas att under qvingvennet nedannämnde antal förordnanden till landtmäteriförrättningar af åtskilliga slag blifvit af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande meddelade:

År 1846 . . .	120
» 1847 . . .	121
» 1848 . . .	116
» 1849 . . .	79
» 1850 . . .	87

523.

För en närmare öfversigt bifogas nedannämnde uppgift å utförda landtmäteriförrättningar:

År.	Antal laga skiften.	Antal diverse förrättningar.	Skiftade mantal.	Affattade tunnland.	Skiftade tunnland.	Uppmätta rågångar, vägar &c. Alnar.	Utflyttade delägare.	Utflyttningshjelp.		
1846	40	65	53 $\frac{3}{8}$	44,460	48,466	2,219,906	43	3,350	25	—
1847	43	85	54 $\frac{3}{8}$	33,193	38,090	2,035,102	44	3,011	33	10
1848	40	56	43 $\frac{3}{8}$	31,775	35,322	1,518,737	37	1,836	19	9
1849	50	63	56 $\frac{1}{2}$	69,305	78,607	2,690,437	40	3,160	20	—
1850	48	70	46 $\frac{1}{2}$	54,352	65,522	2,607,592	35	3,150	—	—
Summa	221	339	253 $\frac{7}{8}$	233,085	266,007	11,071,774	199	14,509	1	7
Medium	44	68	50 $\frac{1}{10}$	46,617	53,201	2,214,355	40	2,901	39	9

Då nu dessa summor jemföras med medeltalet af dem för nästföregående qvin-
qvennum, visar sig följande förhållande:

	1844—1845	1846—1850	Mera.	Mindre.
Antal laga skiften	32	44	12	—
Antal diverse förrättningar	73	68	—	5
Skiftade mantal	41 $\frac{21}{10}$	50 $\frac{21}{10}$	9 $\frac{1}{4}$	—
Affattade tunnland	36,189	46,617	10,428	—
Skiftade tunnland	43,122	53,201	10,079	—
Alnar uppmätt rågång och väg etc.	1,640,040	2,214,355	574,315	—

så att arbetsprodukten under det sist utgångna qvinqvennet visar sig betydli-
gen större, oaktadt landmätnarne under deenna tids period äfven varit sysselsatte
med författande af socknekartor, af hvilka sex, nemligen öfver Atmar, Boteå,
Sånga, Bjerträ, Mo och Björna äro aflemnade och godkände.

Fögderierna, hvilka, enligt hvad förut blifvit nämndt, äro tre, bestå af
följande antal socknar, kapellförsamlingar och länsmans-distrikter:

	Socknar.	Kapell- församlingar.	Länsmans- distrikter.
Medelpads fögderi	48	—	8
Södra Ångermanlands dito	28	3	9
Norra Ångermanlands dito	43	—	8
Tillsammans	59	3	25

Socknarne och ännu mera länsmans-distrikterne äro så vidsträckta, att
flera af dessa sednare innefatta ett område af 14, 16 ända till 26 kvadratmil
land, utom de talrika sjöarne och strömmarne, öfver hvilka färder äfven må-
ste ske; och i den mån afviltringarne fortgå och nybyggen upprättas på kro-
noskogarne, blifva äfven de mest aflägsna trakter inom socknarne, om ock
glest, dock befolkade. Detta förhållande har gifvit mig anledning att nyligen
hos Kongl. Maj:t göra underdånig framställning om någon förbättring i läns-
männens aflöning, hvilken nu på flera ställen knappast är tillräcklig till rese-
penningar, och hvaraf följden mer än en gång varit, att brist på skickliga
länsmans-ämnen uppstått.

Medelpad och Ångermanland utgjorde intill år 1809 hvardera en domsaga, men då delades Ångermanlands i tvänne, så att Länets nu har tre domsagor, nemligen en inom hvarje fögderi. Omfånget af Ångermanlands domsagor har äfven varit olika, då det vid 1809 års delning gifna stadgaende att Åsle lappmark, då tillhörande Wester-Norrlands Län, skulle lyda under Norra Ångermanlands domsaga, samt Nordingrå tingslag tillhöra den södra, följande året så förändrades, att nämnde lappmark tillades Westerbottens södra domsaga, till hvilken ock Nordmalings socken kort derefter förlades, och några år sednare förflyttades i följd af Kongl. brefvet den 15 Februari 1840 Nordingrå tingslag från Ångermanlands södra till dess norra domsaga. Denna indelning äger ännu rum, så att Länets nuvarande tre domsagor hafva följande tingslag, nemligen:

Medelpads domsaga: Torps, Tuna, Selångers, Sköns, Ljustorps, Indals och Njurunda tingslag	7
Södra Ångermanlands domsaga: Ramsele, Sollefteå, Boteå, Gudmundrå, Säbrå och Nora tingslag	6
Norra Ångermanlands domsaga: Själevads, Aruås, Nätra och Nordingrå tingslag	4

eller tillsammans 17 tingslag; uti hvilken indelning den förändring blifvit af Hans Excellens Herr Justitie Stats-Ministern under den 17 Februari 1847 i underdånighet föreslagen, att Södra Ångermanlands domsaga skulle delas i tvänne, af hvilka Sollefteå domsaga borde innefatta Ramsele, Sollefteå och Boteå nuvarande tingslag jemte Åsle, Fredrika, Dorothea och Wilhelmina Lappmarkers tingslag från Westerbottens Län, samt till den andra, eller Hernösands domsaga, skulle hänföras Gudmundrå, Säbrå, Nora och Nordingrå tingslag, detta sistnämnde fråntaget Nora eller Örnsköldsviks domsaga.

I sammanhang med denna reglering var äfven planen för nya fängelsebyggnaden uppgjord, så att i Sundsvall skulle finnas ett cellfängelse med 21 celler, inberäknade 3 för staden;

uti Sollefteå ett med	12	»
uti Hernösand ett med	14	»
deruti inberäknadt 3 celler för staden; samt uti Örnsköldsvik ett med 12		»

eller tillsammans 4 fängelser med 59 celler.

Att Länets är i behof af ett eller flera ensambetsfängelser har erfarenheten länge vitsordat och hemställan om uppförande till en början af ett sådant i

eller vid Hernösand är derföre gjord hos Styrelsen öfver fängelser och arbetsinrättningar i riket, hvilken Styrelse dock meddelat den underrättelse, att medel för en sådan byggnad nu ej vore att tillgå.

I kyrkligt afseende tillhör Länet Hernösands stift, hvilket från Erkestiftet afsöndrades 1647 och samma år ställdes under tillsyn af en Superintendent, samt 1773 under en Biskop, som jemte domkapitlet har sitt säte i Hernösand. Den del af detta stift, som är belägen inom Wester-Norrlands Län, är indelad i sex prosterier, hvardera innehållande nedannämnde antal pastorater:

Kontrakt.	Pastorater.	Klass.			Regala.	Konsistoriella.	Prebenden.
		1:a	2:a	3:e			
Ångermanlands Södra	4	—	1	3	2	2	4
dito Östra	5	2	2	1	3	2	1
dito Vestra	7	1	1	5	—	7	—
dito Nordvestra	3	—	3	—	—	3	—
dito Nordöstra	6	1	1	4	3	3	—
Medelpads	9	2	3	4	6	3	—
Summa	34	6	11	17	14	20	5

varande pastoratens klassificering stadfästad genom Kongl. brefvet den 6 Maj 1843.

Politi. För Wester-Norrlands Län fastställde Kongl. Majt, uppå allmogens underdåniga anhållan, under den 8 Augusti 1758 en särskild Byordning, hvilken innehöll flera nyttiga och på den tiden af behofvet påkallade föreskrifter, dels om ordningen inom byarne, dels i afseende på jordbruket med hvad dertill hörer. Under de snart 100 år, hvilka sedan den tiden framflutit, hafva flera förbättrade jordbruksmetoder inträdt och många författningar utkommit, som göra flera af denna Byordnings stadganden i närvarande tid oanvändbara och otillämpliga. Fråga har derföre tid efter annan uppstått om en ny Byordnings utfärdande, men någon öfverenskommelse om en sådan har dock ännu icke kunnat träffas, ehuru pris för det bästa förslaget i detta afseende varit af Hushållnings-Sällskapet utsatt. Utom Byordningen hafva tid efter annan från Läns-Styrelsen utgått flera kungörelser, dels i afseende på

ordning, dels med uppmaningar till sedlighet och sparsamhet. Handhafvandet af dessa stadganden beror på det nit för ordning, som ådagaläggas af landsfiskalerna samt den högre och lägre kronobetjeningen. Socknenämnder finnas visserligen inom hvarje församling, men ännu mera till namnet än till gagnet, emedan allmogen här i landet i allmänhet ännu är alltför litet vand vid kommunalbestyr, för att icke deraf finna sig besvärad.

Brandstods-föreningen för Wester-Norrlands Län erhöll den 17 Oktober 1843 af Kongl. Maj:t i nåder fastställt reglemente, och dess verksamhet börjades med Maj månad 1844. Att den under hela sin tillvaro omfattats med förtroende visar den år ifrån år stigande ansvarighetssumman; och i Länets flesta socknar finnes egendom, som deri är försäkrad. Nedanstående uppgift upptager, dels ansvarighets-summan vid hvarje redogörelseårs slut, dels den afgift, hvarmed delägarne under hvarje år fått ersätta timade brandskador:

År.	Ansvarighets-summa.	Afgift pr 1000 R:dr af försäkrings- värdet.
1845	3,959,940 — —	1 18 8
1846	4,159,620 — —	25 —
1847	4,302,140 — —	33 4
1848	4,708,710 — —	41 8
1849	5,046,790 — —	33 4
1850	5,186,650 — —	41 8

Helsovård. Med helsovården inom Länets mätte i äldre tider stått illa till. I slutet af sjuttonde århundradet begärde Magistraten i Hernösand att en skicklig och förfaren fältskär mätte, med lön af stadens medel, få antagas för staden och landet deromkring; men sådant afslogs genom Kongl. brefvet den 8 Januari 1700, såsom "en novitet och något nytt", utan borde en sådan be-tjent "söka af sitt handtverk sig att ernära". För hela Wester-Norrlands Län fanns först endast en provincial-läkare anställd med station i Hernösand och denne var tillika Lektor vid gymnasium derstädes, men 1783 erhöll provin-cial-läkaren sin station i Sundsvall, der landshöfdinge-residenset då var. Der-efter anställdes en särskild provincial-läkare i Nätra 1818, hvilken 1850 för-flyttades till Örnsköldsvik, en i Sollefteå 1826, en i Hernösand 1830 och en Torp 1843, så att Länets nu har fem provincial-läkare med hvar sitt di-

strikt; hvarförutan finnes en stadsläkare i hvardera staden och en lazarett- och kurhus-läkare vid hvardera af dessa sjukvårdsanstalter, varande lazarett-läkaren i Hernösand tillika läkare vid Central-hospitalet derstädes. Apotek finnes ett inom hvarje distrikt. Det är emedertid här, som på många andra ställen, att allmogen icke anlitar läkaren oftare, än högsta nöden så fordrar och icke sällan när läkarehjelpen för sent påkallas. Deremot finnes en och annan qvacksalvare, som mera ofta anlitas och lika ofta förvärrar det onda. På sådant sätt hade en torparehustru i Norra Ångermanland länge njutit anseende för sina kurer och ofta haft ett betydligt antal patienter, men sedan en strängare räfst med denna qvacksalvande qvinna förlidet år hållits, har hon nu afflyttat från orten.

Tvåne allmänna sjukanstalter finnas, nemligen Lazarett- och Kurhus-inrättningarne i Hernösand och Sundsvall, den förra länge för hela Länet, men numera blott för Ångermanland, och den sednare, inrättad enligt Kongl. brefvet den 19 Januari 1842 för Medelpad. Den i Hernösand har rum för 30 och den i Sundsvall för 12 personer. Nedastående uppgift visar dels huru många patienter som under året vårdats, dels summan af utgifterna för inrättningen:

År.	Hernösand.						Sundsvall.								
	Patienter.					Summa kostnad för inrättningen.	Patienter.				Summa kostnad för inrättningen.				
	Beläande.	På Nybergska frisingarne.	Med venerisk smitta.	Fritt.	Summa.		Beläande.	Med venerisk smitta.	Fritt.	Summa.					
1846	77	27	50	12	166	4,558	9	9	26	18	2	46	1,524	43	8
1847	100	16	32	6	154	3,739	12	7	37	19	4	60	1,842	11	7
1848	121	17	13	—	151	4,546	44	11	20	22	1	43	2,168	27	2
1849	127	24	15	6	172	3,308	13	6	42	19	5	66	2,312	44	11
1850	111	21	10	13	155	2,985	43	2	37	18	3	58	2,226	34	9
Summa	536	105	120	37	798	19,138	27	11	162	96	15	273	10,075	18	1
Medium	107	21	24	7	159	3,827	34	5	32	19	3	54	2,015	3	7

Kurhusafgiften under dessa år har varit 4 sk. för åren 1846 och 1847 samt 5 sk. för de öfriga åren i Ångermanland och 5 sk. för alla åren i Medelpad.

Om Nybergiska frisångarne skall längre ned i sammanhang med fattigvården förmålas.

I Hernösand finnes ett Central-hospital, gemensamt för Wester-Norrlands, Jemtlands, Westerbottens och Norrbottens Län, eller hela Hernösands stift, men med rum endast för 50 personer. Att detta utrymme är alltför iuskränkt för den stora befolkning, till hvars behof det är inrättadt, hafva Hospitalsföreståndarne anmält och derjemte visat att för närvarande inom stiftet finnas icke mindre än 91 personer, hvilka, såsom vådliga för allmänna sammanlefnaden, äro i behof af hospitalsvård, hvadan äfven såväl Kongl. Serafimer-Ordensgillet, som den för hospitalsväsendets ordnande särskildt i nåder tillförordnade Kommitte tillstyrkt utvidgning, och det är att förmoda att detta vigtiga behof, hvilket inom orten allmänt beklagas, således varder afhulpet genom nybyggnad, hvartill utrymme på hospitalsgården icke saknas. Nedanstående tabell visar såväl patienternas antal som inrättningens underhållskostnad under qvinqvenniet:

	Patienters antal.	Underhålls- dagar.	Underhålls- kostnad.		Total-afgift.			
År 1846	43	44,865	2,633	44	4	5,372	30	6
» 1847	51	44,056	3,038	11	7	6,242	10	3
» 1848	49	46,919	3,436	30	3	6,246	37	1
» 1849	55	47,243	3,635	30	10	6,780	3	3
» 1850	56	46,268	3,424	11	7	6,674	27	3
Summa	254	76,321	16,168	32	7	31,283	12	4
Medium	51	45,264	3,233	35	4	6,256	31	3

De sjukdomar, som inom Länet allmännast förekomma, äro, utom yttre åkomor, ofta ådragna genom arbete i skogarne, mest kardialgi och rheumatism, hvilken sednare, i anseende till de täta ombytena från värma till köld, blifvit stationär i Norrland. Åkommor, såsom följer af fylleri och oordentlig lefnad saknas icke heller.

Inom de flesta socknarne finnas examinerade barnmorskor, men i några bibehållas ännu oexaminerade, ehuru följderna af deras okunnighet mer än en gång beröfvat de qvinnor, hvilka nödgats begagna deras biträde, helsan för lifstiden, någon gång lifvet.

Vaccina-

Vaccinationen fortgår med mer och mindre framgång och socknar finnas ännu, fastän de äro få, der ingen vaccination äger rum, ehuru ofta uppmuntringar dertill så väl af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, som läkarne göras. Äfven häri visar den fäderneärfda fördomen stundom sitt menliga inflytande.

Statsbidrag. De från Länet utgående statsbidrag hafva under qvinqvenniet utgjort följande belopp:

År 1846	B:ko R:dr	453,933:	15.	1.
» 1847	» »	464,445:	33.	1.
» 1848	» »	467,027:	9.	4.
» 1849	» »	470,242:	33.	11.
» 1850	» »	470,074:	8.	—

Summa B:ko R:dr 822,390: 3. 5.

Eller i medeltal 164,478: — 8;

varande uti dessa belopp inberäknade så väl stats- och riksgäldsmedel, som diverse verks, annorstädes debiterade och restantie-medel. Den för år 1850 utförda summan utgöres, efter afdrag af 11,034 R:dr 39 sk. 8 r. föregående årens restantiemedel, af:

	R:dr	s.	r.
Statsmedel	91,049:	40.	3.
Riksgäldsmedel	50,160:	41.	10.
Diverse verks medel	45,721:	31.	6.
Annorstädes debiterade medel	2,103:	46.	9.
hvar till böra läggas:			
Sjömanshusens debitering	918:	24.	—
Diverse smärre debiteringar	56:	38.	—
Skillnaden emellan grundräntornas och kronotiondens belopp efter statspris och markgång	49,886:	28.	10.
Summa	209,898	11	2

	R:dr	s.	r.
Dessa medel bestå af:			
Ordinarie räntor	38,644:	34.	9.
Kronotonde	6,495:	27.	1.
Skillnad emellan statspris och markegång	49,886:	28.	10.
Gärde spannmål	94,996	42	8
Skogs- och stubbören	44,582	44	10
Mantalspenningar	384	22	10
Handtverkares Gerningsören	9,642	36	—
Bötesmedel	464	16	—
Dödsfalls- och avancements-besparing	8,513	4	3
Besparing af Landshöfdingens f. d. resepenningar	249	17	2
Båtsmans vakans-avgift	660	37	10
Lappmarks ecklesiastik-medel	377	31	3
Brännvinsbränningsavgift	4,413	9	1
Fjerde hufvudtitelns besparings-medel	3,120	17	3
Rasp- och spinnhus-medel	2,959	26	—
Tionde- och hammarskattsjern	9	27	4
Skogsrekognition	6,887	11	3
Summa Statsmedel R:dr 140,936: 21. 1.	40	13	4
Allmän bevilning	42,995	2	2
1848 års krigsrustningskostnad	7,165	39	8
Summa Riksgäldsmedel R:dr 50,160: 41. 10.	9,642	19	—
Folkskoleavgift	576	31	6
Wadstena krigsmanshus-medel	7	—	—
Riddarhusavgift	5,517	29	—
Kurhusmedel	8	—	—
Theater-representations-avgift	Summa diverse verks medel R:dr 15,724: 31. 6.	64	22 4
Militie boställs-kassans reserv-hemmans-räntor	706	—	5
Krigsmanshus-beneficie-hemmansräntor	366	35	1
Stockholms stads skolspannmåls-medel	832	9	11
Barnhus-spannmål	208,788	18	2
Transport			

	R:dr	s.	r.
Transport	208,788	18	2
Förverkade båtsmanslöner	—	10	2
Medel till köpingen Örnsköldsvik	134	16	10
Summa annorstädes debiterade medel R:dr 2,403: 46. 9.			
Vid sjömanshusen debiterade medel	918	24	—
Diverse smärre debiteringar	56	38	—
Summa	209,898	11	2

Roteringens kostnad uppgifves till 30,893 R:dr 38 sk. 6 rst. Inga indelta soldater finnas, utan utgör hela Länet båtsmanshåll, enligt med allmogen under den 2 Mars 1688 nådigst stadfästadt kontrakt. Hela styrkan utgör 444 man, fördelade i följande kompanier:

1:a Norrlands 2:a kompani 173 man, deraf här i Länet	109
2:a Norrlands 1:a kompani	173
2:a Norrlands 2:a dito 175; deraf här	162

Summa 444,

hvarförutan den af Kongl. Majt och Rikets Ständer enligt nådiga brefvet den 10 Oktober 1848 stadfästade rotering för förut oroterad jord och för hvilken betalas vakans-afgift utgör 47 hela rotar, spridda roteandelar, tillsammans utgörande $1\frac{5507}{12057}$ rote, oberäknade, samt extra roteringen, enligt Kongl. brefvet den 29 Oktober 1842, 18 rotar, utom $\frac{23}{100}$ rote i spridda delar, hvars utgörande endast kommer i fråga i krigstid. Af dessa extra prester 12 rotar hästar i stället för karlar. Hvarje ordinarie rote består i Medelpad af $3\frac{2}{3}$ mantal samt i Ångermanland af $3\frac{1}{2}$ mantal, och roteringstungan kan således icke anses hårdt drabba denna provins, synnerligen sedan rotehållarne dels blifvit befriade från utgörande af hängmatta och täcke, dels erhållit tillåtelse att, mot en viss till fyra femtedelar af kostnaden efter nästföregående 10 årens markegång bestämd afgift, vid hvarje tillfälle då karlen annars skolat med beklädning förses på Kongl. Majt och Kronan öfverflytta beklädnadsbestyret; och denna tillåtelse har äfven flertalet af rotehållarne tacksamt begagnat för att lösgöra sig ifrån en skyldighet, hvilken icke allenast ofta åstadkommit besvär och tvister, utan äfven stundom en markegångspriset vida öfverstigande kostnad, så att af Länets 444 båtsmän numera endast 25 man beklädas af rotehållarne.

Vägarnes underhåll utgör ett svårt onus för hemmansägarna inom detta Län, i anseende till dels de der ofta förekommande svåra kälskott, dels de betydliga utskärningar, som det vartiden ymnigt nedströmmande vattnet förorsakar, dels på många ställen bristen på passande vägfyllnadsämnen, och dels vägsträckornas betydliga längd. Vägarnes grusning sker väl hufvudsakligen i Juni månad och vägsynerna i påföljande Juli, men kronobetjeningen har sig anbefaldt att hvilken tid som helst, vinter eller sommar, tillse att vägarne äro i farbart skick, vid yppande bristfälligheter genast inlysa de väghållnings-skyldige till väglagning, samt att de uteblifvandes eller försumliges vägstycken emot lega iståndsätta, hvarom allt rapporter till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande månadtligen ingå. Väglostsägarnes aflägsenhet stundom flera mil från sina väglostsstycken gör ock underhållet drygare än i de provinser der distanserna äro mindre, och detta borde, bland många andra, vara ett skäl till vidtagande af sådana åtgärder, hvarigenom vägarne i stället för de å dem nu ofta skeende smärre reparationer på en gång sattes i fullgodt stånd, hvarefter underhållet ofelbart skulle blifva mindre kostsamt.

Skjutsningen är öfverallt ställd på entreprenad, från medlet af 1845 i Ångermanland och från och med 1850 i Medelpad, med undantag af några få från allmänna trafiken aflägsna stationer, der skjutsentreprenad kan anses mindre ändamålsenlig. Också har entreprenaden medfört båtнад, särdeles för de skjutsskyldige, hvilka säkerligen finna med sin förmån öfverensstämmande att denna inrättning bibehålles. De gamla skjutsregleringarne af 1783 för Medelpad, 1793 för Norra Ångermanland och 1805 för Södra Ångermanland hafva ofta af allmogen varit rättvist öfverklagade för deras ojemna, till nuvarande förhållanden ingalunda passande fördelning. Åtgärder hafva derföre blifvit vidtagne för tillvägabringande af ett rättvisare förhållande.

För Norra Ångermanland har det lyckats Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Wester-Norrlands och Westerbottens Län att, efter en 20-årig tvist, äfven komma i tillfälle att under den 13 September 1850 fastställa en ny reglering, hvilken, efter af några få socknar deröfver anförda besvär, för närvarande beror på Kammar-Kollegii pröfning; och för Södra Ångermanland är en sådan reglering under arbete, samt för närvarande beroende på undersökning vid domstolarne i orten. Hvad som alltid kommer att blifva betungande är skyldigheten att utgöra skjuts till gästgifvaregårdar, belägna på ett betydligt afstånd från den skjutsandes hemvist, så att, till exempel, flera socknar i Norra Ångermanlands nuvarande fögderi äro, enligt författningarne, förpligtade att bestrida skjutsningen vid tre inom Nordmalings, till fögderiet fordom hö-

rande, numera till Westerbottens Län förlagda, bärad befunliga gästgifvaregårdar på ett afstånd af många mil från den skjutsandes hemman, och hvilken skyldighet följaktligen icke kan fullgöras in natura. Alla dessa och flera svårigheter hafva fått en lycklig lösning genom entreprenaderne, och den afgift, utgörande högst 1 R:dr 32 sk. per seland, som jordägaren erlägger för skjutsfriheten, kan på långt när icke uppskattas så högt, som den förlust, hvilken tillskyndas honom genom skjutsens utgörande in natura; och då tages ändå icke i betrakta det moraliska förderf, som åstadkommes genom hållskjutsliggandet och hvilket under entreprenader alldeles icke, eller åtminstone i högst ringa mån äger rum. Inom Länet finnas 50 gästgifvaregårdar och 5 skjutsombyteställen. Förnyade stadganden till rättelse för resande, skjutsande och gästgifvare äro af mig utgifna.

Kronoskjutsningen är ett föga tryckande onus, sedan båtsmännen vid uppfordringar och hemlof numera allmänt fortskaffas på ångfartyg. Postskjutsen, som bestrides af 19 posthemman, är deremot mer och mer tryckande i den mån postväskorna blifva tyngre, hvilket hufvudsakligen inträffat sedan silfvermyntet blifvit satt i omlopp; men der tyngan varit allt för svår har lindring genom Kongl. Majts Befallningshafvande blifvit beredd, medelst flera hemmans auvisande för behofvet.

Fattigförsörjningen inom Länet sker dels genom de fattiga meddelade bidrag i kontant eller penningar, dels genom de behöfvandes, synnerligen barns, inackorderande till vård och underhåll hos välkända personer, dels genom dem beviljad rättighet till vård och underhåll turvis hos socknens invånare, dels, fast minst, genom intagande i fattighus. De fattiges inackorderande hos enskilda personer har jag ansett vara på en gång det i ekonomiskt afseende fördelaktigaste och det i moraliskt afseende ändamålsenligaste, enär det alltid måste vara den fattiges skyldighet att med sitt arbete, så mycket han kan, bidra till sitt uppehälle, och det alltid blifver lättare för den, hos hvilken den fattige njuter kost, än för någon annan, att uttaga detta arbetsbidrag och motarbeta lättjan, samt förhindra tiggeriet. Någon arbetsinrättning finnes icke, sedan den i Själevad, genom Kontraktsprosten Holms berömvärda nit inrättade och uppehållna, indragits. I enlighet med Kongl. Förordningen den 25 Maj 1847, hafva särskilda reglementen blifvit fastställda för Länets alla fattigvårdssambällen med undantag af ett.

Såsom hörande till kapitlet om fattigförsörjningen må här icke förbigås att nämnas de inom Länet varande särskilda pensions-stiftelser, enär de alla hafva till föremål att understödja behöfvande. Dessa inrättningar äro:

1:o Landsstats pensionskassan, bildad genom enskilda bidrag 1807 och af Kongl. Maj:t i nåder stadfästad den 9 Juni samma år, samt försedd med förnyadt nådigt reglemente den 22 Oktober 1842. Genom en oredlig uppbörds-mans förvällande led denna kassa under förra qvinqvennet en betydlig förlust, så att en inskränkning i dess välgörande verksamhet blef nödvändig, men är nu åter i tillfälle att pensionera alla dertill berättigade enkor och barn, dock har förlusten vållat att icke, på sätt påräknadt varit, pensionsbeloppen kunnat förhöjas. Kassans kapital utgjorde vid 1850 års slut 12,647 R:dr 44 sk. 6 rst.

2:o Bevärings- och båtsmans-pensionskassan, stiftad den 22 Januari 1813, samt af Kongl. Maj:t i nåder bekräftad den 23 Mars och 30 November samma år. Tillkommen dels af frivilliga sammanskott, dels af Udderöskassornas behållning, hvilka med Kongl. Maj:ts nådiga tillstånd hit aflemnades, har denna kassa varit förvaltad af valde deputerade under Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes inseende och med den föregående äfven delat det missödet, att af samma oredliga uppbördsman blifva plundrad, dock att den så vida varit lyckligare än den förstnämnde, att den genom Rikets Ständers frikostighet blifvit tillförsäkrad ersättning för sin lidna kapitalförlust. Allt sedan kassan blef föremål för tillgrepp, har ingen utdelning af pensioner kunnat ske, förr än nästlidet år, då någon tillgång yppades, dels derigenom att Lands-Sekreteraren, Lands-Kamereraren och Räntmästaren till förmån för de pensionsberättigade afsade sig de dem enligt reglementet tillkommande arfvoden, dels genom en från enskilde personer lemnad gifva. Då inrättningen tog sin början, utgjorde dess fond 14,879 R:dr 12 sk. banko, och vid förlidet års slut var behållningen 21,486 R:dr 29 sk. 5 rst. samma mynt. Vid sistnämnde tid utgjorde de pensionerades antal 94, men icke mindre än omkring 100 afskedade båtsmän, utom enkor och barn, väntade då på pensionstillgång. Nytt reglemente för kassan är af Kongl. Maj:t under den 1:sta i denna månad i nåder fastställt.

3:o Nybergiska stiftelsen, ledande sin upprinnelse från allidne Rådmanen Erik Nybergs donation af medel a) till pensioner åt enkor och oförsörjda barn efter borgare i Hernösand; b) till underhåll af 2:ne sjuksängar på Lazarettet för stadens fattige; c) till Stigsjö församlings fattigvård och undervisningsverk; d) till Wester-Norrlands Läns arbetshusinrättning. Denna stiftelse, som handhafves af en direktion, bestående af Landshöfdingen, Biskopen, Lands-Kamereraren, Lands-Sekreteraren, Borgmästaren och 3 valde deputerade, jemte Landtränkmästaren såsom ombudsman, ägde vid 1850 års slut ett kapital af 18,333 R:dr 16 sk.

4:o De under Drätselkammarens förvaltning varande donationsfonder till förmån för Borgerskapets i Hernösand enkor och barn, nemligen a) Hammarbergska donationen 333 R:dr 16 sk.; b) Lindströmska donationen 400 R:dr; c) Westmanska donationen 333 R:dr 16 sk.; d) Tjernbergiska donationen 666 R:dr 32 sk.; allt banko, hvarå räntorna årligen utdelas.

5:o De under Konsistorii vård stående fonder till förmån för fattiga prester samt deras enkor och barn inom Hernösands stift, hvilka fonder vid sista ecklesiastik-årets slut ägde följande behållningar:

a) Första klassens enkehjelpskassa, af hvilken Kyrkoherdars, Lektorers samt Rektors enkor och barn njuta understöd	3,904: 1. 3.
b) Andra klassens enkehjelpskassa, ur hvilken understöd lemnas åt enkor och barn efter det öfriga presterskapet, samt skolstaten	4,864: 20. 2.
c) Fattiga prestedöttrars kassa	370: 33. 3.
d) Cassa pauperum sacerdotum	207: 38. 9.
e) Första klassens enkehjelps tillökning	6,508: 35. 2.
f) Andra klassens enkehjelps tillökning	3,640: 8. 9.
- och anmärkes i öfrigt:

1:o att afgiften till dessa kassor är för Kyrkoherdar från 8 till 9 tunnor, för Komministrar, Kolleger och deras vederlikar $1\frac{1}{2}$ tunna, samt för Ministerii Adjunkter från $\frac{1}{2}$ till $\frac{1}{4}$ tunna korn om året;

2:o Att enkor, som äga så kallad qvot i 1:sta klassen, undfå 12 tunnor, och enkor i 2:dra klassen 4 tunnor korn om året; samt

3:o Att dessutom årligen utdelas tillskott af stiftets kyrkor à 1 R:dr hvardera, 155 R:dr banko, äfvensom å Wibyggerå kyrkoherberge 68 tunnor 20 kappar korn och 19 tunnor 10 kappar råg.

§ 6.

Städerna.

a) *Hernösand.*

Denna stad, anlagd på vestra sidan af Hernön och förenad med fasta landet medelst 2:ne broar, är belägen vid Ångerman-elfvens utlopp, en half mil från stora Norrlandsvägen. Dess anläggning anbefalldes redan 1583 och dess första privilegier utfärdades af Konung Johan III år 1587, samt förbättrades åren 1600, 1604 och 1622. Stadens förträffliga hamn, nog djup för att

kunna mottaga de största skepp och nog rymlig för att herbergera en hel flotta, har utan tvifvel varit anledning till den för sekler tillbaka här befintliga marknads- och bytesplats, och i den mån handeln vid denna tilltog, äfven till stadsanläggningen. Denna hamn var likväl då beqvämare än nu, ty den hade två inlopp, det södra och det norra, men det förre har under tidernas lopp så uppgrundats, att det under mera än ett halft århundrade endast kunnat begagnas af smärre roddbåtar, så att stadens enda inlopp nu är det norra, hvaraf foljden är, att från Östersjön eller främmande haf kommande fartyg, hvilka äro destinerade till staden, måste kringsegla Hernöns östra och norra stränder för att sedan i sydlig riktning inkomma i hamnen, en segling, som, utom det att den medtager mera tid och ofta är förenad med fara, fordrar begagnandet af särskilda vindar, i stället för att det för sådana fartyg naturliga och bästa inloppet nu, såsom oanvändbart, måste förbipasseras. Denna olägenhet har inom staden och dess grannskap länge varit bemärkt, samt lika länge beklagad, mer och mer i den mån stadens handelsfartyg tilltagit i antal och storlek. Redan 1837 anställdes af sakkunnig person undersökning om kostnaden af södra sundets upprensning, men tyvärr visade sig denna kostnad så betydlig, att den af stadens i allmänhet fattiga invånare icke kunde åstadkommas, och då vid 1844—1845 årens riksdag väckt motion om statsbidrag för arbetets utförande icke rönt önskad framgång, måste tankan på det åsyftade nyttiga företaget för den gången lemnas; men frågan, för lidet år ånyo väckt, har genom Kongl. Maj:ts nådiga beslut, att arbetet skulle med anslag af handels- och sjöfarts-fonden understödjas, nu fått en lycklig lösning, och staden motser med glädje den dag, då detta för dess industriella framskridande så viktiga företag nått sin fullbordan. Stadens norra del är mindre väl bebyggd med till en del trånga och krokiga gator och för den som sjöledes anländer till staden, är anblicken af de usla, illa underhållna sjöbodarne nedslående. Den öfriga staden är bättre bebyggd och kommer otvifvelaktigt att, när södra sundets upprensning varder fullbordad, utgöra den egentliga staden, hvilken måhända i en framtid utvidgas åt östra sidan.

Invånarne, hvilkas antal vid 1845 års slut, enligt mantalslängden, räknades vara 2,241, hafva sedermera något ökat sig samt utgjorde:

	Skattskrifne.		Skattfrie.		Summa.	
	Mankön.	Qvinkön.	Mankön.	Qvinkön.	Mankön.	Qvinkön.
År 1846	718	917	354	386	1,072	1,303
» 1847	702	911	351	378	1,053	1,289
» 1848	708	909	348	386	1,056	1,295
» 1849	708	923	368	374	1,076	1,297
» 1850	683	946	382	390	1,065	1,336

hvarvid dock gäller samma anmärkning, som förut är gjord i afseende på olikheten emellan det antal mantalslängden upptager och det, som uppgifves i Kongl. Tabell-Kommissionens fem-årsberättelse. Denna sednare upptager stadens folkmängd vid 1845 års slut till 2,480 och vid 1850 års slut till 2,738 personer.

I kyrkligt afseende bör anmärkas att staden med Hernö socken utgör ett pastorat, hvars pastor är stiftets Biskop, som här har sitt säte, samt tillika äger Säbrå och Nora pastorater såsom prebende. Vid stadsförsamlingen tienstgöra en Komminister och en Högmessopredikant. Stadens nya kyrka, som 1846 blef färdig och kostade omkring 94,000 R:dr banko, oberäknadt dagsverken in natura, hade åbragt församlingen en betydlig skuld, deribland 40,000 R:dr banko till Riksgälds-Kontoret, hvilka från och med år 1851 årligen borde amorteras med 5 procents kapital och ränta, och församlingen förutsåg med farhåga de dryga uppoffringar, som för uppfyllande af detta åtagande måste åstadkommas, ännu mer kännbara sedan förhoppningen att till understöd erhålla de från stiftet till Upsala Domkyrka nu utgående domkyrkotunnor svi-kits; men äfven i detta afseende har en blidare utsigt inträdt, sedan Rikets Ständer vid sista riksmöte eftergifvit all ränteberäkning för denna skuld.

Undervisningsverket i staden har länge njutit ett välförtjent anseende, så väl för lärarnes utmärkta skicklighet, som för det nit, hvarmed denna samhällets viktigaste angelägenhet blifvit omfattad af stiftets Biskopar, och hvari den närvarande icke eftergifver sina fräjdade företrädare. Gymnasium inrättades 1647 och Trivialskolan 1723. Begge inhystes inom samma lokal och begge hade det gemensamma missödet att tre gånger läggas i aska. Det nuvarande skolhuset, gemensamt för de sedan 1850 sammanslagna gymnasii- och skolklasserna, är grundinuradt af sten och hyser äfven Konsistorium och Bi-

blioteket; varande en särskild byggnad af träd uppförd för de gymnastiska och musikaliska öfningarne. Lärarnes antal är 15, för hvilka staten upptager ett anslag af 14,490 R:dr 45 sk.

Folkskolan, gemensam för staden och Hernön. öppnades den 1 Oktober 1847 och rymmer 200 barn, hvilka undervisas af en lärare. Söndags-skola för handtverks-lärlingars med fleres undervisning hålles af samma lärare. För undervisnings bibringande åt fattiga flickor underhålles tvänne särskilda skolor, af hvilka den ena bekostas och underhålles hufvudsakligen genom särskilda sammanskott, i hvilket ändamål ock en fond blifvit insamlad af ungefär 1,200 R:dr banko, och den andra genom en donation. Om folkskolelärare-seminariet är förut nämndt.

För bildande af skickligt befäl och underbefäl å handelsflottan inrättades, dels genom bidrag af stadens handelskorps, dels medelst statsanslag, om hösten 1843 en navigationsskola, och statsanslaget för densamma, från början bestämdt till 500 R:dr, ökades 1848 till 1,500 R:dr om året. Denna skola är den enda för alla de norra provinserna och dess verksamhet är således af särdeles vikt. Undervisningen bestrides af en ordinarie lärare med 1,000 R:dr och en underlärare med 200 R:dr årligen, men denna proportion emellan vilkoren för de begge fullt sysselsatte lärarne har ofta varit öfverklagad och underlärarens ringa aflöning mer än en gång utgjort hinder för skicklig persons erhållande. Under qvinquenniet hafva följande antal lärjungar blifvit utexaminerade:

	Till Sjökapte- ner i 1:a klassen.	Till Sjökapte- ner i 2:a klassen.	Till Styrmän i 2:a klassen.	Summa.
År 1846	—	5	7	12
» 1847	5	—	8	13
» 1848	3	6	8	17
» 1849	2	5	7	14
» 1850	2	6	8	16

Staden har ett boktryckeri, hvarifrån en tidning utgifves. Bokhandel finnes äfven.

Stadens Styrelse utgöres af en Borgmästare och 5 Rådmän, hvilkas aflöning utgår dels i kontant enligt Kongl. brefvet den 17 Juni 1850, dels i tjänsterne åtföljande jordlotter, utom de vid Rådhus-Rätterna vanliga sportler för auktioner, bouppteckningar och arfskiften m. m. Stadens drätsel förvaltas

af en Drätselkammare, enligt under den 22 Augusti 1840 i nåder fastställt reglemente.

De inkomster, staden äger och hvilka af Drätselkammaren förvaltas, äro hufvudsakligen tolag-, mätare- och vägare-penningar, ersättning för källarfrihet, arrende af stadskällaren, andel af auktions-provision, sakören och böter, marknadsstånds-penningar, arrende af stadens donerade jord, tomtören, ordinarie räntor för Hernön, hyresmedel för residenset m. m.; och af hvilka inkomster besörjes underhåll af stadens publika byggnader, broar, kajer och torg, aflöning till magistraten och dess tjenstemän m. m.

Handel och Sjöfart äro de näringsfång, hvarpå stadens bestånd och möjligheten af dess vidare tillväxt och förkofran hufvudsakligen bero. Stadens fördelaktiga läge vid utloppen af den 10 mil segelbara Ångerman-elfven erbjuder en lätt kommunikation med den mest behodda och i merkantilt hänseende viktigaste delen af Länet; men, ehuru denna fördel, med afseende på mängden och beskaffenheten af de produkter invånarne i Ådalen hafva att afyttra, samt den betydliga qvantitet af köpmannavaror, som derstädes årligen afsättes, borde kraftigt kunna bidraga till en lifligare och i allmänhet mera lönande varuosättning för stadens handlande, möta dock å andra sidan förhållanden, som betydligt motverka och hindra handelns så beskaffade utveckling. Saknaden af erforderlig kapitalstyrka utestänger flertalet af stadens handlande från trävaruhandeln, som hufvudsakligen drifves af sågverksägare och andra städers handlande, hvilka verkställa utskeppningen från Nylands och Bollsta i berörde elf belägna lastageplatser, så att endast en mindre del af landets viktigaste exportartiklar från Hernösand utgår, och landsortens produktion af viktualier utgör föremål för en liflig spekulation af landthandlande och dem af Norra Ångermanlands allmoge, som årligen göra handelsresor till Stockholm, hvarigenom äfven det mesta af sistnämnde slags varor icke kan med någon fördel af stadens köpmän upphandlas. Afsättningen af kramvaror beror äfven af täflan med det stora antalet af landthandlare, hvilka dels med, dels utan tillstånd nedsatt sig i Länets flesta socknar, och hvilka, i följd dels af den lättade kommunikationen, dels af deras, i jämförelse med stads-handlandernes, obetydliga afgifter så väl till Staten som kommunen, kunna i sina hem tillhandabålla köparen varorna till samma pris som köpmannen i staden; hvilka alla omständigheter i sin mån bidragit så väl till de flera konkurser som tid efter annan inom staden inträffat, som till minskning af de handlandes antal i staden. Stadens utrikes sjöfart drifves med 20 fartyg från 44 till 289 lästers drägtighet, hvarmed utskeppas bjelkar och bräder samt smärre partier tjära och jern. Det

viktigaste föremålet för stadens utrikes sjöfart är likväl frakthandeln, hvarföre tillökning eller minskning af handelsfartygens antal otvifvelaktigt är beroende af den större eller mindre fördel, hvarmed fraktfarten kan drivas. Af varor som importeras är salt den hufvudsakligaste; i smärre partier införskrifvas hampa, linfrö och viner. Inrikes handeln idkas dels med ortens produkter, såsom linneväfnader, bräder och något viktualier, dels ock med spannmål, specier och kramvaror, dock allt af mindre betydhet. Att stadens handel under sednaste qvinquennium icke tilltagit måste såsom följd af allt detta antagas såsom säkert. För inrikes sjöfarten äger staden trettio två fartyg från åtta till sextio läster och utgör sammanlagda drägtigheten af stadens ut- och inrikes seglande fartyg tretusen femhundrafemton läster. Nedanstående uppgifter bestyrka närmare förhållandena.

1:o Antal af Handlande med deras betjening:

	Handlande.		Betjening.		Bevilling.	
	Män.	Qvinnor.	Män.	Qvinnor.		
År 1846	36	—	21	—	788	16
» 1847	39	8	35	—	952	—
» 1848	42	9	29	—	870	—
» 1849	42	9	82	—	787	—
» 1850	36	8	19	—	739	—
Summa	195	34	136	—	4,136	16
Medeltal under qvinquenniet . .	39	7	27	—	827	12
dito under förra qvinquenniet	32	—	20	—	751	—

2:o Fartyg begagnade till in- och utrikes sjöfart:

	Till inrikes fart.		Till utrikes fart.		Summa.	
	Antal.	Läster.	Antal.	Läster.	Antal.	Läster.
År 1846	26	579	20	2,561	46	3,140
» 1847	26	568	20	2,277	46	2,845
Transport	52	1,147	40	4,838	92	5,985

		Till inrikes fart.		Till utrikes fart.		Summa.	
		Antal.	Läster.	Antal.	Läster.	Antal.	Läster.
	Transport	52	1,147	40	4,838	92	5,985
År 1848		27	645	22	2,738	49	3,383
» 1849		31	732	18	2,317	49	3,049
» 1850		29	617	18	2,702	47	3,319
	Summa	139	3,144	98	12,595	237	15,736
Medium		28	628	20	2,549	48	3,147
	dito under förra qvinqvennet	20	524	22	2,737	42	3,258

3:o Från inrikes orter ankomna och dit afgångna fartyg:

	Från inrikes orter ankomna.			Till inrikes orter afgångna.			Summa ankomna och afgångna fartyg.		
	Lastade.	Olastade.	Lästetal.	Lastade.	Olastade.	Lästetal.	Lastade.	Olastade.	Lästetal.
År 1846	61	3	2,199	115	8	2,758	176	11	4,957
» 1847	69	3	1,954	86	14	1,860	155	17	3,814
» 1848	69	2	2,367	100	7	2,129	169	9	4,496
» 1849	117	11	3,175	38	5	1,485	155	16	4,660
» 1850	62	2	2,384	95	21	2,684	157	23	5,068
Summa	378	21	12,079	434	55	10,916	812	76	22,995
Medium	75	4	2,416	87	11	2,183	162	15	4,599
dito för förra qvinqvennet	55	11	2,734	103	19	3,302	158	30	6,036

4:o Tulluppbörden under sistförflutna qvinqvennum:

		Införseltull.		Utförseltull.		Summa.	
		—	—	—	—	—	—
År 1846		13,277	41	682	44	13,960	37
» 1847		9,237	39	676	38	9,914	29
» 1848		11,768	32	580	10	12,348	42
	Transport	34,284	16	1,939	44	36,224	12

		Införseltull.		Utförseltull.		Summa.				
	Transport	34,284	16	—	1,939	44	—	36,224	12	—
År 1849	.....	12,141	—	—	622	—	—	12,763	—	—
» 1850	.....	11,096	8	—	5,013	13	—	16,109	21	—
	Summa	57,521	24	—	7,575	9	—	65,096	33	—
Medium	.....	41,504	14	5	4,515	1	10	43,019	16	3
	dito förra qvinqvennium	40,568	10	7	4,893	26	—	42,461	36	7

Såsom tillhörande artikeln om handel och sjöfart må här äfven nämnas att en sjöassurans-förening för de Norra Länen instiftades i Hernösand 1848 och försägs med nädigt reglemente den 27 April 1849 samt tog sin början den 1 Juli sistnämnde år. Huru förtroendet till denna inrättning, genom hvars tillvägbringande högst betydliga summor, hvilka förr kommit utlandet till godo, nu bibehållas inom landet, stigit, visar nedanstående uppgift på de försäkrade fartygens antal och drägtighet samt ansvarighetssummor:

	Antal fartyg.	Lästetal.	Försäkringsbelopp.	
			R:dr	R:gs.
Under första oktroy-året eller till den 1 Juli 1850, då föreningen endast omfattade Wester-Norrlands, Wester- och Norrbottens Län .	64	7,303	4,476,500	—
Under andra oktroy-året, hvarunder rederier inom provinsen Helsingland äfven inträdt i föreningen	66	8,498	4,690,500	—

och har föreningen, oaktadt ovanligt många och svåra sjöolyckor, nemligen första året 3 totala förluster och 13 haverier, uppgående till 101,000 R:dr samt andra året 3 totala förluster och 14 haverier, uppgående till cirka 93,000 R:dr; dock icke behöft öfver hufvud erlägga i försäkringsavgift högre belopp än sex och $\frac{2}{3}$ procent första och cirka fem $\frac{1}{4}$ procent andra året.

Af de under första oktroy-året försäkrade fartyg utgingo genom försäljning sex med ett värde af 100,000 R:dr och under andra året 3 fartyg med ett värde af 78,000 R:dr.

Handtverkerierna hafva under det afgångna qvinqvenniet icke nått någon förkofran; och är det sällsynt att någon handtverkare, såsom sådan, bereder sig

välstånd. Flertalet har knapp bergning och många befinna sig i fattigdom; dock är det onekligt att den handtverkare, hos hvilken man finner ordentlighet, ordhållighet och ett säkert arbete, icke behöfver lida brist. Handtverkarnes antal är för närvarande 62, oberäknadt dem, hvilka erhållit tillstånd att utöfva handtverk såsom försörjningsmedel. Till fabrikshandlingar höra fyra färgerier, ett garfveri för beredning af läder efter Engelska sättet, två urmakrier och ett segelduksväfveri. Nedanstående uppgift visar förhållandet under hvarje år af qvinqvennet:

	Handtverkarne.					Bevilling.	
	Mästare.	Qvinnor.	Gesäller.	Lärjngar.	Andre arbetare.		
År 1846	66	—	44	51	—	303	—
» 1847	57	3	52	37	5	286	—
» 1848	63	3	49	51	1	297	—
» 1849	57	4	43	47	3	268	—
» 1850	86	6	47	34	6	324	—
Summa	329	16	232	220	15	1,478	—
Medium	66	3	46	44	3	295	28 10
dito förra qvinqvennet	51	—	37	44	3	349	37 3

Fiske. De medlemmar af borgerskapet, som idka fiske, utöfva denna näring, i saknad af staden tillhörigt fiskevatten, dels genom arrenderande af kronofisken, dels genom öfverenskommelse med allmogen om gagnande af dess fiskevatten. Genom de afgifter, som för dessa lägenbeter vanligen betingas, samt då fångsten i allmänhet är ringa och otillräcklig till betäckande af lefnadsbehofven, äfvensom omkostnaderne för redskap och biträde under fisketiden, har denna del af borgerskapet, oaktadt ett mödosamt och försakande lefnads sätt, särdeles svårighet att förskaffa sig bergning, samt är till större delen skuldsatt och fattig.

Stadens skeppsvarf har icke egna mantalsskrifne arbetare, utan lemnar vanligen hvarje vinter sysselsättning och arbetsförtjenst åt ett betydligt antal fiskare och dagsverkskarlar, hvilka, utan denna utväg till förvärfvande af de nödvändigaste lefnadsbehofven, säkerligen skulle komma i en nödställd belägenhet.

Under loppet af de sist förflutna fem åren hafva 13 fartyg af tillsammans 1,445 lästers dräktighet från detta varf lupit af stapeln.

Stadens jord: Hof och Fogelsta, utgörande $2\frac{1}{2}$ mantal, äro 1584 donerade af Konung Johan III, samt användas till någon del till kål- och kryddgårdar för stadens invånares behof. Hofs-ängen och uppodlingarne af stadens utmark besås vanligen med korn, eller på ett och annat ställe med hafra hvar 6:te eller 7:de år och igenläggas sedan för höväxt. Utom dessa ägor lära för stadens medel i fordna tider vara inlöst $\frac{2}{3}$ mantal Wangsta, men hvilket sedermera så spårlöst försvunnit, att man knappast känner hvarest dess ägor varit belägna. Hvad man emedlertid får erfara är att stadens kassa för detta hemman ärligen får vidkännas utskylder.

Om helsovården är förut förnämligt i sammanhang med berättelsen om Länets allmänna helsovård, likasom i afseende på *Fattigförsörjningen* underrättelse förut är lemnad, och hvartill här allenast må läggas dels att staden äger ett fattighus, der älderstigna personer utan arbetsförmåga underhållas, dels att Fattigvårdsstyrelsen, hvori stiftets Biskop för ordet, i öfrigt lemna understöd i kontant eller matvaror åt de behöfvande, som sakna arbetsförtjenst eller arbetsförmåga. Barn af utfattiga föräldrar äro inackorderade hos välkändt folk på landet, emot viss årlig betalning. Kostnaden för fattigvården bar under de sednare åren uppgått till den för detta samhälle ganska betydliga summa af omkring 1,800 R:dr banko för år, samt är således i icke ringa grad betungande; och ändå har bettlandet på långt när icke kunnat förekommas. Den mängd oäkta barn som i staden finnes besvära ofta stadens invånare med tiggeri, under det mödrarne i lättja och sedeslöshet fortlefva sin tid. Af under förra qvinqvenniet, 1841—1845, födda 411 barn voro 64 oäkta och af de under sista qvinqvenniet, 1846—1850, födde 419 barn 74 oäkta.

b) Sundsvall.

Denna stad, belägen i landskapet Medelpad vid en fjärd af Bottniska viken, i hvilken Indals- och Ljunga-elfvarne på ömse sidor om inloppet till stadens säkra och bekväma hamn utfalla, erhöi af Konung Gustaf II Adolf den 15 April 1624 sina första privilegier, hvilka 1647 bekräftades samt, efter det staden åren 1649 och 1650 blifvit flyttad $\frac{1}{2}$ mil närmare hafvet, eller till sitt nuvarande läge, 1765 förbättrades. Afbränd flera gånger dels af fienden, dels genom våld, har den numera ett reguliert läge med breda och räta gator samt rymligt torg.

Invånarne,

Invånarne, hvilkas antal vid 1845 års slut, enligt mantalslängden, räknades vara 2,350, hafva sedermera ökat sig med endast 90 personer, på sätt nedanstående årstabell visar:

	Skattskrifne.		Skattfrie.		Summa.	
	Mankön.	Qvinkön.	Mankön.	Qvinkön.	Mankön.	Qvinkön.
År 1846	800	878	368	406	1,168	1,284
» 1847	754	881	386	406	1,140	1,287
» 1848	722	902	399	449	1,121	1,354
» 1849	744	917	379	422	1,123	1,339
» 1850	756	924	336	424	1,092	1,348

gällande dock härvid den förut uttalade anmärkningen i afseende på olikheten emellan folkmängdens antal efter mantalslängden och efter Kongl. Tabell-Kommissionens uppgift. Enligt den sistnämnde belöpte sig folkmängden vid 1845 års slut till 2,601 personer och vid 1850 års slut till 2,837.

I kyrkligt afseende utgör staden ett regalt pastorat af tredje klassen. Staden hade först en trädkyrka, belägen midt i staden och byggd 1650, men denna nedrefs 1764, sedan en ny kyrka af sten blifvit uppbyggd och invigd 1753.

Undervisningsverket består dels af en högre apologist-skola med 4 lärare, hvilken med ökad förtroende varit begagnad af staden och angränsande socknars invånares söner, till ett antal af omkring 70 i hvarje termin, dels af en folkskola, der, under handledning af en nitisk och skicklig lärare, omkring 100 barn under det sednast utgångna året njutit undervisning i de ämnen, som enligt Folkskolestadgan utgöra föremål för denna skolas verksamhet, och af hvilka barn 25 de medellösaste dagligen erhållit mat vid en för dem på stadens bekostnad föranstaltad spisningsinrättning. Genom tillbyggnad till apologist-skolans för några år sedan inköpta och för klass-läsning ordnade skolhus, har staden nu låtit iordningsställa en större lärosal med tillräckligt utrymme, för att uti ett gemensamt rum bibringa skolans samtliga elever undervisning efter nu derstädes införd elementar-undervisningsmetod, hvilken lärosal med innevarande års början blifvit till begagnande upplåten; och för folkskolan är ett nytt skolhus uppfördt, på nedra botten innehållande, utom sidorum, en tillräckligt stor samt prydligt och ändamålsenligt inrättad skolsal, som under

nästlidet år till folkskolans bruk invigdes, och i öfre våningen försedt med boställsrum för skolans lärare, samt lokal för en påtänkt slöjdskola för flickor och boningsrum för dess blifvande lärarinna.

Staden har bokhandel och botryckeri, hvarifrån en tidning utgifves.

Stadens styrelse utgöres af en Borgmästare och sex Rådmän, hvilkas aflöning utgår dels i kontant, dels i tjänsterna åtföljande jordlotter, utom vanliga sportler af boupptecknings- och arfskiftes- samt auktions-provision m. m. Stadens drätsel förvaltas af en drätselkammare, enligt under den 16 December 1847 i nåder fastställt reglemente.

Stadens inkomster utgöras af tolag, mätare- och vägare-penningar, ersättning för källarfrihet, gerningsören af de socknehandtverkare som bo fyra mil nära staden, arrende af stadskällaren, andel af auktionsprovisionen, sakören och böter, marknads-stånds-penningar, arrende af stadens donerade jord, tomtören m. m., och af hvilka inkomster besörjes underhåll af stadens publika hus och byggnader, broar, kajer och torg, aflöning till magistraten och dess tjänstemän, m. m.

Handel och sjöfart. Staden äger ett för handel och sjöfart högst fördelaktigt läge, och grundar i följd deraf jemväl sitt bestånd hufvudsakligen på dessa i anmärkningsvärd mån årligen tilltagande näringsgrenar, äfvensom i öfrigt på skeppsbyggeri, handtverkerier, strömningsfiske och jordbruk. Utrikes handeln har till föremål för sin verksamhet förnämligast export af jern ifrån omkringliggande jernbruk samt trävaror, hvilka sednare hitkomma ifrån Medelpad samt några socknar inom Jemtlands Län, dels landvägen, dels ock hufvudsakligast medelst flottning genom Indals- och Ljunga-elfvarne, hvarjemte icke obetydliga partier bräder och plankor sjöledes hitfraktas från sågverk inom rikets norra orter. De politiska hväfningar, som under året 1848 oroadе flera af Europas stater, hade väl äfven på denna stads utrikes handel ett menligt inflytande, så att under samma år endast 95 fartyg af tillhopa 12,366 lästers drägtighet ifrån staden och derunder lydande uthamnar till utrikes orter utklarades med 5,732 skeppund stångjern och förra årens export vida understigande virkespartier, men de lungnare förhållanden, som sedermera inom de oroliga länderna inträdt, hafva återgifvit ökad liflighet åt stadens handel, så att under loppet af år 1849 från utrikes orter 181 fartyg af tillsammans 17,985 lästers drägtighet hit anlände och 147 fartyg om 19,130 läster afgingo härifrån samt exporterade, utom trävaror, 7,694 skeppund stångjern; och var

förhållandet år 1850 ännu mera gynnande, ty då ankommo hit 159 fartyg af tillhoppa 20,627 lästers drägtighet och utklarerades 191 fartyg om 24,435 läster, med en export bland annat af 10,078 skeppund stångjern. För exporten hafva blifvit använde dels stadens egna och andra svenska städers, dels ock till det mesta Norska fartyg, hvaraf ett betydligt antal årligen här idkar frakt-handel, och hafva under nästförflutna år flera Engelska fartyg jemväl härifrån afhemtat laster. Stadens egna fartyg hafva deremot, till följd af inträffade sjöolyckor, dervid flera gått förlorade, under de sednare åren minskats. De artiklar, hvilka från utrikes ort blifvit hitförda, hafva bestått förnämligast af salt, viner, specerier, medicinalier, manufakturvaror, hampa och skeppsinventarier. Inrikes handeln, som egentligen sysselsätter sig med hitförskaffande från inhemska orter och förytttrande härstädes af spannmål, brännvin och andra för ortens behof erforderliga handelsvaror, har ock under den tidrymd, som denna berättelse omfattar, fortgått i årlig tillväxt, måhända mindre en följd af ökad folkmängd, än ett tilltagande öfverflödigt lefnadssätt hos landets invånare. Till inrikes orter afföras ock härifrån något trävaror samt af allmogen i nästgränsande socknar tillverkad pottaska och andra laudtmannaprodukter af mindre betydenhet. För att närmare upplysa förhållandet med såväl in- som utrikes handeln, må nedannämnde på officiella handlingar grundade tabellari-ska uppgifter här få rum:

1:o Antalet af handlande med deras betjening:

	Handlande.		Betjening.		Bevilling.	
	Män.	Qvinnor.	Män.	Qvinnor.		
År 1846	46	—	36	—	735	8
» 1847	42	3	36	—	758	—
» 1848	48	5	35	—	882	—
» 1849	49	6	26	—	846	—
» 1850	53	6	24	—	863	—
Summa	238	20	154	—	4,054	8
Medeltal	48	4	34	—	870	40
dito under förra qvinqvenniet	40	—	35	—	658	25

2:o Fartyg, begagnade till in- och utrikes sjöfart:

	Till inrikes fart.		Till utrikes fart.		Summa.	
	Antal.	Läster.	Antal.	Läster.	Antal.	Läster.
År 1846	9	231	29	3,039	38	3,270
» 1847	10	310	23	2,598	33	2,908
» 1848	15	516	24	2,946	39	3,462
» 1849	16	616	25	3,191	41	3,807
» 1850	11	363	14	1,446	25	1,809
Summa	61	2,036	115	13,220	176	15,256
Medium	12	407	23	2,644	35	3,051
dito under förra qvinqvenniet	9	334	19	2,397	28	2,731

3:o Till inrikes sjöfart begagnade fartyg, hvilka ankommit till staden eller afgått derifrån:

	Från inrikes orter ankomna.			Till inrikes orter afgångna.			Summa ankomna och afgångna fartyg.		
	Lastade.	Olastade.	Lästetal.	Lastade.	Olastade.	Lästetal.	Lastade.	Olastade.	Lästetal.
År 1846	70	—	2,554	43	12	1,500	113	12	4,054
» 1847	80	—	2,407	60	—	1,548	140	—	3,955
» 1848	96	1	3,187	59	3	1,741	155	4	4,922
» 1849	88	—	3,132	37	12	1,691	125	12	4,823
» 1850	136	12	6,629	51	67	3,993	187	79	10,622
Summa	470	13	17,903	250	94	10,473	720	107	28,376
Medium	94	2	3,580	50	19	2,095	144	21	5,675
dito för förra qvinqvenniet	59	8	3,425	46	26	2,034	105	34	5,459

utom förpassningsfria fartyg och båtar om fem läster och deröfver.

4:o Tulluppbörden under sistförflutna qvinqvennium:

	Införseltull.			Utförseltull.			Summa.		
	Antal.	Läster.	Lästetal.	Antal.	Läster.	Lästetal.	Antal.	Läster.	Lästetal.
År 1846	23,111	7	—	1,648	28	—	24,759	35	—
» 1847	17,321	19	—	1,790	45	—	19,112	16	—
» 1848	18,278	1	—	1,052	5	—	19,330	6	—
» 1849	10,825	—	—	2,473	—	—	13,298	—	—
» 1850	13,612	25	—	3,088	11	—	16,700	36	—
Summa	83,148	4	—	10,052	41	—	93,200	45	—
Medium	16,629	29	7	2,010	27	5	18,640	9	—
dito under förra qvinqvenniet	13,895	47	2	3,368	22	7	17,264	21	9

Handtverkerierna, till utöfvande hvaraf såsom försörjningsmedel icke obetydligt antal, isynnerhet yngre personer, under de sednast förflutna åren härstädes sökt och vunnit rättighet, och som under nästlidet år ägde 147 idkare, kunna väl anses uppfylla stadens och omkringliggande landsorts behof, men hafva dock med få undantag icke vunnit någon förkofran.

Nedanstående uppgift visar förhållandet med personalen och dess bevilning under hvarje år af qvinqvenniet:

	Handtverkare.					Fabrikanter och Manufakturister.								
	Mästare.	Ovinnor.	Gesäller.	Lärlingar.	Andre arbetare.	Bevilning.	Idkare.	Bevilning.	Andre arbetare.	Bevilning.				
År 1846	92	—	59	55	—	409	40	—	120	7	—	506	—	—
» 1847	69	14	55	60	—	420	—	—	10	8	—	202	84	—
» 1848	87	13	52	41	—	467	—	—	10	5	—	204	83	—
» 1849	83	15	59	40	2	473	—	—	10	6	—	230	86	—
» 1850	80	15	52	43	—	470	—	—	10	6	—	264	85	—
Summa	405	57	277	239	2	2,239	40	—	160	32	—	900	844	—
Medium	81	11	55	48	—	447	46	5	32	6	—	180	168	38
dito för förra qvinqvenniet	55	—	31	44	3	365	19	2	121	4	—	526	24	—

Strömmingsfisket, hvilket uti de i stadens skärgård belägna fiskehamnar idkas af en del utaf stadens borgerskap och hvilken del under sednaste året uppgick till ett antal af 94, har under qvinqvenniet i allmänhet varit förmåuligt.

Stadens skeppsvarf har af stadens handlande och skeppsredare varit begagnadt med synnerlig verksamhet. Under de sednast förflutna fem åren äro här byggda 31 fartyg med ett sammanräknadt lästetal af 2,295 $\frac{3}{4}$; varande af dessa fartyg åtta om 402 läster försålda till rederier i andra rikets städer, samt 2 om 139 $\frac{1}{2}$ läster till utrikes orter.

Stadens jord utgör 4 $\frac{81}{162}$ mantal, nemligen Sunds, Köpstads och Åkerviks hemmans-mark i Selångers socken 2 $\frac{19}{24}$ mantal, af Byn i Sköns socken $\frac{1}{2}$ mantal, enligt stadens första privilegier hit donerade, samt Sidsjö, Böle och Nacksta Böle 1 $\frac{89}{162}$ mantal, upplåtna till staden genom Kongl. brefvet den 24 December 1652. Denna jord, som användes för odlande genom cirkulationsbruk af råg, korn, hafra, rotfrukter och foderväxter, är i allmänhet af god beskaffenhet och skötes väl, men begagnas icke för frambringande af några saluväxter. De på stadens område belägna tvänne manufakturverk, det ena för malning af färgträd och krita, samt det andra, hvarom förut är nämnt, för frambringande af

bultar och spik af gul metall, drifvas med vatten uti den genom stadens område löpande Sidsjöån, hvarest dessutom finnas ett tegelbruk och tre skattlagda mjölqvarnar, tillhöriga särskilda intressentskaper inom staden.

Om *helsovården* är förut nämndt i sammanhang med berättelsen om Länets allmänna helso- och sjukvård.

Fattigförsörjningen bestrides af de ifrån kommunen uttaxerade medel, och de fattiga dels underhållas på fattighuset, när de äro medellösa samt genom ålder och sjuklighet urståndsatte att bereda sig lifsbergning, dels i mån af behof understödjas med bidrag till deras uppehälle. Torftiga och föräldravård saknande barn njuta underhåll och uppfostran. För de fattiga som kunna bidraga till sitt uppehälle har arbetsförtjenst icke saknats. Exporthandeln i förening med skeppsbyggeriet har dertill lemnat tillfälle för så väl stadens som landsortens arbetsklass, äfvensom en betydlig del af stadens fiskerskap under den del af året, som ej kan egnas åt deras egentliga yrke, med erkänd skicklighet biträder vid skeppsbyggnaderna å stadens varf och bereder sig derigenom ökad utkomst. Om den i staden varande *Sparbanksinrättning* är förut nämndt.

§ 7.

Köping.

För att i någon mån kunna stäfa missbruken af landthandeln väcktes redan 1828 fråga om inrättande af tvåne köpingar, den ena i Själevad och den andra i Sollefteå, men frågan om den sistnämnda förföll under målets behandling. Deremot anlades, enligt Kongl. Kungörelsen den 6 Oktober 1842, en köping ungefär i midten af Norra Ångermanland å ett dertill af Staten inköpt $\frac{1}{2}$ mantal af Norrlångångers by i Själevads socken, och denna köping erhöi namnet Örnköldsvik. Belägen invid en segelbar fjärd af Bottniska viken, är dess läge gynnande för handeln och man borde således kunnat hoppas att den fortare, än som varit fallet, skulle hafva förkofrat sig, men för dess framåtskridande i välstånd samt invånarnes bestånd och trefnad hafva mäktiga hinder förefunnits, af hvilka dock de flesta redan äro afhulpna och andra troligen efter hand komma att undanrödjas. Sålunda har Kongl. Majt under den 24 Juli 1850 i nåder bifallit marknadernas förflyttning från de närgränsande socknarne till köpingen och genom nådigt bref den 4 Februari 1851 att provincial-läkaren och apoteket der skola vara stationerade.

Plankarta för köpingen är under den 6 Oktober 1842 i nåder fastställd och länder efter en af behofvet påkallad och under den 12 Oktober 1850 i

nåder bifallen förändring, så väl som de under den 17 Augusti 1847 i nåder fastställda byggnads- och brandordningar, till noggrann esterrättelse, så att köpingen äger ett rymligt torg samt räta och breda gator och gränder. Den lyder i afseende på ordning och polis under kronobetjeningen i orten, i rättgångsväg under Själevads häradsrätt, samt i kyrkligt afseende till Själevads pastorat och har med detta gemensam fattigvård. För bevakande af dess angelägenheter och närmaste tillsyn öfver författningarnes efterlefnad, är i öfrigt en bland invånarne utsedd ordningsman af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande förordnad.

Vid 1845 års slut hade köpingen 52 invånare. Sedan dess har antalet icke betydligt tilltagit, men det är att förmoda det de i sednaste tider beviljade fördelar af läkare, apotek och marknader skola bidraga till köpingens förkofran både i afseende på antalet af invånare och dessas välförstånd. Under qvinqvennet uppgifves folkmängden efter mantalslängden sålunda:

	Skattskrifne.		Skattfrie.		Summa.	
	Mankön.	Qvinkön.	Mankön.	Qvinkön.	Mankön.	Qvinkön.
År 1846	29	20	9	8	38	28
» 1847	35	26	18	8	53	34
» 1848	39	27	23	12	62	39
» 1849	38	35	27	16	65	51
» 1850	28	29	31	23	59	52

Tillökningen på dessa fem år är således endast 59 personer, hvilket dock utgör vid pass 113½ procent.

I afseende på handel och näringar må följande jemförelser här få rum.

1:o Handlande, som i öppna bodar försälja in- och utländska varor:

	Handlande.	Betjening.	Bevilling.	
År 1846	4	6	20	—
» 1847	3	4	20	—
» 1848	3	7	23	—
» 1849	5	8	60	—
» 1850	4	3	60	—

2:o Handtverkerier samt fabriks- och manufaktur-inrättningar:

	Handverkare.				
	Personer, som hålla verkstad.	Arbetare.	Bevilling.		
År 1846	44	3	7	—	—
» 1847	8	6	12	—	—
» 1848	40	7	15	—	—
» 1849	5	—	5	—	—
» 1850	9	1	8	—	—

Sistnämnde år hade köpingen 2 fabriker, som tillsammans tillverkade varor för ett värde af 1,796 R.dr.

Under de sednaste åren har köpingen haft besök af flera främmande fartyg, hvilka der afhemtat skogsprodukter. Ett skeppsbyggeri har börjat anläggas. Hästmangel samt kalcinerugn finnas äfven. Hernösand, å Landskansliet den 31 Oktober 1851.

Efter nådigste förordnande

W. GYNTHER.

Jac. Wilh. Langelius.

Carl Aug. Eckhäll.

